M-3009

शिर्षक	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पुर्ण/अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	Lines per page	Letters per line	Condition & age (शके/विकम सवंत)	Additional Particulars / Remark
पुरुषोत्तम महात्म्य	—	पुराण	पूर्ण	-	8/12	77	संस्कृत	कागद	12	42	शके 1796	

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ श्रीगोपीजनवल्लभायनमः॥ वंदेवंदारुमंदारंवृंदावनविनोदिनम् ॥ वृंदावनकलानाथंपुरुषो

ममद्भुतम् ॥ १ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ २ ॥ नैमिषारण्यमाजग्मुर्मुनयःसत्रकाम्यया

असितोदेवलःपैलःसुमंतुःपिप्पलायनः॥ ३ ॥ सुमतिःकाश्यपश्चैवजाबालिर्भृगुरंगिराः॥ वामदेवःसुतीक्ष्णश्चशरभंगश्चपर्वतः॥ ४ ॥ आपस्तंब

थमांडव्योऽगस्त्यःकात्यायनस्तथा॥ रथीतरोऋभुश्चैवकपिलोरैभ्यएवच॥ ५ ॥ गौतमोमुद्गलश्चैवकौशिकोगालवःक्रतुः॥ अत्रिर्बभ्रुस्त्रितःशक्ति

र्बुधोबौधायनोवसुः॥ ६ ॥ कौंडिन्यःपृथुहारीतौधूम्रःशंकुश्चसंकृतिः॥ शनिर्विभांडकःपंकोगर्गःकाणादएवच ॥ ७ ॥ जमदग्निर्भरद्वाजोधूमपोमौ

भार्गवः॥ कर्कशःशौनकश्चैवशतानंदोमहातपाः॥ ८ ॥ विशालाख्योविष्णुवृद्धोजर्जरोजयजंगमौ॥ पारःपाशधरःपूरोमहाकायोऽथजैमिनिः॥ ९

महाग्रीवोमहाबाहुर्महोदरमहाबलौ॥ उद्दालकोमहासेनआर्तआमलकप्रियः॥ १० ॥ ऊर्ध्वबाहुरूर्ध्वपादएकपादश्चदुर्धरः॥ उग्रशीलोजलाशी

पिंगलोऽत्रिर्ऋभुस्तथा॥ ११ ॥ शांडीरःकरुणःकालःकैवल्यश्चकलाधरः॥ श्वेतबाहूरोमपादःकद्रुःकालाग्निरुद्रगः॥ १२ ॥ श्वेताश्वतरएवाद्यः

[illegible] श्च[illegible] ॥ [illegible]नेसशिष्याब्रह्मिष्ठावेदवेदांगपारगाः॥ १३ ॥ लोकानुग्रहकर्त्तारःपरोपकृतिशीलिनः॥ परप्रियरतानित्यंश्रौतस्मार्त्तपराय

[illegible]संकर्त्तुंसमुद्यताः॥ तीर्थयात्रामथोद्दिश्यगेहात्सूतोवि[illegible]तः॥ १५ ॥ पृथिवींपर्यटन्नेवनैमिषेदृष्टवान्मुनीन् ॥ त

॥ [illegible]र्चितःप्रागा[illegible]संप्रेसमं [illegible] [illegible]स्वःस्मृतंसमायातंरत्न[illegible] ॥ १७ ॥ प्र

...नंदस...॥१९॥ ...परम्...मुद्रा...वरा॥ जतम् ॥ ... धरं
...तुलसीमालंजटामुकुटमंडितम् ॥ जपंतंपरमो... हरेःशरणमद्भुतम् ॥२०॥ सर्वशास्त्रार्थसारज्ञंसर्वलो
...म् ॥ जित...द्वयंजितक्रोधंजीवन्मुक्तंजगद्गुरुम् ॥२१॥ व्यासप्रसादसंपन्नंव्यासवं...गतस्पृहम् ॥ तंदृष्ट्वासहसोत्थायनैमिषेयामहर्षय
॥२२॥ श्रोतुकामाःसमावव्रुर्विचित्राविविधाःकथाः॥ ततःसूतोविनीतात्मासर्वान्नृषिवरान्मुदा॥ बद्धांजलिपुटोभूत्वाननामदंडवन्मुहुः॥२३॥ ऋषय
चुः॥ सूतसूतचिरंजीवमहाभागवतोभवान् ॥ अस्माभिस्त्वासनंतेद्यकल्पितंसुमनोहरम् ॥२४॥ अत्रास्यतांमहाभागश्रांतोसीत्यवदन्द्विजाः॥ इत्युक्त
सूपविष्टेषुसर्वेषुचतप स्विषु ॥२५॥ तपोवृद्धिंततःपृष्ट्वासर्वान्मुनिगणान्मुदा ॥ निर्दिष्टमासनंभेजेविनयाद्रौमहर्षणिः॥२६॥ सुखासीनंततस्तंतु
विश्रांतमुपलक्ष्यच ॥ श्रोतुकामाःकथाःपुण्याइदंवचनमब्रुवन् ॥२७॥ ऋषयऊचुः॥ सूतसूतमहाभागभाग्यवान सिसांप्रतम् ॥ पाराशर्यवचोहृ
दंत्वंवेदकृपयागुरोः॥२८॥ सुखीकच्चिद्भवानद्यचिराद्दृष्टःकथंवने ॥ श्लाघनीयोसिपूज्योऽसिव्यासशिष्यशिरोमणे ॥२९॥ संसारेस्मिन्नसारेतुश्र
तव्यानिसहस्रशः॥ तत्रश्रेयस्करंस्वल्पंसारभूतंचयद्भवेत् ॥३०॥ तन्नोवदमहाभागयत्तेमनसिनिश्चितम् ॥ संसारार्णवमग्नानांपारदंशुभदंचयत्
॥३१॥ अज्ञानतिमिरांधानांनेत्रदानपरायण ॥ वदशीघ्रंकथासारंभवरोगरसायनं ॥३२॥ हरिलीलारसोपेतंपरमानंदकारणम् ॥ एवंपृष्टःशौनकाद्यैः
सूतःप्रोवाचप्रांजलिः॥३३॥ सूतउवाच ॥ शृण्वंतुमुनयःसर्वेमदुक्तंस्कमनोहरम् ॥ आदावहंगतोविप्रास्तीर्थेपुष्करसंज्ञितम् ॥३४॥ स्नात्वातृप्त्वाक्र

नपुण्यान्स्मरान्पितृगणानथ ॥ ततःप्रयातोयमुनांप्रतिबंधविनाशिनीम् ॥ ३५ ॥ क्रमादन्यानितीर्थानिगत्वागंगामुपागतः ॥ ततःकाशीमुपागम्यगय
गत्वाततःपरम् ॥ ३६ ॥ पितॄनिष्ट्वाततोवेणींकृष्णांचतदनंतरम् ॥ ततःस्नात्वाचगंडक्यांपुलहाश्रममव्रजम् ॥ ३७ ॥ धेनुमत्यामहंस्नात्वाततःसारस्वतेत
टे ॥ त्रिरात्रमुषितोविप्रास्ततोगोदावरींगतः ॥ ३८ ॥ कृतमालांचकावेरींनिर्विंध्यांताम्रपर्णिकाम् ॥ तापींवैहायसींनंदांनर्मदांशर्मदांगतः ॥ ३९ ॥ गत्वाचर्मण्व
तींपश्चात्सेतुबंधमथागमम् ॥ ततोनारायणंद्रष्टुंगतोहंबदरीवनम् ॥ ४० ॥ ततोनारायणंदृष्ट्वातापसानभिवाद्यच ॥ नत्वास्तुत्वाचतंदेवंसिद्धक्षेत्रमुपागतः
४१ ॥ एवमादिषुतीर्थेषुभ्रमन्नागतवान्कुरून् ॥ जांगलंदेशमासाद्यहस्तिनापुरगोभवम् ॥ ४२ ॥ तत्रश्रुतंविष्णुरातोराज्यमुत्सृज्यजग्मिवान् ॥ गंगातीरंमहो
दयमृषिभिर्बहुभिर्द्विजाः ॥ ४३ ॥ तत्रसिद्धाःसमाजग्मुर्योगिनःसिद्धिभूषणाः ॥ देवर्षयश्चतत्रैवनिराहाराश्चकेचन ॥ ४४ ॥ वातांबुपर्णाहाराश्चश्वासाहारा
श्चकेचन ॥ फलाहाराःपरेकेचित्फेनाहाराश्चकेचन ॥ ४५ ॥ तंसमाजंप्रष्टुकामस्तत्राहमगमंद्विजाः ॥ तत्राजगामभगवान्ब्रह्मभूतोमहामुनिः ॥ ४६ ॥ व्यास
पुत्रोमहातेजाःशुकदेवःप्रतापवान् ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजेमनसोधारणांदधत् ॥ ४७ ॥ तद्व्यष्टवर्षंयोगीशंकंबुकंठंमहोन्नतम् ॥ स्निग्धालकावृतमुखंगू
ढजत्रुंजलदप्रभम् ॥ ४८ ॥ अवधूतंब्रह्मभूतंष्ठीवद्भिर्बालकैर्वृतम् ॥ स्त्रीगणैर्धूलिहस्तैश्चमक्षिकाभिर्गजोयथा ॥ ४९ ॥ धूलिधूसरसर्वांगंशुकंदृष्ट्वामहामुनि
म् ॥ मुनयःसहसोत्तस्थुर्बद्धांजलिपुटामुदा ॥ ५० ॥ स्त्रियोमूढाश्चबालास्तेतंदृष्ट्वादूरतःस्थिताः ॥ पश्चात्तापसमायुक्ताःशुकंनत्वागृहान्ययुः ॥ ५१ ॥ अ
सनंकल्पयांचक्रुःशुकायोन्नतमुत्तमम् ॥ आसेदुर्मुनयोभोजकर्णिकायाश्चषट्पदाइव ॥ ५२ ॥ तत्रोपविष्टोभगवान्महामुनिर्व्यासात्मजोज्ञानम

द्रगाः ।। पूजांदधद्ब्राह्मणकल्पितांतदा रराजताराऽऽवृतचंद्रमाइव ।। ५३ ।। इतिपुरुषोत्तममा॰ शुकदेवागमनंनामप्रथमो॰ ।।१।। सूतउवाच ।। राज्ञा
शुकेनोक्तंश्रीमद्भागवतंपरम् ।। शुकप्रसादात्तच्छ्रुत्वाहृष्टाराज्ञोविमोक्षणम् ।।१।। अत्राहमागतोविप्रान्सत्रोद्यमपरायणान् ।। द्रष्टुकामः कृतार्थोऽहंअ
तोदीक्षितदर्शनात् ।।२।। ऋषयऊचुः ।। साधोवार्त्तांतरंत्यक्त्वासूतापूर्वंवदस्वनः ।। कृष्णाद्वैपायनमुखाद्यच्छ्रु तंतत्प्रसादतः ।। ३ ।। सारात्सारतरांपुण्यांकथ
मात्मप्रसादनीम् ।। पाययस्वमहाभागसुधाधिकतरांपराम् ।।४।। सूतउवाच ।। विलोमजोपिधन्योस्मियन्मांपृच्छथसत्तमाः ।। यथाज्ञानंप्रवक्ष्यामियच्छ्रु
व्यासवक्त्रतः ।।५।। एकदानारदोगच्छन्नरनारायणालयम् ।। तापसैर्बहुभिःसिद्धैर्देवैरपिनिषेवितम् ।।६।। बदर्यक्षामलैर्बिल्वैराम्रैराम्रातकैरपि ।। कपि
त्थैर्जंबुर्नीपाद्यैर्वृक्षैरन्यैर्विराजितम् ।।७।। विष्णुपादोदकीपुण्याऽलकनंदास्तितत्रच ।। तत्रगत्वानमद्देवंनारायणमहामुनिम् ।।८।। परब्रह्मणिसंलग्न
मानसंच जितेंद्रियम् ।। जितारिषट्कममलंप्रस्फुरद्बहुलप्रभम् ।।९।। नमस्कृत्वाचसाष्टांगंदेवदेवंतपस्विनम् ।। कृतांजलिपुटोभूत्वातुष्टावनारदो
भुम् ।।१०।। नारदउवाच ।। देवदेवजगन्नाथकृपाकूपारसत्पते ।। सत्यव्रतस्त्रिसत्योसिसत्यात्मासत्यसंभवः ।।११।। सत्ययोनेनमस्तेस्तुत्वामहंशरण
तः ।। तपस्तेखिलशिक्षार्थंमर्यादास्थापनायच ।।१२।। अन्यथैककृतात्पापात्कलौमज्जतिमेदिनी ।। तथैवपुण्यात्तरतिपुण्यपापिजनावृता ।।१३।।
कृतादिषुयथापूर्वमेकगंतत्समस्तगम् ।। तादृक्स्थितिंनिराकृत्यकलौकर्त्तैवकेवलम् ।।१४।। लिप्यतेपुण्यपापाभ्यामितितेतपसिस्थितिः ।। भगव
न्प्राणिनःसर्वेविषयासक्तमानसाः ।।१५।। दारापत्यगृहासक्तास्तेषांहितकरंचयत् ।। ममापिहितकृत्किंचिद्विचार्यक्षंतुमर्हसि ।।१६।। त्वन्मुखाच्छ्रो

कामोहंब्रह्मलोकादिहागतः ॥ उपकारप्रियोविष्णुरितिवेदेविनिश्चितम् ॥१७॥ तस्माल्लोकोपकारायकथासारंवदाधुना ॥ तस्यश्रवणमात्रेण
यंविंदतेपदम् ॥१८॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यभगवानृषिः ॥ कथांकथितुमारेभेपुण्यांभुवनपावनीम् ॥१९॥ श्रीनारायणउवाच ॥ गोपांगना
नपंकजषट्पदस्य रासेश्वरस्यरसिकाभरणस्यपुंसः ॥ वृंदावनेविहरतोव्रजभर्त्तुरादेःपुण्यांकथांभगवतःशृणुनारदत्वम् ॥२०॥ चक्षुर्निमेषप
तोजगतांविधातातत्कर्मवत्सकथितुंभुविकःसमर्थः ॥ त्वंचापिनारदमुनेभगवच्चरित्रंजानासिसारसरसंवचसामगम्यम् ॥२१॥ तथापिव
पुरुषोत्तमस्यमाहात्म्यमत्यद्भुतमादरेण ॥ दारिद्र्यवैधव्यहरंयशस्यंसत्पुत्रदंमोक्षदमाशुसेव्यम् ॥२२॥ नारदउवाच ॥ पुरुषोत्तमस्तुकोदेवोमा
स्यंतस्यकिंमुने ॥ अत्यद्भुतमिवाभातिविस्तरेणवदस्वमे ॥२३॥ सूतउवाच ॥ नारदोक्तंवचःश्रुत्वामुनिर्नारायणोब्रवीत् ॥ समाधायमनःसम्यक्मु
पुरुषोत्तमम् ॥२४॥ श्रीनारायणउवाच ॥ पुरुषोत्तमेतिमासस्यनामाप्यस्तिसहेतुकम् ॥ तस्यस्वामीकृपासिंधुःपुरुषोत्तमउच्यते ॥२५॥ ऋषिभिः
च्यतेतस्मान्मासःश्रीपुरुषोत्तमः ॥ तस्यव्रतविधानेनप्रीतःस्यात्पुरुषोत्तमः ॥२६॥ नारदउवाच ॥ संतिमध्वादयोमासाःसेश्वरास्तेश्रुतामया ॥ तन्म
ध्येनश्रुतोमासःपुरुषोत्तमसंज्ञकः ॥२७॥ पुरुषोत्तमस्तुकोमासस्तस्यस्वामीकृपानिधिः ॥ पुरुषोत्तमसंज्ञःकथंजातस्तन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥२८॥ स्वरू
स्यमासस्यसविधानंवदप्रभो ॥ किंकर्त्तव्यंकथंस्नानंकिंदानंतत्रसत्पते ॥२९॥ जपपूजोपवासादिसाधनंकिंचभण्यताम् ॥ तुष्येत्कृतेनकोदे
फलंवाप्र[illegible]छति ॥३०॥ एतदन्यच्चयत्किंचित्तत्त्वंब्रूहितपोधन ॥ अनाप्रष्टमपिब्रूयुःसाधवोदीनवत्सलाः ॥३१॥ नरायेभ[illegible]

नुवर्त्तिनः ॥ दारिद्र्यपीडितानित्यंरोगिणःपुत्रकांक्षिणः ॥ ३२ ॥ जडामूकादांभिकाश्च हीनविद्याःकुचैलिनः ॥ नास्तिकालंपटानीचाजेजरा ... स्वाच्च ॥ राज्ञ
॥ ३३ ॥ नष्टाशाभग्नसंकल्पाःक्षीणसत्वाःकुरूपिणः ॥ रोगिणःकुष्ठिनोव्यंगानेत्रहीनाश्च केचन ॥ ३४ ॥ इष्टमित्रकलत्रामपितृमातृवियोगिनः
कृदुःखादिशुष्कांगाःस्वेष्टवस्तुविवर्जिताः ॥ ३५ ॥ पुनर्नैवंविधास्तेस्युर्यत्कृतेनश्रुतेनच ॥ पठितेनानुचीर्णेनतद्वदस्वममप्रभो ॥ ३६ ॥ वैधव्यवध्य
तादोषहीनांगत्वदुराधयः ॥ रक्तपित्ताद्यपस्माररराजयक्ष्मादयश्चये ॥ ३७ ॥ एतैर्दोषसमूहैश्च दुःखिनानुवीक्ष्यमानवान् ॥ दुःखितोऽस्मिजगन्नाथ
पांकृत्वाममोपरि ॥ ३८ ॥ विस्तरेणवदब्रह्मन् मन्मनोमोदहेतुकम् ॥ समर्थःसर्वतत्वानांनिधानंत्वमसिप्रभो ॥ ३९ ॥ सूतउवाच ॥ इतिविधितनयो
तंरसालंजनहितहेतुनिशाम्यदेवदेवः ॥ अभिनवघनरावरम्यवाचाऽवददभिपूज्यमुनिंसुधांशुशांतम् ॥ ४० ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुरुषोत्तममाहात्
श्रीनारायणनारदसंवादेप्रश्नविधिर्नामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ऋषयऊचुः ॥ नारायणोनरसखोयदुवाचशुभंवचः ॥ नारदायमहाभागतन्नोवदसवि
स्तरम् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ नारायणवचोरम्यंश्रूयतांद्विजसत्तमाः ॥ यदुक्तंनारदायैतत्प्रवक्ष्यामियथाश्रुतम् ॥ २ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारद
क्ष्यामियदुक्तंहरिणापुरा ॥ राज्ञेयुधिष्ठिरायैवश्रीकृष्णेनमहात्मना ॥ ३ ॥ एकदाधार्मिकोराजाऽजातशत्रुर्युधिष्ठिरः ॥ द्यूतेपराजितोदुष्टैर्धार्त्तराष्ट्रै
लप्रियैः ॥ ४ ॥ समक्षमग्निसंभूताकृष्णाधर्मपरायणा ॥ दुःशासनेनदुष्टेनकचेष्वादायकर्षिता ॥ ५ ॥ आकृष्टानिचवासांसिश्रीकृष्णेनसुरक्षिता ॥
श्चाद्राज्यंपरित्यज्यप्रयाताःकाम्यकंवनम् ॥ ६ ॥ अत्यंतक्लेशमापन्नाःपार्थावन्यफलाशिनः ॥ विषक्तचार्चिताःसर्वेगजाइववनौकसः ॥ ७ ॥ अथतान्

खितान् द्रष्टुंभगवान् देवकीसुतः॥ जगामकाम्यकवनंमुनिभिःपरिवारितः॥८॥ तंदृष्ट्वासहसोत्तस्थुर्देहाःप्राणानिवागतान्॥ पार्थाःसस्वजिरेप्रीत्याश्रीकृष्णं
प्रेमविह्वलाः॥९॥ तेचानीनमतांभक्त्यायमौहरिपदांबुजम्॥ द्रौपदीतंननामाशुशनैःशनैरतंद्रिता॥१०॥ तान् दृष्ट्वादुःखितान्पार्थान्रौरवाजिनवाससः॥
धूलिभिर्धूसरान्रूक्षान् सर्वतःकचसंवृतान्॥११॥ पांचालीमपितन्वंगींतादृशींदुःखसंवृताम्॥ तेषांदुःखमतीवोग्रंदृष्ट्वैवात्तीवदुःखितः॥१२॥ धार्तरा
ष्ट्रान्दग्धुकामोभगवान्भक्तवत्सलः॥ चक्रेकोपंसविश्वात्माभ्रूभंगकुटिलेक्षणः॥१३॥ कोटिकालकरालास्यःप्रलयाग्निरिवोत्थितः॥ संदष्टोष्ठपुटःप्रोच्चै-
स्त्रिलोकींज्वलयन्निव॥१४॥ सीतावियोगसंतप्तःसाक्षाद्दाशरथिर्यथा॥ तमालक्ष्यतदावीरोबीभत्सुर्जातवेपथुः॥१५॥ उत्थायकृष्णंतुष्टावबद्धांजलि
पुटंभिया॥ धर्मोनुमोदितःशीघ्रंद्रौपद्याचतथापरैः॥१६॥ अर्जुनउवाच॥ हेकृष्णजगतांनाथनाथनाहंजगद्बहिः॥ त्वमेवजगतांपातामांनपासिकथंप्रभो॥
॥१७॥ यद्यक्ष्णःपतनेनैवब्रह्मणःपतनंभवेत्॥ तत्कोपेनभवेत्किंवाकोवेदकिंभविष्यति॥१८॥ क्रोधंसंहरसंहर्त्तस्त्रातस्तातजगत्पते॥ त्वद्विधानांचकोपेनज
गतःप्रलयोभवेत्॥१९॥ वंदेत्वांसर्वतत्वज्ञंसर्वकारणकारणम्॥ वेदवेदांगबीजस्यबीजंश्रीकृष्णमीश्वरम्॥२०॥ त्वमीश्वराऽसृजःसर्वंजगदेतच्चराचरम्
॥ सर्वमंगलमांगल्यबीजरूपःसनातनः॥२१॥ सकथंस्वकृतंहन्यात् विश्वमेकापराधतः॥ मशकान्भस्मसात्कर्तुंकोवादहतिमंदिरम्॥२२॥ श्रीनारायण-
उवाच॥ इतिविज्ञाप्यश्रीकृष्णंफाल्गुनःपरवीरहा॥ बद्धांजलिपुटोभूत्वाप्रणनामजनार्दनम्॥२३॥ सूतउवाच॥ हरिःक्रोधंनिरस्याशुसौम्योभूच्चंद्रमाइ
व॥ तमालक्ष्यतदासर्वेपांडवाःस्वास्थ्यमागताः॥२४॥ प्रीत्युत्फुल्लमुखाःसर्वेप्रणेमुःप्रेमविह्वलाः॥ श्रीकृष्णंपूजयांचक्रुर्वन्यैर्मूलफलादिभिः॥२५॥ श्रीना

मा· रायणउवाच ।। ततःप्रसन्नंश्रीकृष्णंशरण्यंभक्तवत्सलम् ।। विज्ञायावनतोभूत्वा स्नेहप्रेमपरिप्लुतः ।।२६।। बद्धांजलिर्गुडाकेशोनामंनामंपुनःपुनः ।।तंत
४ थाकृतवान्प्रश्नंयथापृच्छतियंभवान् ।।२७।। श्रुत्वैवंभगवान्दध्यौमुहूर्त्तंमनसाहरिः ।। ध्यात्वाभाष्यसुहृद्वर्गंपांचालींचधृतव्रताम् ।। उवाचवदतां
श्रेष्ठः पांडवानांहितंवचः ।।२८।। श्रीकृष्णउवाच ।। शृणुराजन्महाभागबीभत्सोह्यथमद्वचः ।। अपूर्वेयंकृतःप्रश्नोनोत्तरंवक्तुमुत्सहे ।।२९।। एषगुह्य ३
तरोलोकेऋषीणामपिदुर्घटः ।। तथापिवक्ष्येमित्रत्वाद्भक्तत्वाच्चतवार्जुन ।।३०।। तदुत्तरमतीवोग्रंक्रमतःशृणुफाल्गुन ।। मध्यादयश्चयेमासालवपक्षा-
श्चनाडिकाः ।।३१।। यामास्त्रियामाऋतवोमुहूर्तान्ययनेउभे ।। हायनंत्वयुगान्येवपरार्द्धांताःपरेचये ।।३२।। नद्योर्णवह्रदाःकूपावापीपल्वलनिर्झराः ।। ल
तौषधिद्रुमाश्चैवत्वक्साराःपादपाश्चये ।।३३।। वनस्पतिपुरग्रामगिरयःपत्तनानिच ।। एतेसर्वेमूर्तिमंतःपूज्यंतेस्वात्मनोगुणैः ।।३४।। नतेषांकश्चिद-
प्यस्तिह्यपूर्वःस्वामिवर्जितः ।। स्वेस्वेऽधिकारेसततंपूज्यंतेफलदायिनः ।।३५।। स्वस्वामियोगमाहात्म्यात्सर्वेसौभाग्यशालिनः ।। अधिमासःसमुत्पन्नः
कदाचित्पांडुनंदन ।।३६।। तमूचुःसकलालोकाअसहायंजुगुप्सितम् ।। अनर्होमलमासोऽयंरविसंक्रमवर्जितः ।।३७।। अस्पृश्योमलरूपत्वाच्छुभकर्म-
णिगर्हितः ।। श्रुत्वैतद्वचनंलोकान्निरुद्योगोहतप्रभः ।।३८।। दुःखान्वितोऽतिखिन्नात्माचिंताग्रस्तैकमानसः ।। मुमूर्षुरभवत्तेनहृदयेनविदूयता ।। पश्चा
द्धैर्यंसमालंब्यमामसौशरणंगतः ।।३९।। प्राप्तोवैकुंठभवनंयत्राहमवसंनर ।। अंतर्गृहंसमागत्यमामसौदृष्टवान्परम् ।।४०।। अमूल्यरत्नरचितेहेमसिं ४
हासनेस्थितम् ।। तदानीमामसौदृष्ट्वादंडवत्पतितोभुवि ।।४१।। प्रांजलिःप्रयतोभूत्वामुंचन्नश्रूणिनेत्रतः ।। वाचागद्गदयासौम्यंबभाषेधैर्यमुद्वहन् ।।

॥४२॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वाबदरीनाथोविररामहामुनिः ॥ तच्छ्रुत्वापुनरेवाहनारदोभक्तवत्सलः ॥ ४३ ॥ नारदउवाच ॥ इत्थंगत्वाभवनममलंपू
र्णरूपस्यविष्णोर्भक्तिप्राप्यंजगदघहरंयोगिनामप्यगम्यम् ॥ यत्रैवास्तेजगदभयदोब्रह्मरूपोमुकुंदस्तत्पादाब्जंशरणमधितःकिंबभाषेऽधिमासः ४४
इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येऽधिमासस्यवैकुंठप्रापणंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्येहंलोकानांमहित
काम्यया ॥ अधिमासेनयत्प्रोक्तंहरेरग्रेशुभंवचः ॥ १ ॥ अधिमासउवाच ॥ अयिनाथकृपानिधेहरेनकथंरक्षसिमामिहागतम् ॥ कृपणंप्रबलैर्निराकृतंम
लमासेत्यभिधांविधायमे ॥ २ ॥ शुभकर्मणिवर्जितंहिमांनिरधीशंमलिनंसदैवतैः ॥ अवलोकयतोदयालुताक्वगतातेऽद्यकठोरताकथम् ॥ ३ ॥ वसुदे
ववरांगनायथाखलकंसानलतःसुरक्षिता ॥ वदमांशरणागतंकथंनतथाद्यावसिदीनवत्सल ॥ ४ ॥ द्रुपदस्यसुतायथापुराखलदुःशासनदुःखतोऽ
विता ॥ वदमांशरणागतंकथंनतथाद्यावसिदीनवत्सल ॥ ५ ॥ यमुनाविषतोयतोऽविताःपशुपालाःपशवोयथात्वया ॥ वदमांशरणागतंकथंनतथाद्याव
सिदीनवत्सल ॥ ६ ॥ पशवःपशुपास्तदंगनाअवितादावधनंजयाद्यथा ॥ वदमांशरणागतंकथंनतथाद्यावसिदीनवत्सल ॥ ७ ॥ पृथिवीपतयोयथाविता
मगधेशालयबंधनात्त्वया ॥ वदमांशरणागतंकथंनतथाद्यावसिदीनवत्सल ॥ ८ ॥ गजनायकएत्यरक्षितोझटितिग्राहमुखाद्यथात्वया ॥ वदमांशरणा
गतंकथंनतथाद्यावसिदीनवत्सल ॥ ९ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इतिविज्ञाप्यभूमानंविररामनिरीश्वरः ॥ मलमासोऽश्रुवदनस्तिष्ठन्नग्रेजगत्पतेः ॥ १० ॥
तदानींश्रीहरिस्तूर्णंकृपयाप्लावितोभृशम् ॥ उवाचदीनवदनंमलमासंपुरःस्थितम् ॥ ११ ॥ श्रीहरिरुवाच ॥ वत्सवत्सकिमत्यंतदुःखमग्नोऽसिसांप्रतम् ॥

मा·
५
एतादृशंमहद्दुःखंकिंतेमनसिवर्त्तते॥१२॥त्वामहंदुःखसंमग्नमुद्धरिष्यामिमाशुचः॥नमेशरणमापन्नःपुनःशोचितुमर्हति॥१३॥इहागत्यमहा अ·
दुःखीपतितोपिनशोचति॥किमर्थंत्वमिहागत्यशोकसंमग्नमानसः॥१४॥अशोकमजरंनित्यंसानंदंमृत्युवर्जितम्॥वैकुंठमीदृशंप्राप्यकथं ४
दुःखान्वितोभवान्॥१५॥त्वामत्रदुःखितंदृष्ट्वावैकुंठस्थाःसुविस्मिताः॥किमर्थंमर्तुकामोऽसितन्मेवत्सवदाधुना॥१६॥श्रीनारायणउवाच॥
श्रुत्वेदंभगवद्वाक्यंविभारइवभारभृत्॥श्वासोच्छ्वाससमायुक्तउवाचमधुसूदनम्॥१७॥अधिमासउवाच॥अज्ञातंकिंचिन्नैवास्तिसर्वत्रभ
गवंस्तव॥आकाशइवसर्वत्रविश्वंव्याप्यव्यवस्थितः॥१८॥चराचरगतोविष्णुःसाक्षीसर्वस्यविश्वदृक्॥कूटस्थेत्वयिसर्वाणिभूतानिचव्यव
स्थया॥१९॥संस्थितानिजगन्नाथनकिंचिद्भवताविना॥किन्नजानासिभगवन्निर्भाग्यस्यममव्यथाम्॥२०॥तथापिवच्मिहेनाथदुःख
जालमपावृतम्॥नादृशंनैवकस्यापिनश्रुतंनावलोकितम्॥२१॥क्षणालवामुहूर्त्तानिपक्षामासादिवानिशम्॥स्वामिनामधिकारैस्तेमोदंतेनि
र्भयाःसदा॥२२॥नमेनामनमेस्वामीनहिकश्चिन्ममाश्रयः॥तस्मान्निराकृतःसर्वैःसाधिदेवैःसुकर्मणः॥२३॥निषिद्धोमलमासोऽयमित्यंधोवट
गःसदा॥तस्माद्धिनष्टुमिच्छामिनाहंजीवितुमुत्सहे॥२४॥कुजीवितादृरंमृत्युर्नित्यदग्धःकथंस्वपेत्॥अतःपरंमहाराजवक्तव्यंनावशिष्यते॥
२५॥परदुःखासहिष्णुस्त्वमुपकारप्रियोमतः॥वेदेषुचपुराणेषुप्रसिद्धःपुरुषोत्तमः॥२६॥निजधर्मंसमालोच्ययथारुचितथाकुरु॥पुनःपुनः ५
पामरेणानवक्तव्यःप्रभुर्महान्॥२७॥मरिष्येहंमरिष्येहंमरिष्येऽहंपुनःपुनः॥इत्युक्त्वामलमासोऽयंविररामविधेःसुत॥२८॥ततःपपातसह

सासन्निधौश्रीरमापतेः॥ तत्रतंपतितंदृष्ट्वासंसज्जातासुविस्मिता॥२९॥श्रीनारायणउवाच॥इत्युक्त्वाविरतिमुपागतेऽधिमासेश्रीकृष्णोबहुलकृपा
भरावसन्नः॥ प्रावोचज्जलदगभीररावरम्यंनिर्वाणंशिशिरमयूखवन्नयंस्तम् ॥३०॥सूतउवाच॥नारायणस्यनिगमर्द्धिपरायणस्यपापौघवार्द्धिवडवा-
ग्निवचोवदातम् ॥श्रुत्वामहर्षितमनामुनिराबभाषेशुश्रूषुरादिपुरुषस्यवचांसिविप्राः॥३१॥इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममहात्म्येविज्ञप्तिर्नाम
चतुर्थोऽध्यायः॥४॥नारदउवाच॥ किमुवाचमहाभागश्रुत्वातद्वचनंहरिः॥चरणाग्रेनिपतितमधिमासंतपोनिधे॥१॥श्रीनारायणउवाच॥शृणुनारदव
क्ष्यामियदुक्तंहरिणानघ॥ धन्योऽसित्वंमुनिश्रेष्ठयन्मांपृच्छसिसत्कथाम् ॥२॥श्रीकृष्णउवाच॥शृणुतत्रत्यवृत्तांतंप्रवक्ष्यामितवाग्रतः॥नेत्रकोणसमा
दिष्टस्तदानींहरिणार्जुन॥३॥वीजयामासपक्षेणतंमासंमूर्च्छितंखगः॥उत्थितःपुनरेवाहनैतन्मेरोचतेविभो॥ ५॥अधिमासउवाच॥पाहिपाहिजगत्स्था-
नःपाहिविष्णोजगत्पते॥उपेक्षसेकथंनाथशरणंमामुपागतम्॥५॥इत्युक्त्वावेपमानंतंविलपंतंमुहुर्मुहुः॥तमुवाचहृषीकेशोवैकुंठनिलयोहरिः॥६॥
श्रीविष्णुरुवाच॥उत्तिष्ठोत्तिष्ठभद्रंते विषादंवत्समाकुरु॥त्वद्दुःखंदुर्निवार्यंमेप्रतिभातिनिरीश्वर॥७॥इत्युक्त्वामनसिध्यात्वातदुपायंक्षणंप्रभुः॥विनि
श्चित्यपुनर्वाक्यमुवाचमधुसूदनः॥८॥श्रीविष्णुरुवाच॥वत्सागच्छमयासार्द्धंगोलोकंयोगिदुर्लभम्॥यत्रास्तेभगवान्कृष्णःपुरुषोत्तमईश्वरः॥९॥गो
पिकावृंदमध्यस्थोद्विभुजोमुरलीधरः॥१०॥शारदीयपार्वणेंदुशोभातिरोचनाननः॥कोटिकंदर्पलावण्यलीलाधाममनोहरः॥११॥पीतांबरधरःस्रग्वी
वनमालाविभूषितः॥सद्रत्नभूषणःप्रेमभूषणोभक्तवत्सलः॥१२॥चंदनोक्षितसर्वांगःकस्तूरीकुंकुमान्वितः॥श्रीवत्सवक्षाःसंभ्राजत्कौस्तुभेनविराजितः

॥१३॥ सद्रत्नसाररचितकिरीटीकुंडलोज्ज्वलः॥ रत्नसिंहासनारूढःपार्षदैःपरिवेष्टितः॥१४॥ स एव परमंब्रह्मपुराणपुरुषोत्तमः॥ स्वेच्छामयःस
र्वबीजंसर्वाधारःपरात्परः॥१५॥ निरीहोनिर्विकारश्चपरिपूर्णतमःप्रभुः॥ प्रकृतेःपरईशानोनिर्गुणोनित्यविग्रहः॥१६॥ गच्छावस्तत्रत्व हुः स्वंश्रीकृ
ष्णोव्यपनेष्यति॥ श्रीनारायणउवाच॥ इत्युक्त्वानंकरेकृत्वागोलोकंगतवान्हरिः॥१७॥ अज्ञानांधतमोध्वंसंज्ञानवर्त्मप्रदीपकम्॥ ज्योतिःस्वरूपंप्रल
येपुरासीत्केवलंमुने॥१८॥ सूर्यकोटिनिभंनित्यमसंख्यंविश्वकारणम्॥ विभोःस्वेच्छामयस्येवतज्ज्योतिरुल्बणंमहत्॥१९॥ ज्योतिरभ्यंतरेलोक
त्रयमेवमनोहरम्॥ तस्यैवोपरिगोलोकःशाश्वतोब्रह्मवन्मुने॥२०॥ त्रिकोटियोजनायामोविस्तीर्णोमंडलाकृतिः॥ तेजःस्वरूपःसुमहत्रत्नभूमिमयःपरः॥
॥२१॥ अदृश्योयोगिभिःस्वप्नेदृश्योगम्यश्चवैष्णवैः॥ ईश्वरेणनिधृतोयोगैरंतरिक्षस्थितोवरः॥२२॥ आधिव्याधिजरामृत्युशोकभीतिविवर्जितः॥ सद्रत्नभू
षितासंख्यमंदिरैःपरिशोभितः॥२३॥ तदधोदक्षिणेसव्येपंचाशत्कोटिविस्तरात्॥ वैकुंठःशिवलोकश्चतत्समःसुमनोहरः॥२४॥ कोटियोजनविस्तीर्णो
वैकुंठोमंडलाकृतिः॥ लसत्पीतपटारम्यायत्रनिर्वसंतिवैष्णवाः॥२५॥ शंखचक्रगदापद्मश्रियाजुष्टचतुर्भुजाः॥ स्त्रियोलक्ष्मीःसमाःसर्वाःकूजन्नूपुरमेखलाः॥
२६॥ सव्येनशिवलोकश्चकोटियोजनविस्तृतः॥ लयशून्यश्चसृष्टौचपार्षदैःपरिवारितः॥२७॥ निवसंतिमहाभागागणायत्रकपर्दिनः॥ भस्मोद्धूलितसर्वां
गानागयज्ञोपवीतिनः॥२८॥ अर्द्धचंद्रलसद्भालाःशूलपट्टिशपाणयः॥ सर्वेगंगाधराःशूरास्त्र्यंबकाजयशालिनः॥२९॥ गोलोकाभ्यंतरेज्योतिरतीवसुमनो
हरम्॥ परमाल्हादकंशश्वत्परमानंदकारणम्॥३०॥ ध्यायंतेयोगिनःशश्वद्योगेनज्ञानचक्षुषा॥ तदेवानंदजनकंनिराकारंपरात्परं॥३१॥ तज्ज्योतिरंतरे

रूपमतीवसूक्ष्मंमनोहरम् ॥ इंदीवरदलश्यामंपंकजारुणलोचनम् ॥ ३२ ॥ कोटिशारदपूर्णेंदुशोभातिरोचनाननम् ॥ कोटिमन्मथसौंदर्यलीलाधारमनो
हरम् ॥ ३३ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंसस्मितंपीतवाससम् ॥ श्रीवत्सवक्षसंभ्राजत्कौस्तुभेनविराजितम् ॥ ३४ ॥ सद्रत्नकोटिखचितकिरीटकटकोज्ज्वलम्
॥ रत्नसिंहासनस्थंचवनमालाविभूषितम् ॥ ३५ ॥ तदेवपरमंब्रह्मपूर्णंश्रीकृष्णसंज्ञकम् ॥ स्वेच्छामयंसर्वबीजंसर्वाधारंपरात्परम् ॥ ३६ ॥ किशोरवयसंशं
श्वद्गोपवेषविधायकम् ॥ कोटिपूर्णेंदुशोभाढ्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ३७ ॥ निरीहंनिर्विकारंचपरिपूर्णतमंप्रभुम् ॥ रासमंडपमध्यस्थंशांतंरासेश्वरंर
हिम् ॥ ३८ ॥ मंगलंमंगलार्हंचसर्वमंगलमंगलम् ॥ परमानंदराजंचसत्यमक्षरमव्ययम् ॥ ३९ ॥ सर्वसिद्धेश्वरंसर्वसिद्धिरूपंचसिद्धिदम् ॥ प्रकृतेःप
रमीशानंनिर्गुणंनित्यविग्रहम् ॥ ४० ॥ आद्यंपुरुषमव्यक्तंपुरुहूतंपुरुस्तुतम् ॥ नित्यंस्वतंत्रमेकंचपरमात्मस्वरूपकम् ॥ ४१ ॥ ध्यायंतेवैष्णवाःशांताः
शांतंशांतिपरायणम् ॥ एवंरूपंपरंबिभ्रद्भगवानेकएवसः ॥ ४२ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ एवमुक्त्वाततोविष्णुरधिमाससमन्वितः ॥ गोलोकमगमच्छी
घ्रंविरजोवेष्टितंपरम् ॥ ४३ ॥ सूतउवाच ॥ इतीरयित्वागिरमात्तसत्क्रियांमुनीश्वरेतूष्णीमवस्थितेमुनिः ॥ जगादवाक्यंविधिजोमहोत्सवान्मुभूषुरा
नंदनिधेर्नवाःकथाः ॥ ४४ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेश्रीनारायणनारदसंवादेपुरुषोत्तममाहात्म्येविष्णोर्गोलोकगमनंनामपंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ नारद
उवाच ॥ वैकुंठाधिपतिर्गत्वागोलोकेकिंचकारह ॥ तद्वदस्वकृपांकृत्वामह्यंशुश्रूषवेऽनघ ॥ १ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्येऽहंयज्जातंतत्र
तेऽनघ ॥ विष्णुर्गोलोकमगमदधिमासेनसंयुतः ॥ २ ॥ तन्मध्येभगवद्धाममणिस्तंभैःसुशोभितम् ॥ ददर्शदूरतोविष्णुर्ज्योतिर्धाममनोहरम् ॥ ३ ॥ तत्ते-

जः पिहिताक्षो सौ शनैरुन्मील्य लोचने ॥ मंदं मंदं जगामाधिमासं कृत्वास्वपृष्ठतः ॥ ४ ॥ उपमंदिरमासाद्य साधिमासो मुदान्वितः ॥ उत्थितैर्द्वारपालैश्च वंदितां
घ्रिर्हरिः शनैः ॥ ५ ॥ प्रविष्टो भगवद्धामशोभासंमुग्धलोचनः ॥ तत्र गत्वाननामाशु श्रीकृष्णं पुरुषोत्तमम् ॥ ६ ॥ गोपिकावृंदमध्यस्थं रत्नसिंहासनासनम् ॥ नत्वो
वाच रमानाथो बद्धांजलिपुटः पुरः ॥ ७ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ वंदे विष्णुं गुणातीतं गोविंदमेकमक्षरम् ॥ अव्यक्तमव्ययं व्यक्तं गोपवेषविधायिनम् ॥ ८ ॥ किशो
रवयसं शांतं गोपीकांतं मनोहरम् ॥ नवीननीरदश्यामं कोटिकंदर्पसुंदरम् ॥ ९ ॥ वृंदावनवनाभ्यंतरे रासमंडलसंस्थितम् ॥ लसत्पीतपटं सौम्यं त्रिभंगललिताकृ-
तिम् ॥ १० ॥ रासेश्वरं रासवासं रासोल्लाससमुत्सुकम् ॥ द्विभुजं मुरलीहस्तं पीतवाससमच्युतम् ॥ ११ ॥ इत्येवमुक्त्वा तं नत्वा रत्नसिंहासने वरे ॥ पार्षदैः सत्कृतो वि
ष्णुः स उवास तदाज्ञया ॥ १२ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ इति विष्णुकृतं स्तोत्रं प्रातरुत्थाय यः पठेत् ॥ पापानि तस्य नश्यंति दुःस्वप्नः सत्फलप्रदः ॥ १३ ॥ भक्तिर्भवति गो
विंदे पुत्रपौत्रविवर्द्धिनी ॥ अकीर्तिः क्षयमाप्नोति सत्कीर्तिर्वर्द्धते ऽचिरम् ॥ १४ ॥ उपविष्टस्ततो विष्णुः श्रीकृष्णचरणांबुजे ॥ नामयामास तं मासं वेपमानं तदग्रतः
॥ १५ ॥ तदापप्रच्छ श्रीकृष्णः कोयं कस्मादिहागतः ॥ कस्माद्रुदति गोलोके न कश्चिद्दुःखमश्नुते ॥ १६ ॥ गोलोकवासिनः सर्वे सदानंदपरिप्लुताः ॥ स्वप्नेपि नैव शृण्वं
ति दुर्वार्तां च दुरन्वयाम् ॥ १७ ॥ तस्मादयं कथं विष्णो मदग्रे दुःखितः स्थितः ॥ मुंचन्नश्रूणि नेत्राभ्यां वेपते च मुहुर्मुहुः ॥ १८ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ नवांबुदानी
कमनोहरस्य गोलोकनाथस्य वचो निशम्य ॥ उवाच विष्णुर्मलमासदुःखं प्रोत्थाय सिंहासनतः समग्रम् ॥ १९ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ वृंदावनकलानाथ श्रीकृ
ष्ण मुरलीधर ॥ श्रूयतामधिमासीयं दुःखं वच्मि तवाग्रतः ॥ २० ॥ तस्मादहमिहायातो गृहीत्वामुं निरीश्वरम् ॥ दुःखदावानलं तीव्रमेतदीयं निराकुरु ॥ २१ ॥

अयंत्वधिकमासोऽस्तिव्यपेतरविसंक्रमः ॥ मलिनोयमनर्होऽस्तिशुभकर्मणिसर्वदा ॥ २२ ॥ नस्नानंनैवदानंन्चकर्त्तव्यंप्रभुवर्जिते ॥ एवंतिरस्कृतःसर्वैर्वन
स्पतिलतादिभिः ॥ २३ ॥ मासैर्द्वादशभिश्चैवकलाकाष्ठालवादिभिः ॥ अयनैर्हायनैश्चैवस्वामिगर्वसमन्वितैः ॥ २४ ॥ इतिदुःखानलेनैवदग्धोयंमर्तुमुन्मु
खः ॥ अन्यैर्दयालुभिःपश्चात्प्रेरितोमामुपागतः ॥ २५ ॥ शरणार्थीहृषीकेशवेपमानोरुदन्मुहुः ॥ सर्वंनिवेदयामासदुःखजालमसंहृतं ॥ २६ ॥ एतदीयंमह
दुःखमनिवार्यंभवद्दते ॥ अतस्त्वामाश्रितोनूनंकरेकृत्वानिराश्रयं ॥ २७ ॥ परदुःखासहिष्णुस्त्वमितिवेदविदोजगुः ॥ अतएवंनिरातंकंसानंदंकृपया
कुरु ॥ २८ ॥ त्वदीयचरणांभोजंगतोनैवावशोचते ॥ इतिवेदविदोमिथ्याकथंभाविजगत्पते ॥ २९ ॥ मदर्थमपिकर्तव्यमेतद्दुःखनिवारणम् ॥ सर्वंत्य-
क्त्वाहमायातोयातंमेसफलंकुरु ॥ ३० ॥ मुहुर्मुहुर्नवक्तव्यंकदापिप्रभुसन्निधौ ॥ वदंत्येवंमहाभाज्ञानित्यंनीतिविशारदाः ॥ ३१ ॥ इतिविज्ञाप्यभूमानं
बद्धांजलिपुटोहरिः ॥ पुरस्तस्थौभगवतोनिरीक्षंस्तन्मुखांबुजं ॥ ३२ ॥ ऋषयऊचुः ॥ सूतसूतवदान्योसिजीवत्वंशाश्वतीःसमाः ॥ विमायोयन्मुखा
त्सेव्यंहरिलीलाकथामृतं ॥ ३३ ॥ गोलोकवासिनासूतकिमुक्तंकिंकृतंवद ॥ विष्णुश्रीकृष्णासंवादःसर्वलोकोपकारकः ॥ ३४ ॥ विधिसुतःकिमपृच्छद्द
षीश्वरंतदधुनावदसूततपस्विनः ॥ परमभागवतःस्रहरेस्तनुस्तदुदितंवचनंपरमौषधं ॥ ३५ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीना
रायणनारदसंवादेपुरुषोत्तमविज्ञप्तिर्नामषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ सूतउवाच ॥ भूवद्भिर्यःकृतःप्रश्नस्तमचीकरदाशुगः ॥ यदुत्तरमुवाचेशस्तद्वदामितपोधनाः
॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ विश्वरश्रवसिमौनमास्थितेसंनिवेद्यपरदुःखमपारं ॥ किंचकारपुरुषोत्तमःपरस्तद्वदस्वबदरीपतेऽधुना ॥ २ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥

पु॰ मा॰ ८

गोलोकनाथोयदुवाचविष्णुंतदेवगुह्यंकथयामिवत्स ॥ वाच्यंनभक्ताय सदास्तिकायशुश्रूषवेदंभविवर्जिताय ॥ ३ ॥ सुकीर्तिकृत्पुण्यकरंयशस्यं
सत्पुत्रदंवस्यकरंच राज्ञां ॥ दारिद्र्य दावाग्निरनल्पपुण्यैःश्राव्यंतथाकार्यमनन्यभक्त्या ॥ ४ ॥ श्रीपुरुषोत्तमउवाच ॥ समीचीनंकृतंविष्णोयदत्रागं
तवान्भवान् ॥ मलमासंकरेकृत्वालोकेकीर्तिमवाप्स्यसि ॥ ५ ॥ यस्त्वयोरीकृतोजीवःसमयैवोररीकृतः ॥ अतएनंकरिष्यामिसर्वोपरिमयासमं ॥
॥ ६ ॥ गुणैःकीर्त्यानुभावेनषड्भगैश्चपराक्रमैः ॥ भक्तानांवरदानेनगुणैरन्यैश्चमामकैः ॥ ७ ॥ अहमेतैर्यथालोकेप्रथितःपुरुषोत्तमः ॥ तथायमपिलोके
षुप्रथितःपुरुषोत्तमः ॥ ८ ॥ अस्मैसमर्पिताःसर्वेयेगुणामयिसंस्थिताः ॥ पुरुषोत्तमेतिमन्नामप्रथितंलोकवेदयोः ॥ ९ ॥ तदप्यस्मैमयादत्तंतवतुष्ट्यै
जनार्दन ॥ अहमेवास्यसंजातःस्वामीचमधुसूदन ॥ १० ॥ एतन्नाम्नाजगत्सर्वंपवित्रंचभविष्यति ॥ मत्सादृश्यमुपागम्यमासानामधिपोभवेत् ॥ ११
॥ जगत्पूज्योजगद्वंद्योमासोयंतुभविष्यति ॥ पूजकानांचसर्वेषांदुःखदारिद्र्यखंडनः ॥ १२ ॥ सर्वेमासाःसकामाश्चनिष्कामोयंमयाकृतः ॥ मोक्षदः
सर्वलोकानांमत्तुल्योयंमयाकृतः ॥ १३ ॥ अकामःसर्वकामोवायोधिमासंप्रपूजयेत् ॥ कर्माणिभस्मसात्कृत्वामामेवैष्यत्यसंशयं ॥ १४ ॥ यदर्थंचम-
हाभागायतिनोब्रह्मचारिणः ॥ तपस्यंतिमहात्मानोनिराहाराहृढव्रताः ॥ १५ ॥ फलपत्रानिलाहाराःकामक्रोधविवर्जिताः ॥ जितेंद्रियस्तथाःसर्वेप्रा
वृट्कालेनिराश्रयाः ॥ १६ ॥ शीतातपसहाश्चैवयतंतेगरुडध्वज ॥ तथापिनैवमेयांतिपरमंपदमव्ययं ॥ १७ ॥ पुरुषोत्तमस्यभक्तास्तुमासमात्रे-
णतत्पदं ॥ अनायासेनगच्छंतिजरामृत्युविवर्जितं ॥ १८ ॥ सर्वसाधनतःश्रेष्ठःसर्वकामार्थसिद्धिदः ॥ तस्मात्संसेव्यतामेषमासोयंपुरुषोत्तमः

अ॰ ७

८

॥१९॥ सीतानि क्षिप्तबीजानि कर्षन्ते कोटिशो यथा॥ तथा कोटिगुणं पुण्यं कृतं मे पुरुषोत्तमे ॥२०॥ चातुर्मास्यादिभिर्यज्ञैः स्वर्गं गच्छंति केचन ॥ त
त्र त्यं भोगमासाद्य पुनर्गच्छंति भूतलं॥ २१॥ विधिवत्सेवते यस्तु पुरुषोत्तममादरात् ॥ कुलं स्वकीयमुद्धृत्य मामेवैष्यत्यसंशयं ॥२२॥ मामुपेतोत्र सं
सारे जन्ममृत्युभयाकुलं॥ आधिव्याधिजराग्रस्तं न पुनर्याति मानवः॥२३॥ यद्गत्वा न निवर्त्तंते तद्धाम परमं मम ॥ इति छंदोवचः सत्यमसत्यं जायते
कथं॥२४॥ एतन्मासाधिपश्चाहं मयैवायं प्रतिष्ठितः॥ पुरुषोत्तमेति मन्नाम तदप्यस्मै समर्पितं॥२५॥ तस्मादेतस्य भक्तानां मम चिंता दिवानिशं-
॥ तद्भक्तकामनाः सर्वाः पूरणीया मयैव हि॥२६॥ कदाचिन्मम भक्तानामपराधो धिगम्यते॥ पुरुषोत्तमभक्तानां नापराधः कदाचन ॥२७॥ मदारा
धनतो विष्णो मदीयाराधनं प्रियं॥ मद्भक्तकामनादाने विलंबेऽहं कदाचन ॥२८॥ मदीयमासभक्तानां न विलंबः कदाचन॥ मदीयमासभक्ता ये मम
वातीव वल्लभाः॥२९॥ य एतस्मिन्महामूढा जपदानादिवर्जिताः॥ सत्कर्मस्नानरहिता देवतीर्थद्विजद्विषः॥३०॥ जायंते दुर्भगा दुष्टाः परभाग्योपजीवि
नः॥ न कदाचित्सुखं तेषां स्वप्नेऽपि शशशृंगवत् ॥३१॥ तिरस्कुर्वंति ये मूढा मलमासं मम प्रियं॥ नाचरिष्यंति ये धर्मं ते सदा निरयालयाः॥३२॥ पुरुषो-
त्तममासाद्य वर्षे वर्षे तृतीयके ॥ नाचरिष्यंति धर्मं ये कुंभीपाके पतंति ते ॥३३॥ इह लोके महद्दुःखं पुत्रपौत्रकलत्रजं॥ प्राप्नुवंति महामूढा दुःखदावानल-
स्थिताः॥३४॥ ते कथं सुखमेधंते येषामज्ञानतो गतः॥ श्रीमान्पुण्यतमो मासो मदीयः पुरुषोत्तमः॥ ३५॥ याः स्त्रियः सुभगाः पुत्रसुखसौभाग्यहेत
वे॥ पुरुषोत्तमे करिष्यंति स्नानदानार्चनादिकं॥ ३६॥ तासां सौभाग्यसंपत्तिसुखपुत्रप्रदो ह्यहं॥ यासां मासो गतः शून्यो मन्नामा पुरुषोत्तमः॥३७॥

नतासामनुकूलोऽहंन सुखंस्वामिजंभवेत् ॥ भ्रातृपुत्रधनानांचसुखंस्वप्नेपिदुर्लभं ॥ ३८ ॥ तस्मात्सर्वात्मनासर्वैःस्नानपूजाजपादिकं ॥ विशेषेण
प्रकर्त्तव्यंदानंशक्त्यनुसारतः ॥ ३९ ॥ येनाहमर्चितोभक्त्यामासेऽस्मिन्पुरुषोत्तमे ॥ धनपुत्रसुखंभुक्त्वापश्चाद्गोलोकवासभाक् ॥ ४० ॥ ममाज्ञ
याजनाःसर्वेपूजयिष्यंतिमामकं ॥ सर्वेषामपिमासानामुत्तमोयंमयाकृतः ॥ ४१ ॥ अतस्त्वमधिमासस्यचिंतांत्यक्त्वारमापते ॥ गच्छवैकुंठमतुलं-
गृहीत्वापुरुषोत्तमं ॥ ४२ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इतिरसिकवचोनिशम्यविष्णुःप्रबलमुदापरिगृह्यमासमेनं ॥ नवजलदरुचंप्रणम्यदेवंझटितिज
गामनिजालयंखगेन ॥ ४३ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेऽधिमासस्यैश्वर्यप्राप्तिर्नामसप्तमोऽध्यायः
॥ ७ ॥ सूतउवाच ॥ नारदःकृतवान्प्रश्नंपुनरेवतपोधनाः ॥ विष्णुश्रीकृष्णसंवादंश्रुत्वासंतुष्टमानसः ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ वैकुंठंगतवतिरुक्मि
णीशेकिंजातंतदनुवदप्रभोमे ॥ वृत्तांतंहरिसुतकृष्णयोश्चसर्वेषांहितकरमादिपुंसोः ॥ २ ॥ इतिसंप्रश्नसंहृष्टोभगवान्बदरीपतिः ॥ उवाचपुन
रेवासुंजगदानंदंदंबृहत् ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ अथश्रीरुक्मिणीनाथोवैकुंठंगतवान्मुदा ॥ तत्रगत्वाधिमासंतंवासयामासनारद ॥ ४ ॥
तत्रत्यवसतिंप्राप्यमोदमानोभवत्तदा ॥ मासानामधिपोभूत्वारमतेविष्णुनासह ॥ ५ ॥ द्वादशोष्वपिमासेषुमलमासंवरंप्रभुः ॥ विधायमनसातु
ष्टोबभूवप्रकृतिप्रियः ॥ ६ ॥ अथार्जुनमुवाचेदंभगवान्भक्तवत्सलः ॥ युधिष्ठिरंचपांचालींनिरीक्षन्कृपयामुने ॥ ७ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ जानेऽ ९
हंराजशार्दूलतपोवनमुपागतैः ॥ भवद्भिर्दुःखसंमग्नैर्नाहृतःपुरुषोत्तमः ॥ ८ ॥ वृंदावनकलानाथवल्लभःपुरुषोत्तमः ॥ प्रमादात्गतवान्मा

सोभवतांकाननौकसाम् ॥ ९ ॥ युष्माभिर्नैव विज्ञातोभयद्वेषसमन्वितैः ॥ गांगेयद्रोणकर्णेभ्योभयसंत्रस्तमानसैः ॥ १० ॥ कृष्णाद्वैपायनादासविद्यारा
धनतत्परे ॥ इंद्रकीलं गतवतिबीभत्सौरणशालिनि ॥ ११ ॥ तद्वियोगपरिक्लिष्टैर्नज्ञातःपुरुषोत्तमः ॥ युष्माभिः किंप्रकर्त्तव्यमदृष्टमवलंब्यताम् ॥ १२ ॥
अदृष्टंयादृशंपुंसांतादृशांभासतेतदा ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यमदृष्टजनितंफलं ॥ १३ ॥ सुखंदुःखंभयंक्षेममदृष्टात्प्राप्यतेजनैः ॥ तस्माददृष्टनिष्ठैश्चभ
वद्भिःस्थीयतांसदा ॥ १४ ॥ अथापरंप्रवक्ष्यामिभवतांदुःखकारणम् ॥ सेतिहासंमहाराजश्रूयतांमन्मुखादहो ॥ १५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पांचालीयंमहा
भागा पूर्वजन्मनिसुंदरी ॥ मेधावीद्विजमुख्यस्यपुत्रीजातासुमध्यमा ॥ १६ ॥ कालेनगच्छतागजन्संजातादशवार्षिकी ॥ रूपलावण्यललितानयना
पांगशालिनी ॥ १७ ॥ चातुर्यगुणसंपन्नापितुरेकैवपुत्रिका ॥ बहुभातीवतेनेयंचतुरागुणसुंदरी ॥ १८ ॥ लालितापुत्रवन्नित्यंनकदाचित्प्रलंभिता ॥ सा
हित्यशास्त्रकुशलानीनावपिविशारदा ॥ १९ ॥ तन्माताम्स्वर्गतापूर्वंपित्रासापोषितासुदा ॥ पार्श्वस्थालीसुखंदृष्ट्वापुत्रपौत्रसुखस्पृहा ॥ २० ॥ तर्कयंतीत
दाबालामामेवंचकथंभवेत् ॥ गुणभाग्यनिधिर्भर्त्तासुखदःसत्कृताःकथं ॥ २१ ॥ एवंमनोरथंचक्रेदैवेनध्वंसितंपुरा ॥ किंकृत्वाकिंविदित्वामेकसुपा
स्येसुरेश्वरम् ॥ २२ ॥ किंवासुनिसुपातिष्ठेकंवातीर्थंसुपाश्रये ॥ ममभाग्यंकथंस्कसंभर्त्ताकोपिनवांछति ॥ २३ ॥ पंडितोपिपितामूढोममभाग्यवशादहो
॥ विवाहकालेसंप्राप्तेनदत्तासदृशोवरे ॥ २४ ॥ अध्यक्षाहंसखीमध्येकुमारीदुःखपीडिता ॥ नाहंस्वामिस्कसुखाभिज्ञायथाचालिगणोमम ॥ २५ ॥ ममभा
ग्यवतीमाताकथंस्वर्गंगतापुरा ॥ एवंचिंताकुलाबालामनोरथमहोदधौ ॥ २६ ॥ निमग्नामोहसलिलेशोकमोहोर्मिपीडिता ॥ मेधावीऋषिराजोसौवि

चचारमहीतले ॥२७॥ कन्यादाननिमित्तंच विचिन्वन् सदृशंवरम् ॥ तादृशंवरमप्राप्य निराशः स्वमनोरथे ॥२८॥ सुतास्वकीयभाग्याभ्यांभग्नसंक
ल्पपंजरः ॥ अवापदैवयोगेनज्वरंतीव्रंसुदारुणम् ॥२९॥ स्फुटत्सर्वांगसंभिन्नतापज्वालासमाकुलः ॥ श्वासोच्छ्वाससमायुक्तो महादारुणमूर्च्छ
या ॥ ३०॥ प्रस्खलन्निपतन्भूमौ मदिरामत्तवद्भृशं ॥ आगच्छन्नेव भवनंसपपातधरातले ॥३१॥ यावत्सुतासमायातापितरंभयविह्वला ॥ ताव
न्मुमूर्षुः संज्ञातोभूसुरस्तामनुस्मरन् ॥३२॥ भाविनार्थबलेनैव सहसाजातवेपथुः ॥ कन्यादानप्रसंगोत्थमहोत्सवविवर्जितः ॥३३॥ अथप्राचीन
गार्हस्थ्यकृतधर्मपरिश्रमात् ॥ संसारवासनांत्यक्त्वा हरौचित्तमधारयत् ॥३४॥ सस्मारश्रीहरिंतूर्णंमेधावीपुरुषोत्तमम् ॥ इंदीवरदलश्यामंत्रिभंग
ललिताकृतिम् ॥३५॥ रासेशराधारमणप्रचंडदोर्दंडदूराहतनिर्जरारे ॥ अत्युग्रदावानलपानकर्त्तुःकुमारिकोत्तारितवस्त्रहर्तः ॥३६॥ श्रीकृष्ण
गोविंदहरेमुरारेराधेशदामोदरदीननाथ ॥ मांपाहिसंसारसमुद्रमग्नंनमोनमस्तेहृषिकेशवराय ॥३७॥ इतिमुनिवचनंनिशम्यदूराज्झटिति
ययुश्चचरासुकुंदलोकात् ॥ तदनुमृतमुनिंकरेगृहीत्वाचरणसरोरुहमीयुरीश्वरस्य ॥३८॥ प्राणोत्क्रमणमालोक्य हाहेतिसासुतारुदत् ॥ अंके
कृत्वापितुर्देहं विललापसुदुःखिता ॥३९॥ कुररीवचिरंसातुविलप्यभृशदुःखिता ॥ उवाचपितरंबालाजीवंतमिवविह्वला ॥४०॥ बालोवाच ॥
हाहापितःकृपासिंधोआत्मजानंददायक ॥ कस्यांकेमांनिधायाद्यगतोसिवैष्णवंपुरम् ॥४१॥ पितृहीनांचमांतातकोवासंभावयिष्यति ॥ न
भ्रातानैवबंधुश्चनमेमातातपस्विनी ॥४२॥ भोजनाच्छादनेचिंतांकोमेतातकरिष्यति ॥ कथंतिष्ठाम्यहंशून्येवेदध्वनिविवर्जिते ॥४३॥ आश्रमे-

ते मुनिश्रेष्ठ अरण्य इव निर्जने ॥ अतःपरं मरिष्यामि जीवने किं प्रयोजनम् ॥ ४४ ॥ असंपाद्यैव वैवाहं विधिं दुहितृवत्सल ॥ क्व गतोसि पितस्तात इहा
गच्छ तपोनिधे ॥ ४५ ॥ वाणीं वदस्व धाकल्यां कथं तूष्णीमवस्थितः ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ हे तात चिरं सुप्तोऽसि सांप्रतम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वाश्रु मुखी बाला वि
ललाप मुहुर्मुहुः ॥ मुक्तकंठं रुरोदोदार्त्ता कुररीव सुदुःखिता ॥ ४७ ॥ तत्सुता रोदनं श्रुत्वा विप्रास्तद्वनवासिनः ॥ अतीव करुणं को वा रोदत्यस्मिंस्तपोव
ने ॥ ४८ ॥ मेधाऋषेः सुताशब्दं शनैर्निश्चित्य तापसाः ॥ ससंभ्रमाः समाजग्मुर्हाहाकारसमन्विताः ॥ ४९ ॥ आगत्य ददृशुः सर्वे सुतांकस्थं मृतं मुनिं
॥ ततः संरुरुदुः सर्वे मुनयः काननौकसः ॥ ५० ॥ स्कन्धोत्संगात् च्छवं नीत्वा श्मशाने शिवसन्निधौ ॥ अंत्येष्टिं विधिना कृत्वा तं देहन् काष्ठवेष्टितम् ॥
॥ ५१ ॥ ततः कन्यां समाश्वास्य सर्वे ते स्वगृहान्ययुः ॥ कन्या धैर्यं समालंब्य यथाशक्त्य करोत् व्ययं ॥ ५२ ॥ इत्यौर्ध्वदैहिकविधिं प्रणिधाय पैत्र्यं सुता नि
वासमकरोच्च तपोवनेस्मिन् ॥ सा विव्यथे पितृजदुःखदवाग्निदग्धा रंभ वेव वत्समरणात् सुरभीव बाला ॥ ५३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीये पुराणे पुरुषोत्तम
माहात्म्ये श्रीनारायणनारदसंवादे कुमारीविलापोनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ सूत उवाच ॥ ततस्तं विस्मयाविष्टः पप्रच्छ नारदो मुनिः ॥ मेधावी द्विज
वर्यस्य सुतावृत्तांतमद्भुतं ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ मुनेर्मुनिसुता तत्र किंचकार तपोवने ॥ को वा मुनिवरस्तस्याः पाणिग्रहमचीकरत् ॥ २ ॥ श्रीनारायण
उवाच ॥ निवसंत्यास्ततस्तस्याः कियान्कालो विनिर्गतः ॥ स्मारं स्मारं स्वपितरं शोचंत्याश्च मुहुर्मुहुः ॥ ३ ॥ शून्यसद्मनि संविष्टां यूथभ्रष्टां मृगी
मिव ॥ गलद्बाष्पौघनयनां ज्वलद्धृदयपंकजाम् ॥ ४ ॥ विनिःश्वासपरां दीनां संरुद्धां सुरगीमिव ॥ चिंतयंतीमपश्यंतीं दुःखपारं कृशोदरीं ॥ ५ ॥ तामा

ससादभगवान्भविष्यद्बलनोदितः॥ यदृच्छयावनेतस्मिन्परमःकोपनोमुनिः॥ ६॥ यद्दिलोकनमात्रेणत्रस्येदपिशतक्रतुः॥ जटाकलाप
संछन्नःसाक्षादिवसदाशिवः॥ ७॥ यस्त्वज्जनन्याराजेंद्रशैशवेऽतिप्रसादितः॥ त्रिदशाकर्षिणीविद्यांददावस्यैसुपूजितः॥ ८॥ येनाहमपि
भूपालसर्वदेवनमस्कृतः॥ रथेसंयोजितःसाक्षाद्रुक्मिण्यासहनारद ॥ ९॥ उभाभ्यांचालितेमार्गेरथेदुर्वाससान्विते ॥ अत्युग्रयातृषाशुष्य
त्ताल्वोष्ठपुटयानया ॥ १०॥ सूचितोऽहंजलार्थिन्यास्कंधस्थयुगयापुरा ॥ गच्छन्नेवपदाग्रेणसंपीड्यवसुधातलम् ॥ ११॥ आनीतवान्भोगवतीं
प्रियाप्रेमपरिप्लुतः॥ सैवोर्ध्वगामिनीभूत्वातावन्मात्रेणवारिणा ॥ १२॥ न्यवारयन्महाराजरुक्मिणीतृषमुल्बणाम् ॥ तदृष्ट्वातत्क्षणोद्भूत-
क्रोधेनप्रज्वलन्निव ॥ १३॥ प्रलयाग्निरिवोत्तिष्ठन्शशापकोपनोमुनिः॥ अहोऽश्रीकृष्णातेऽत्यंतंवल्लभारुक्मिणीसदा ॥ १४॥ यद्भवान्मामव
ज्ञायप्रियाप्रेमपरिप्लुतः॥ पाययामासपानीयंमाहात्म्यंदर्शयन्स्वकम् ॥ १५॥ दंपत्योरुभयोरेववियोगोऽस्तुयुधिष्ठिर ॥ इतियोदत्तवान्शापं स-
एवमुनिसत्तमः॥ १६॥ साक्षाद्रुद्रांशसंभूतःकालरुद्रइवापरः॥ अत्रेरुग्रतपःकल्पवृक्षस्यदिव्यफलंमहत् ॥ १७॥ पतिव्रताशिरोरत्नाऽनुसूयाग
र्भसंभवः॥ दुर्वासानाममेधावीयथावैमूर्तिमत्तपः॥ १८॥ नैकतीर्थजलक्लिन्नजटाभूषितसच्छिराः॥ तमालोक्यसमायांतंकुमारीशोकसाग
रात् ॥ १९॥ उन्मज्योत्थायधैर्येणववंदेचरणौमुनेः॥ नत्वास्वाश्रममानीयजानकीवाल्मिकिंयथा॥ २०॥ अर्घपाद्यैर्वन्यफलैःपुष्पैश्चविविधैर्मु
निम्॥ स्वागतपृच्छयाबालापूजयामाससादरम्॥ ततःसविनयाराजन्नुवाचमुनिकन्यका॥ २१॥ बालोवाच॥ नमस्तेस्तुमहाभागअत्रिगोत्र

दिवाकर ॥ कुतोऽधिगमनं साधो दुर्भगायाममाश्रमे ॥ ममभाग्योदयोजातस्तवागमनतो मुने ॥ २२ ॥ अथवामत्पितुः पुण्यप्रवाहप्रेरितो भवान् ॥
संभावयितुमासेवह्यागतो मुनिसत्तमः ॥ २३ ॥ भवादृशांपादरजस्तीर्थरूपंमहात्मनाम् ॥ स्पृशंत्याःसफलंजन्मसफलंचाद्यमेव्रतम् ॥ २४ ॥ अद्य
मेसफलंपुण्यमद्यमेसफलोभवः ॥ भवादृशामहापुण्यायन्मेदृष्टिपथंगताः ॥ २५ ॥ एवमुक्त्वाचसाबालातस्थौतूष्णींतदग्रतः ॥ सस्मितंमुनिरा
हेदंदुर्वासाःशंकरांशजः ॥ २६ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ साधुसाधुद्विजसुतेकुलमभ्युद्धृतंपितुः ॥ मेधाऋषेःसुतपसःफलमेतादृशीसुता ॥ २७ ॥ कैलासा
दहमागच्छंज्ञात्वातेधर्मशीलताम् ॥ त्वदाश्रममनुप्राप्तस्त्वयासंपूजितोऽस्म्यहम् ॥ २८ ॥ गमिष्यामिवरारोहेशीघ्रंबदरिकाश्रमम् ॥ द्रष्टुंनारायणं
देवंसनातनमुनीश्वरं ॥ २९ ॥ तपश्चरंतमेकाग्रमत्युग्रंलोकहेतवे ॥ बालोवाच ॥ ऋषेत्वद्दर्शनादेवशुष्कोमेशोकसागरः ॥ ३० ॥ अतःपरंशुभंभा
वियस्मात्संभावितात्वया ॥ समुद्भूतबृहज्ज्वालदावहव्यभुजंमुने ॥ ३१ ॥ किंनवेत्सिदयासिंधोतन्निर्वापयशंकर ॥ हर्षहेतुर्नमेकश्चिद्दृश्यतेसावि
चारतः ॥ ३२ ॥ नमातानपिताभ्रातायोमेधैर्यंप्रयच्छति ॥ कथंकारमहंजीवेदुःखसागरपीडिता ॥ ३३ ॥ यांयांदिशंप्रपश्यामिसासाशून्याविभातिमे
॥ ममदुःखप्रतीकारंकुरुशीघ्रंतपोनिधे ॥ ३४ ॥ नमांकामयतेकश्चित्पाणिग्रहणहेतवे ॥ अतःपरंभविष्यामिवृषलीतिमहद्भयम् ॥ ३५ ॥ तस्मान्न
जायतेनिद्रानरुचिर्भोजनेमम ॥ ब्रह्मन्मुमूर्षुरस्म्येवइतिमेनिश्चयोऽधुना ॥ ३६ ॥ इत्युक्त्वाश्रुमुखीबालाविररामतदग्रतः ॥ दुर्वासास्तदुपायार्थंविचा
रमकरोत्तदा ॥ ३७ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इतिमुनितनयावचोनिशम्यबहुलतमाश्रुमुनिराड्विचार्यछंदः ॥ अतिशयकृपयाविलोक्यबालांकिमपि

हितंनिजगाद सारभूतम् ॥३८॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तम माहात्म्येदुर्वासस्तपोवनागमनंनामनवमोऽध्यायः॥ ९॥ नारदउवाच॥
किंविचार्य बृहन्ब्रह्मापरमः कोपनोमुनिः ॥ अब्रवीदृषिकन्यांतां तन्मेब्रूहितपोनिधे॥ १॥ सूतउवाच ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रोवाच बदरीपतिः॥ दुर्वा
सोवचनंगुह्यंसर्वेषांहितकृन्द्विजाः॥ २॥ श्रीनारायणउवाच॥ शृणुनारद वक्ष्येऽहंयदुक्तंमुनिनातदा॥ मेधावीतनयादुःखापनोदनेतुं कृपालुना॥ ३॥
दुर्वासाउवाच ॥ शृणुसुंदरिवक्ष्यामिगुह्याद्गुह्यतरं महत् ॥ आख्येयंनैवकस्यापित्वदर्थंतु विचारितं ॥४॥ नविस्तरंकरिष्यामिसमासेनब्रवीमि
ते ॥ इतस्तृतीयःसुभगेमासस्तुपुरुषोत्तमः॥ ५॥ तस्मिन्स्नातोनरस्तीर्थेमुच्यतेभ्रूणहत्यया ॥ एतत्तुल्योनकोप्यन्यःकार्त्तिकादिषुसुंदरि॥ ६॥
सर्वेमासास्तथापक्षाः पर्वाण्यन्यानियानिच ॥ पुरुषोत्तममासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ७॥ साधनानिसमस्तानिनिगमोक्तानियानिच॥ मास
स्यैतस्य नार्हंतिकलामपिचषोडशीम्॥ ८॥ द्वादशाब्दसहस्राणिगंगास्नानेन यत्फलम्॥ गोदावरीसकृत्स्नानाद्यत्फलंसिंहगेगुरौ॥ ९॥ नदेवफल
माप्नोतिमासेवैपुरुषोत्तमे॥ सकृत्सुस्नानमात्रेणयत्रकुत्रापिसुंदरि॥ १०॥ श्रीकृष्णवल्लभोमासोनाम्नाचपुरुषोत्तमः॥ तस्मिन्संसेवितेबालेसर्वं
भवतिवांछितं॥ ११॥ तस्मान्निषेवयाशुत्वंमासंतंपुरुषोत्तमम् ॥ मयापिसेव्यतेसोऽयंपुरुषोत्तमवन्मुदा॥ १२॥ एकदाभस्मसात्कर्तुमंबरीषंक्रुधा
मया॥ मुक्ताकृत्यातदाबालेस्वनाभंहरिणाज्वलत् ॥ १३॥ मामेवभस्मसात्कर्तुंतदानींप्रेरितंमयि॥ पुरुषोत्तमव्रतादेवतच्चक्रंसंन्यवर्त्तत ॥ १४॥
त्रैलोक्यंभस्मसात्कर्तुं समर्थंतच्चसुंदरि॥ मय्यकिंचित्करंजातंतदामेविस्मयोऽभवत्॥ १५॥ तस्माद्भजस्वसुभगेश्रीमंतंपुरुषोत्तमम् ॥ इत्युक्त्वामु-

निशार्दूलोविरराम मुनेःसुताम् ॥ १६ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ दुर्वासोवचनंश्रुत्वाबालामूढधियाऽवदत् ॥ भाविनाप्रेरितारा जन्नसूयाप्रेरितासती १७
दुर्वाससंमुनिश्रेष्ठंमनसिक्रोधसंयुता ॥ बालोवाच ॥ नमह्यंरोचतेब्रह्मन्यदुक्तंभवतामुने ॥ १८ ॥ कथंमाघादयोमासाअकिंचित्करतांगताः ॥ कथं
कार्त्तिकमासंत्वमूनंवदसितद्वद ॥ १९ ॥ वैशाखःसेवितःकिंवानदास्यतिसुकामितम् ॥ सदाशिवादयोदेवाःफलदाःकिंनसेविताः ॥ २० ॥ अथवा
भुविमार्त्तंडोदेवःप्रत्यक्षदर्शनः ॥ सकिंनदाताकामानांदेवीचजगदंबिका ॥ २१ ॥ गणेशःसेवितःकिंवानसंयच्छतिकामितम् ॥ व्यतीपातादिका
न्योगान्देवान्शर्वादिकानपि ॥ २२ ॥ सर्वानुल्लंघ्यवदतस्त्वपाकिंतेनजायते ॥ अयंतुमलिनोमासःसर्वकर्मविगर्हितः ॥ २३ ॥ असूर्यसंक्रमःश्रे
ष्ठःक्रियतेचकथंमुने ॥ वेदाहंसर्वदुःखानांपारदंश्रीहरिंपरम् ॥ २४ ॥ नान्यंपश्यामिभूदेवचिंतयंतीदिवानिशम् ॥ रामाद्वाजानकीजानेःशंकरात्पा
र्वतीपतेः ॥ २५ ॥ नान्यःकोपिमहान्देवोयोमेदुःखंव्यपोहति ॥ एतान्विहायविप्रेंद्रकथंस्तौषिमलंमुने ॥ २६ ॥ एवमुक्तस्तयाविप्रपुत्र्यासक्रोधनोमुनिः
॥ जाज्वल्यमानवपुषाक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २७ ॥ तथापिनशशापैनांमित्रजांकृपयान्वितः ॥ मूढेयंनैवजानातिहिताहितमपूर्णधीः ॥ २८ ॥ पुरुषोत्त
ममाहात्म्यंदुर्ज्ञेयंविदुषामपि ॥ किमुताल्पधियांपुंसांकुमारीणांविशेषतः ॥ २९ ॥ पितृहीनाकुमारीयंबालादुःखाग्निभर्जिता ॥ अतीवोग्रतरंशापं
सदीयंसहतेकथम् ॥ ३० ॥ इत्येवंकृपयाक्रोधंसंजहारमनस्थितम् ॥ स्वस्थोभूत्वामुनिःप्राहतांबालामतिविह्वलाम् ॥ ३१ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ अहोबा
लेनमेकोपोमित्रजेत्वयिकश्चन ॥ यत्तेमनसिनिर्भाग्येयथारुचितथाकुरु ॥ ३२ ॥ अपरंशृणुयत्तांबालेभविष्यंकिंचिदुच्यते ॥ पुरुषोत्तममासस्य

पु॰मा यत्त्वयाऽनादरः कृतः ॥ ३३ ॥ सर्वथा तत्फलं भावि इह वा परजन्मनि ॥ अतः परं गमिष्यामि नरनारायणालयम् ॥ ३४ ॥ न शशापि मया भीरु मन्- अ
१३ न्मित्रं तेपि नायतः ॥ हिताहितं न जानासि बालभावाच्छुभाशुभम् ॥ ३५ ॥ स्वस्ति ते स्तु गमिष्यामि मा स्तु कालात्ययो मम ॥ शुभं शुभेतरं भावि न के १०
नाप्यनुलंघ्यते ॥ ३६ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ इत्युदीर्य जगामाशु तामसस्तापसो मुनिः ॥ तत्क्षणं निःप्रभा सा भूत्पुरुषोत्तम हेलया ॥ ३७ ॥ विमृश्य सु
चिरं कालं तत्कालफलदं शिवम् ॥ आराधयामि देवेशं तपसा पार्वतीपतिम् ॥ ३८ ॥ इति निश्चित्य मनसा मेधावी तनया नृप ॥ दुष्करं तत्तपः कर्तुमियेष
ष स्वाश्रमे स्थिता ॥ ३९ ॥ सूत उवाच ॥ आर्षेयी प्रबल मुनेर्वचो विनिंद्य मोधुक्तांधकरिपुसेवने वनेस्वे ॥ लक्ष्मीशं बहुलफलप्रदं विहाय सा विष्णीपतिं
मपि नादृशं निरस्य ॥ ४० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीये पुराणे पुरुषोत्तममाहात्म्ये श्रीनारायणनारदसंवादे कुमारीशिवाराधनोद्योगो नाम दशमोऽध्यायः
॥ १० ॥ नारद उवाच ॥ अचीकरत्कुमारीयं महत्कर्म सुदुष्करम् ॥ मुनीनामपि सर्वेषां तन्मे वद महामुने ॥ १ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अथारभत कल्या
णी तपः परमदारुणम् ॥ चिंतयंती शिवं शांतं पंचवक्त्रं सनातनम् ॥ २ ॥ भुजंगभूषणं देवं नंदिभृंगिनिषेवितं ॥ चतुर्विंशति तत्त्वैश्च गुणैस्त्रिभिरभि
ष्टुतम् ॥ ३ ॥ महासिद्धिभिरष्टाभिः प्रकृत्या पुरुषेण च ॥ चंद्रखंडलसद्भालं जटाजूटविराजितम् ॥ ४ ॥ चचार दुश्चरं बाला तमुद्दिश्य परंतपः ॥ पंचाग्नी
नां च मध्ये सा स्थायिनी ग्रीष्मगे रवौ ॥ ५ ॥ हेमंते शिशिरे चैव शीतवार्यंतरस्थिता ॥ व्यक्तवक्त्रा तथा रेजे जलस्थं कमलं यथा ॥ ६ ॥ शिरोधः प्रसृत- १३
श्यामनीलालकविगुंठिता ॥ जंबालवल्लरीपुंजैर्वेष्टितेवांबुजोजले ॥ ७ ॥ ब्रह्मरंध्रोद्गतश्रीमद्भ्रमराजिर्व्यदृश्यत ॥ नलिनं सेव्यमानेव मिलिंदालिः प्र

मर्पिणी ॥ ८ ॥ वर्षास्वना वृताशेते स्थंडिले बसिकान्विते ॥ संध्ययोरुभयोस्तन्वी धूमपानमचीकरत् ॥ ९ ॥ पुरंदरः परां चिंतामवापाश्रुत्य तत्तपः ॥ दुर्द्धर्षा दि
विजैः सर्वैः स्पृहणीयामहर्षिभिः ॥ १० ॥ एवं तपसि वृत्तायामार्षेय्यां नृपनंदने ॥ गतान्यब्दसहस्राणि नवराजन्यभूषण ॥ ११ ॥ संतुष्टस्तपसा तस्या भगवान्नृपा
र्वतीपतिः ॥ दर्शयामास बालायै निजं रूपमगोचरम् ॥ १२ ॥ तद्दृष्ट्वा सहसोत्तस्थौ देहः प्राणा मिवागतम् ॥ तपःकृशापि सा बाला हृष्टपुष्टा न दा भवत् ॥ १३ ॥ भू
रिशा तपसं क्लिष्टा देव मीदा गरीयसी ॥ सा बाला वनता भूत्वा ववंदे गिरिजापतिम् ॥ १४ ॥ मानसै रुपचारैस्तं संपूज्य विश्ववंदितम् ॥ तुष्टाव जगतां नाथं भक्तियुक्ते
न चेतसा ॥ १५ ॥ बालोवाच ॥ अये शैलजावल्लभ प्राणनाथ प्रभो भर्ग भूतेश गौरीश शंभो ॥ नमः सोमसूर्याग्निदिव्यत्रिनेत्र मदाधार मुंडास्थिमालिन्नमस्ते ॥
॥ १६ ॥ नरोऽनेकतापाभिभूतांगपीडः परं घोर संसारवार्द्धौ निमग्नः ॥ खलव्यालकालोग्रदंष्ट्राभिदष्टो विमुच्येद्भवंतं शरण्यं प्रपन्नः ॥ १७ ॥ विप्रोथेन बाणः स्वकी
यी कृतश्च मृनाजी वितालर्कभूपालपत्नी ॥ दयानाथ भूतेश चंडीश भव्य भवत्राण मृत्युंजय प्राणनाथ ॥ १८ ॥ मखध्वंसकर्त्तः समस्तारिहर्त्तः सदा सेवकानां भव
वध्वंसकर्तः ॥ नमो जन्महर्त्तः पुरा सृष्टिकर्त्त स्त्वदीयाम व प्राणनाथाघहर्त्तः ॥ १९ ॥ इत्येवं मनसा वाचा शिवं स्तुत्वा तपस्विनी ॥ विरराम महाभागा मेधावी तनया
नृपा ॥ २० ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ तत्कृतं स्तोत्रमाकर्ण्य तपसोग्रतरेण च ॥ प्रसन्नवदनांभोजस्तामुवाच सदाशिवः ॥ २१ ॥ शिव उवाच ॥ वरं वरय भद्रं ते यस्ते मन
सि वांछितः ॥ प्रसन्नोऽस्मि महाभागे मा मा खिद तपस्विनि ॥ २२ ॥ तदाकर्ण्य कुमारीयं महानंद परिप्लुता ॥ उवाच वचनं राजन् सुप्रसन्नं सदाशिवम् ॥ २३ ॥ बा
लोवाच ॥ दीननाथ दयासिंधो प्रसन्नश्चेन्ममोपरि ॥ तदा मत्कामितं देहि मा विलंबं कुरु प्रभो ॥ २४ ॥ पतिं देहि पतिं मह्यं पतिं पतिमहं वृणे ॥ पतिं देहि महादेव

नान्यन्मेचिंतितंहृदि ॥ २५ ॥ एवमुक्त्वानदार्षेयीविरराम कपर्दिनम् ॥ तदाकर्ण्यमहादेवोजगाद मुनिकन्यकाम् ॥ २६ ॥ शिवउवाच ॥ त्वयायस्त्वसुखेनोक्तं
तदस्तुमुनिकन्यके ॥ पंचकृत्वस्त्वयायस्मात्पतिःसंप्रार्थितोऽधुना ॥ २७ ॥ तस्मात्पंचभविष्यंतिपतयस्तवसुंदरि ॥ शूराःसकलधर्मज्ञाःसाधवःसत्यविक्र-
माः ॥ २८ ॥ यज्वानःस्वगुणख्याताःसत्यसंधाजितेंद्रियाः ॥ त्वन्मुखप्रेक्षकाःसर्वेराजन्यागुणशालिनः ॥ २९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्य
धूर्जटेरनतिप्रियम् ॥ उवाचावनताभूत्वाबालावाक्यविशारदा ॥ ३० ॥ बालोवाच ॥ एवंमेगिरिजाकांतमास्तुलोकेऽतिकौतुकम् ॥ एकस्याएकएवास्तिभ-
र्त्तानार्याःसदाशिव ॥ ३१ ॥ नदृष्टानश्रुताक्वापिनार्येकापंचभर्तृका ॥ एकस्यपंचपत्न्यस्तुपुरुषस्यभवंतिहि ॥ ३२ ॥ त्वदीयाहंकथंशंभोभवेयंपंचभर्तृका ॥
नैवार्हसिवचस्त्वेवंमयिवक्तुंकृपानिधे ॥ ३३ ॥ तवैवजायतेलज्जात्वदीयाहंयतःप्रभो ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्याःशंकरःप्राहतांपुनः ॥ ३४ ॥ शिवउवाच ॥ मास्तु
तेऽस्मिन्भवेभीरुभव्यंतत्परजन्मनि ॥ अयोनिसंभवातत्रभविष्यसितपोबलात् ॥ ३५ ॥ भर्तृजंसुखमासाद्यततोगंत्रीपरंपदम् ॥ दुर्वासामेप्रियामूर्तिःस-
त्वयाऽवमतःपुरा ॥ ३६ ॥ सचेत्कोपावृतःसुभ्रूर्निर्दहेद्भुवनत्रयम् ॥ त्वयागर्वातिरेकेणब्रह्मतेजःप्रमर्दितम् ॥ ३७ ॥ पुरुषोत्तमस्त्वयामासोनकृतोभगव
त्प्रियः ॥ यस्मिन्नर्पितमैश्वर्यंश्रीकृष्णोनात्मनःस्वकम् ॥ ३८ ॥ अहंब्रह्मादयोदेवानारदाद्यास्तपस्विनः ॥ यदादेशकराबालेतदाज्ञांकोविलंघयेत् ॥ ३९ ॥ समा
सोनत्वयामूढेपूजितोलोकपूजितः ॥ अतस्तेपंचभर्त्तारोभविष्यंतिद्विजात्मजे ॥ ४० ॥ नान्यथाभावितद्बालेपुरुषोत्तमखंडनात् ॥ योवैनिंदतितंमासंसयाति १४
घोररौरवम् ॥ ४१ ॥ विपरितंभवेत्तस्यनकदाप्यन्यथाभवेत् ॥ पुरुषोत्तमस्ययेभक्ताःपुत्रपौत्रधनान्विताः ॥ ४२ ॥ ऐहिकामुष्मिकींसिद्धिंयातायास्यंतियां

तिच ॥ वयंसर्वेपिगीर्वाणाःपुरुषोत्तमसेविनः ॥ ४३ ॥ यस्मिन्संसेवितेशीघ्रंमीयतेपुरुषोत्तमः ॥ सेवनीयंकथंमासंनभजामःसुमध्यमे ॥ ४४ ॥ अत्युत्क
टानांमहतांवचोमिथ्याकथंवद ॥ अनुनेयाहिमुनयःसदसद्वादवादिनः ॥ ४५ ॥ वदन्नेवंनीलकंठःक्षिप्रमंतर्दधेहरः ॥ चकितासाभवत्बालायूथभ्रष्टा
मृगीयथा ॥ ४६ ॥ सूतउवाच ॥ शशांकलेखांकितभालदेशेसदाशिवेशैवदिशंप्रयाते ॥ चिंताबबाधेमुनिराजकन्यांहत्यायथावृत्रहणंमुनीशाः ॥ ४७ ॥
इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येशिववाक्यंनामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ नारदउवाच ॥ शितिकंठेगतेनाथबालाकिमकरोच्छुचा ॥ तन्मे
वदविनीतायशुश्रूषाधर्मसिद्धये ॥ १ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ एवमेवपुरापृष्टःश्रीकृष्णःपांडुसूनुना ॥ यदुवाचवचोराज्ञेतन्मेनिगदतःशृणु ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ एवंगतेशिवेराजन्साबालाविगतप्रभा ॥ निःश्वासपरमाभीतासाश्रुनेत्राकृशोदरी ॥ ३ ॥ हृदयाग्निलसज्ज्वालाज्वलितांगीकुमारिका ॥ दावा
ग्निदग्धपत्रास्यात्लतेवासतपस्विनी ॥ ४ ॥ दुःखमार्ग्यामासवत्सामेवंकालोमहान्गतः ॥ असौतामवचस्कंदनाहृशींतापसींप्रभुः ॥ ५ ॥ सहसातांसमाप
न्नांफणीवाखुनिवेशनं ॥ इतिकालेनबलिनावशंनीतातपस्विनी ॥ ६ ॥ प्रावृण्मेघावृतेव्योम्निविद्युत्सौदामिनीयथा ॥ तथाश्रमेस्वकेनष्टानपसादग्धकल्म
षा ॥ ७ ॥ तदानीमेवधर्मिष्ठोयज्ञसेनोनराधिपः ॥ बृहत्संभारसंपन्नमकरोद्यज्ञमुत्तमम् ॥ ८ ॥ तद्यज्ञकुंडादुद्भूताकुमारीकनकप्रभा ॥ सेयंद्रुपदशार्दूलत
नयाप्रथिताभुवि ॥ ९ ॥ द्रौपदीसर्वलोकेषुह्यार्षेयीयापुराभवत् ॥ सेयंस्वयंवरेराजन्मत्स्यवेधेकृतेसति ॥ १० ॥ लब्धार्जुनेनपांचालीक्षुभितेराजमंडले
॥ तृणीकृत्यनृपान्सर्वान्भीष्मकर्णादिकान्बहून् ॥ ११ ॥ सेयंकचग्रहंप्रासादुष्टदुःशासनान्मुने ॥ वचांसिकर्णशूलानिश्राविताबरवर्णिनी ॥ १२ ॥ म

पु॰ मा॰ याचोपेक्षिताराजन् पुरुषोत्तमहेलनात् ।।यदामयिकृतस्नेहामन्त्रामान्यवदन्मुहुः ।।१३।।दामोदरदयासिंधोकृष्णाकृष्याजगत्पते ।।हेनाथहेरमानाथकेशव- अ॰
१५ कुशनाशन ।।१४।।नमातानतातोनचभ्रातृवर्गोनसख्योनजामिर्नवैभागिनेयः।।नबंधुर्नचेष्टोनवैप्राणनाथोहृषीकेशासर्वंभवानेवमेऽस्ति ।।१५।।गो १२
विंदगोपिकानाथदीनबंधोदयानिधे ।।दुःशासनपराभूताकिंनजानासिमांप्रभो ।।१६।।दुःशासनपराभूतातदाद्रुपदनंदिनी ।।मदादीयस्मरणंभासस
स्मृतापिमयातुरा ।।१७।।शीघ्रंगरुडमारुह्यतत्रागत्यस्थितेनवै ।।पूरितानिमयाराजन्वस्त्रैर्वासांस्यनेकशः ।।१८।।सदामयिकृतस्नेहामत्प्राणामत्परायणा
।।ममातिवल्लभासाध्वीसखीमेप्राणसन्निभा ।।१९।।तथाप्युपेक्षितेयंसापुरुषोत्तमहेलनात् ।।पुरुषोत्तमतिरस्कारकर्त्तारंपातयाम्यहम् ।।२०।।सर्वथा
मुनिदेवानांसेव्योऽयंपुरुषोत्तमः ।।किंपुनर्मानुषाणांतुसर्वार्थफलदायकः ।।२१।।तस्मादाराधयस्वैनमागामिपुरुषोत्तमम् ।।वर्षेचतुर्दशेपूर्णेसर्वंतेभावि
ताशुभम् ।।२२।।व्यालोकिन्चिकुरभ्रातोयैरस्याःपांडुनंदन ।।तन्नारीणामहंराजन्निर्वपिष्येऽलकान्रुषा ।।२३।।सुयोधनादिभूपालान्सर्वान्नेष्येयमक्षयम्
।।सर्वशत्रुक्षयंकृत्वात्वंचराजाभविष्यसि ।।२४।।नमेक्षीरोदतनयाप्रियानापिहलायुधः ।।नतथादेवकीदेवीप्रद्युम्नोनापिसात्यकिः ।।२५।।यादृशामे
प्रियाभक्तास्तादृशोनास्तिकश्चन ।।येनमेपीडिताभक्तास्तेनाहंपीडितःसदा ।।२६।।द्वेष्यामेनास्तितत्तुल्योयमस्तस्यफलप्रदः ।।नावलोक्योमयादुष्टोदंडार्थे
मपिपांडव ।।२७।।श्रीनारायणउवाच ।।श्रीकृष्णस्तान्समाश्वास्यपांडवान्द्रौपदींतथा ।।कुशस्थलींजिगमिषुरुवाचमधुसूदनः ।।२८।।राजन्नद्यगमि १५
ष्यामिद्वारकांविरहाकुलाम् ।।वसुदेवोमहाभागोबलदेवोममाग्रजः ।।२९।।मन्मातादेवकीदेवीगदसांबादयोऽपरे ।।आहुकाद्याश्चयदवोरुक्मिण्याद्याश्च

याःस्त्रियाः ॥३०॥ सर्वेतेऽनिमिषैर्नेत्रैर्मदागमनकांक्षिणः॥ मामेवचिंतयंत्येवंमद्दर्शनसमुत्सुकाः॥ ३१॥श्रीनारायणउवाच॥ इत्युक्तवंतंदेवेशंक
थंचित्पांडुनंदनाः॥ हरिप्रयाणमालक्ष्यतमूचुर्गद्गदाक्षरम्॥ ३२॥जीवनंनोभवानेवयथावारिजलौकसाम्॥ पुनर्दर्शनमल्पेनकालेनास्तुजनार्दन
॥३३॥ पांडवानांहरिर्नाथोनान्यःकश्चिज्जगत्त्रये॥इत्थंसर्वैर्वदंत्यद्धातस्मान्नःपाहिसर्वदा॥ ३४॥नविस्मार्यावयंसर्वैस्त्वदीयाजगदीश्वर ॥ अस्म
च्चेतोमिलिंदानांजीवनंत्वत्पदांबुजम्॥ ३५॥अवलंबनमेवास्मत्प्रार्थयामोमुहुर्मुहुः॥ असकृत्पांडुपुत्रेषुगृणत्स्वेवंयदूद्वहः॥ ३६॥ मंदंमंदंसमारु
ह्यरथंप्रेमपरिप्लुतः॥ययौद्वारवतीमेतान्परावृत्यानुगच्छतः॥ ३७॥श्रीनारायणउवाच ॥ अथश्रीद्वारकानाथेगतेद्वारवतींतदा ॥ राजापिसानुज
स्तथ्यंस्तीर्थानिविचचारह ॥ ३८॥ पुरुषोत्तमेमनःकृत्वाब्रह्मन्श्रीभगवत्प्रिये ॥अनुजानीहकृष्णांचविष्वक्सेनवचःस्मरन् ॥ ३९॥अहोभुतमतीवो-
प्रेमामाहात्म्यंपौरुषोत्तमम् ॥कथंसुरवानिलभ्यंतेनाभ्यर्च्यपुरुषोत्तमम् ॥४०॥ सधन्योभारतेवर्षेसपूज्यःश्रेष्ठएवसः॥ विविधैर्नियमैर्यस्तुपूजयेत्पुरुषो
त्तमम् ॥४१॥ एवंसर्वेषुतीर्थेषुभ्रमंतःपांडुनंदनाः॥पुरुषोत्तममासाद्यव्रतंचक्रुर्विधानतः ॥४२॥ ततस्तेराज्यमतुलमवापुर्गतकंटकम् ॥ पूर्णेत्तु दशेवर्षे
श्रीकृष्णकृपयामुने॥४३॥ दृढधन्वानृपःपूर्वंसूर्यवंशसमुद्भवः॥पुरुषोत्तममासस्यसेवनान्महतींश्रियम् ॥४४॥ पुत्रपौत्रसुखंचैव भुक्त्वाभोगाननेकशः
॥जगामभगवल्लोकमगम्यंयोगिनामपि॥४५॥ एतन्मासस्यमाहात्म्यमतुलंमुनिसत्तम ॥नाहंवक्तुंसमर्थोऽस्मिकल्पकोटिशतैरपि॥४६॥ सूतउवाच ॥
पुरुषोत्तममासस्यकृष्णाद्वैपायनादहम् ॥माहात्म्यंश्रुतवान्विप्राःसोपिवक्तुंशशाकनो॥४७॥अस्यमाहात्म्यमखिलंवेत्तिनारायणःस्वयम् ॥अथवा

भगवान्साक्षाद्वैकुंठनिलयोहरिः ॥ ४८ ॥ ब्रह्मादिदेवानतपादपीठगोलोकनाथेनस्वकीकृतस्य ॥ सर्वंमहात्म्यंपुरुषोत्तमस्यदेवानजानातिकुतोमनुष्यः
॥ ४९ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेपुरुषोत्तमध्यानोपदेशोनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ऋषयऊचुः ॥ सूतसू
तमहाभागवदनोवदतांवर ॥ दृढधन्वाकथंप्रापपुरुषोत्तमसेवनात् ॥ १ ॥ सौराज्यंपुत्रपौत्रादीन्ललनांचपतिव्रताम् ॥ कथंचभगवल्लोकमवापयोगिदुर्ल
भम् ॥ २ ॥ शृण्वतोतेमुखांभोजात्कथासारंमुहुर्मुहुः ॥ अलंबुद्धिर्ननस्तानयथापीयूषपानतः ॥ ३ ॥ अतोविस्तरतोब्रूहिइतिहासंपुरातनम् ॥ अस्मद्भाग्य
बलेनैवधात्रासंदर्शितोभवान् ॥ ४ ॥ सूतउवाच ॥ सनातनमुनिर्विप्रानारदायपुरातनम् ॥ इतिहासमुवाचेमंसएवप्रोच्यतेऽधुना ॥ ५ ॥ शृण्वंतुमुन-
यःसर्वेचरित्रंपापनाशनम् ॥ यथाधीतंगुरुमुखाद्राज्ञोवैदृढधन्वनः ॥ ६ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्येऽहंभूपस्यदृढधन्वनः ॥ कथांपुरातनींर
म्यांस्वर्धुनीमिवपावनीम् ॥ ७ ॥ आसीद्धैहयदेशस्यगोप्ताश्रीमान्महीपतिः ॥ चित्रधर्मेतिविख्यातोधीमान्सत्यपराक्रमः ॥ ८ ॥ तस्यपुत्रोऽतितेज
स्वीदृढधन्वेतिविश्रुतः ॥ ससर्वगुणसंपन्नःसत्यवाक्धार्मिकःशुचिः ॥ ९ ॥ आकर्णांतविशालाक्षःपृथुवक्षामहाभुजः ॥ अकर्दनमहातेजाःसांद्रगुणगणै
रसौ ॥ १० ॥ अधीत्यसांगान्निगमांश्चतुरश्चतुरोमुदा ॥ सकृन्निगदमात्रेणप्रागधीतानिवस्फुटम् ॥ ११ ॥ दक्षिणांगुरवेदत्वासंपूज्यविधिवच्चतम् ॥ गुरो
रनुज्ञयाधीमान्पितुःपुरमजीगमत् ॥ १२ ॥ जनयन्नयनानंदंनिजपत्तनवासिनाम् ॥ चित्रधर्मापितंपुत्रंदृष्ट्वालेभेपरांमुदम् ॥ १३ ॥ युवानंसर्वधर्मज्ञंप्रजा-
नांपालनक्षमम् ॥ अतःपरंकिमभ्यास्मिसंसारेसारवर्जिते ॥ १४ ॥ आराधयामिश्रीकृष्णंद्विभुजंमुरलीधरम् ॥ प्रसन्नवदनंशांतंभक्तानामभयप्रदम् ॥ १५ ॥

ध्रुवांबरीषशर्यातिययातिमसुखान्नृपाः ।। शिबिश्चरंतिदेवश्चशशबिंदुर्भगीरथः ।। १६ ।। भीष्मश्चविदुरश्चैवदुष्यंतोभरतोपिवा ।। पृथुरुत्तानपादश्चप्रह्ला
दोऽथबिभीषणः ।। १७ ।। एतेचान्येचराजानस्त्यक्त्वाभोगाननेकशः ।। अध्रुवेणध्रुवंप्राप्ताआराध्यपुरुषोत्तमम् ।। १८ ।। अतोमयापिकर्त्तव्यमरण्येहरिसेवन
म् ।। छित्वास्नेहमयंपाशंदारागारसुतादिषु ।। १९ ।। इतिनिश्चित्यमनसासमर्थेदृढधन्वनि ।। धुरंन्यस्यजगामाशुविरक्तःपुलहाश्रमम् ।। २० ।। तत्रगत्वात
पस्तेपेश्रीकृष्णंमनसास्मरन् ।। निस्पृहःसर्वकामेभ्योनिराहारोनिरंतरम् ।। २१ ।। कियत्कालंतपस्तप्त्वाहरेर्द्धामजगामसः ।। दृढधन्वापिसुश्रावस्वपितुर्वै-
ष्णवींगतिं ।। २२ ।। हर्षशोकसमाविष्टोह्यकरोदौर्ध्वदैहिकम् ।। पितृभक्त्यामहीपालोविद्वज्जनवचःस्थितः ।। २३ ।। पुष्करावर्त्तकेपुण्येनगरेऽत्यंतशोभि
ते ।। राज्यंचकारभूपालोनीतिशास्त्रविशारदः ।। २४ ।। तस्यशीलवतीभार्यानाम्नायागुणसुंदरी ।। विदर्भराजतनयारूपेणाप्रतिमाभुवि ।। २५ ।। पुत्रा
न्सासुषुवेदिव्यांश्चतुरश्चतुरान्शुभान् ।। पुत्रींचारुमतींनामसर्वलक्षणसंयुताम् ।। २६ ।। चित्रवाकुश्चित्रवाहश्चमणिमांश्चित्रकुंडलः ।। सर्वेतेमानिनः
शूराविख्यातानामभिःपृथक् ।। २७ ।। दृढधन्वागुणैःख्यातःशांतोदांतोदृढव्रतः ।। रूपवान्गुणवान्शूरःश्रीमान्प्रकृतिसुंदरः ।। २८ ।। वेदवेदांगविद्वा
न्सोधनुर्विद्याविशारदः ।। सुनिर्जितारिषड्वर्गःशत्रुसंघविदारणः ।। २९ ।। क्षमयापृथिवीतुल्योगांभीर्येसागरोपमः ।। पितामहसमःसाम्येप्रसादेगिरि
शोपमः ।। ३० ।। एकपत्नीव्रतधरोरघुनाथइवापरः ।। अत्युग्रवीर्यःसद्धर्मीकार्त्तवीर्यइवापरः ।। ३१ ।। श्रीनारायणउवाच ।। एकदानिशिसुप्तस्यचिंतासीत्त
स्यभूपतेः ।। अहोऽयंवैभवःकेनपुण्येनमहताभवत् ।। ३२ ।। नमयाचतपस्तप्तंनदत्तंनहुतंक्वचित् ।। कमिदंपारिपृच्छामिममभाग्यस्यकारणम् ।। ३३ ।।

पु॰ मा॰ एवंचिंतयतस्तस्यरजनीविरतिंगता॥ब्राह्मेमुहूर्त्तउत्थायस्नानंकृत्वायथाविधि॥३४॥उपस्थायार्कमुद्यंतंसंतर्प्यभगवत्कलाः॥दत्वादानानिविप्रे अ॰
१७ भ्योनमस्कृत्वाऽश्वमारुहत्॥३५॥ततोरण्यंजगामाशुमृगयासक्तमानसः॥मृगान्वराहान्शार्दूलान्जघानगवयान्बहून्॥३६॥कश्चिन्मृगोहतोर १२
ण्येबाणेनदृढधन्वना॥वनाद्वनांतरंयातोबाणमादायसत्वरम्॥३७॥शोणितस्रुतिमार्गेणराजाप्यनुययौमृगम्॥मृगःकुत्रापिसंलीनोराजाबभ्राम
तद्वनम्॥३८॥तृषाक्रांतःसकासारंददर्शसागरोपमम्॥तत्रगत्वासुपीत्वासौपानीयंतीरमागतः॥३९॥ततोददर्शन्यग्रोधंघनछायंमहातरुम्॥तच्छ
टायांनिबध्याश्वंनिषसादमहीपतिः॥४०॥तत्रागमत्खगःकश्चित्कीरःपरमशोभनः॥मानुषीमीरयन्वाणीमतुलांनृपमोहिनीम्॥४१॥शुकःपपा
ठसुश्लोकमेकमेवपुनःपुनः॥संबोध्यदृढधन्वानमेकाकिनमुपस्थितम्॥४२॥विद्यमानातुलसुखमालोक्यातीवभूतले॥नचिंतयसितत्त्वंत्वंतत्क
थंपारमेष्यसि॥४३॥वारंवारमिदंपद्यंपपाठनृपतेःपुरः॥श्रुत्वातस्यवचोराजामुमुदेमुमुहेऽपिच॥४४॥किमेतदुक्तवान्कीरएकंपद्यंपुनःपुनः॥ना
रिकेलमिवागम्यंदुर्बोधंसारसंभृतम्॥४५॥किंवानायंभवेत्कृष्णाद्वैपायनसुतःपरः॥श्रीकृष्णासेवकंमूढंमग्नंसंसारसागरे॥४६॥विष्णुरात-
मिवोद्धर्तुंकृपयामांसमागतः॥इतिचिंतयतस्तस्यतत्सेनासमुपागता॥४७॥कीरस्त्वदर्शनंप्रासोबोधयित्वानराधिपम्॥राजास्वपुरमागत्यकीर
वाक्यमनुस्मरन्॥४८॥वाच्यमानोपिनावोचद्दिविनिद्रस्त्यक्तभोजनः॥राज्ञीरहःसमागत्यराजानंपर्यपृच्छत॥४९॥गुणसुंदर्युवाच॥भोभोपुरुष १७
शार्दूलदौर्मनस्यमिदंकुतः॥उत्तिष्ठोत्तिष्ठभूपालभुंक्ष्वभोगान्वचोवद॥५०॥एवंस्त्रियानुनीतोपिनकिंचिदवदन्नृपः॥स्मरन्शुकवचस्तथ्यंदुर्ज्ञेय-

ममरैरपि ॥ ५१ ॥ सापिबालाविनिःश्वस्य भर्तृदुःखातिपीडिता ॥ नबुबोध निजस्वामी चिंताकारणमुत्कटम् ॥ ५२ ॥ एवंचिंतानिमग्नस्य राज्ञः कालः कि
यान्गतः ॥ संदेहसागरोत्तारे हेतुं नैवाभिपश्यत ॥ ५३ ॥ नारद उवाच ॥ इतिचिंतयतो धरापतेर्बहजातं दृढधन्वनश्चकिम् ॥ विमलंचरितं हि वैष्णवं क
लुषंहंति मनाक्श्रुतं मुने ॥ ५४ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणे पुरुषोत्तममाहात्म्ये श्रीनारायणनारदसंवादे दृढधन्वोपाख्याने दृढधन्वनो मनःखेदोनाम त्रयो-
दशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अथचिंतातुरस्यास्यगृहं वाल्मीकिरायर्यौ ॥ यो रामचरितं दिव्यं चकार परमाद्भुतम् ॥ १ ॥ दूरादालोक्य भूपालः
समुत्थाय ससंभ्रमम् ॥ अनीनमत्त्चरणौ दंडवद्भक्तिसंयुतः ॥ २ ॥ संपूज्यस्थापयामास तमृषिंपरमासने ॥ पादाववंकगतौ कृत्वा कराभ्यां समलालयत् ॥
॥ ३ ॥ पादावनेजनीरापः शिरसाधारयन्मुदा ॥ उवाच स्निग्धया वाचा स्मरन्कीरवचोनृपः ॥ ४ ॥ दृढधन्वोवाच ॥ भगवन्कृतकृत्योऽहं भाग्यवानस्मि सांप्रत
म् ॥ अद्य मे सफलं जन्म त्वयायार्थोधिगतः प्रभो ॥ ५ ॥ श्रुतं मे सफलं जातं यद्भवानक्षिगोचरः ॥ किंवर्ण्यमे महद्भाग्यं जगत्पावनपावन ॥ ६ ॥ श्रीनारायण उ-
वाच ॥ इत्युक्त्वामुनिशार्दूलं विरराम स भूपतिः ॥ वाल्मीकिरपितं दृष्ट्वा राजानं विनयान्वितम् ॥ ७ ॥ उवाच परमप्रीतो हर्षयन्जनतां मुनिः ॥ वाल्मीकिरुवाच
॥ साधुसाधुनृपश्रेष्ठ त्वय्येतदुपपद्यते ॥ ८ ॥ चिंतातुरः कथं राजन्वद सर्वं मनोगतम् ॥ किंचिद्वक्तुंस्पृहा ते ऽस्ति तद्वदस्व महामते ॥ ९ ॥ दृढधन्वोवाच ॥ भ
वदीयपदांभोजरूपया मे सुखं सदा ॥ परंत्वेको महान्विद्वन्संदेहो हृदयं मम ॥ १० ॥ तमपाकुरु शल्यं त्वं वन्य कीर सुखोद्धृतम् ॥ कदाचिन्मृगयाकामो गतो
हं गहने वने ॥ ११ ॥ भ्रमन्नपश्यंकासारं तत्र पीतं जलं मया ॥ श्रमापनोदनाकांक्षी महान्यग्रोधमाश्रितः ॥ १२ ॥ स्निग्धच्छायं सुनिबिडं मनोनयननंदनम् ॥

पु॰ मा॰ तत्रपश्यं स्थितंकीरंमनोमोदविधायकम् ॥१३॥ दत्तहस्तिरहंयावज्ज्ञातस्तस्मिन्पतन्निधि ॥ तावन्मांसंसुखीभूयश्लोकमेकंपपाठह ॥१४॥ विद्यमानातु अ॰
१८ लसुखमालोक्यातीवभूतले ॥ नचिंतयसितत्त्वंत्वंतत्कथंपारमेष्यसि ॥१५॥ इतिवाचःशुकेनोक्ताआकर्ण्याहंसुविस्मितः ॥ नतज्ज्ञानाम्यहंब्रह्मन्कि १४
सुवाच्यहरिच्छदः ॥१६॥ इमंमेहार्दसंदेहंभवान्छेत्तुमर्हति ॥ ममराज्यसुखंपुत्राश्चत्वारश्चारुदर्शनाः ॥१७॥ पत्नीपतिव्रतारम्यागजाश्वरथपत्तयः ॥
समृद्धिरतुलाब्रह्मन्केनपुण्येनमेऽधुना ॥१८॥ एतत्सर्वंसमासेनविचार्यवक्तुमर्हसि ॥ श्रुत्वावाक्यानिभूपस्यवाल्मीकिर्मुनिसत्तमः ॥१९॥ प्राणायाम
परोभूत्वामुहूर्तंध्यानमास्थितः ॥ करामलकवद्विश्वंभूतंभव्यंभवच्चयत् ॥२०॥ विलोक्यहृदिनिश्चित्यराजानंप्रत्युवाचसः ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ शृ
णुभूपतिशार्दूलप्राग्जन्मचरितंतव ॥२१॥ पुराजन्मनिराजेंद्रभवान्द्रविडदेशजः ॥ द्विजःकश्चित्सुदेवाख्यस्ताम्रपर्णीतटेवसन् ॥२२॥ धार्मिकःसत्य
वादीचयथालाभेनतोषवान् ॥ वेदाध्ययनसंपन्नोविष्णुभक्तिपरायणः ॥२३॥ अग्निहोत्रादियागैश्चतोषयामासतंहरिम् ॥ सदैवंवर्तमानस्यभार्या
सद्विरवर्णिनी ॥२४॥ गौतमीतिसुविख्यातागौतमस्यसुताशुभा ॥ पतिंपर्यचरत्प्रेम्णाभवानीवभवंप्रभुम् ॥२५॥ गृहमेधविधौतस्यवर्त्तमानस्यध
र्मतः ॥ व्यतीतःसुमहान्कालःप्रापाऽसौसंततिंनहि ॥२६॥ एकदासनसंविष्टःसेव्यमानःस्वकांतया ॥ उवाचवचनंविप्रोविषण्णोगद्गदाक्षरम् ॥२७॥
अयिसुंदरिसंसारेसुखंनास्तिसुतात्परम् ॥ लोकांतरसुखंपुण्यंतपोदानसमुद्भवम् ॥२८॥ संततिःशुद्धवंश्याहिपरत्रेहचशर्मणे ॥ तमप्राप्यवरंपुत्रं- १८
जीवितंममनिष्फलम् ॥२९॥ नलालितोमयापुत्रोवेदार्थोनप्रबोधितः ॥ नोद्वाहश्चकृतस्तस्यवृथाजन्मगतंमम ॥३०॥ सद्योमेमृतिरेवास्तुनत्वापुत्र

प्रियंमम ॥ इत्थंप्रियवचःश्रुत्वा सुंदरी खिन्नमानसा ॥ ३१ ॥ स माश्वासयितुंधीराप्रियवाक्यविशारदा ॥ अब्रवीद्वचःसौम्यंप्रियप्रेमपरिप्लुता ॥ ३२ ॥
गौतम्युवाच ॥ मामाप्राणेश्वरब्रूहितुच्छवाक्यानि सांप्रतम् ॥ भवद्विधाभागवतानैव मुह्यंति सूरयः ॥ ३३ ॥ सत्यधर्मपरोऽसित्वंजितःस्वर्गस्त्वयाविभो
॥ कथंपुत्रैःसुखावाप्तिर्ज्ञानिनस्तवसुव्रत ॥ ३४ ॥ चित्रकेतुःपुराब्रह्मन्नृपुत्रशोकेनतापितः ॥ सनारदेनांगिरसाभ्येत्यसंतारितोभवान्न ॥ ३५ ॥ तथांग
राजा दुःपुत्राद्दैनाद्दिनमगान्निशि ॥ तथातेसंततिःस्वामिन् दुःखदाचभविष्यति ॥ ३६ ॥ तथापितव सत्पुत्रलालसाचेत्तपोधन ॥ आराधयजगन्नाथंहरिं
सर्वार्थदंमुदा ॥ ३७ ॥ यमाराध्यपुराब्रह्मन्नृकर्दमःपुत्रमाप्तवान् ॥ सांख्याचार्यंसुतंदेवंकपिलंयोगिनांवरम् ॥ ३८ ॥ धर्मपत्न्यावचश्चेत्थंश्रुत्वाविप्रशिरो
मणिः ॥ निश्चित्यैवंतयासार्द्धंनाम्नपर्णोतटंगतः ॥ ३९ ॥ स्नात्वाथविरजेरण्येचचारपरमंतपः ॥ शुष्कपर्णजलाहारःपंचमेपंचमेदिने ॥ ४० ॥ चत्वार्यब्दस
हस्राणिगतान्येवंतपोनिधेः ॥ तस्यैतत्तपसाब्रह्मंस्त्रयोलोकाश्चकंपिरे ॥ ४१ ॥ अत्युग्रंतत्तपोदृष्ट्वाभगवान्भक्तवत्सलः ॥ प्रादुर्बभूवतरसागरुडोपरि
संस्थितः ॥ ४२ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ तंदृष्ट्वानवजलदोपमंमुरारिंदोर्दंडैर्जगदवनक्षमैश्चतुर्भिः ॥ संलक्ष्यंमुदितमुखंसुदेवशर्मासाष्टांगंनतिमकरो
न्मुदामुकुंदं ॥ ४३ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥
ततस्तुष्टावतंदेवंश्रीकृष्णंभक्तवत्सलं ॥ बद्धांजलिपुटोभूत्वासुदेवोगद्गदाक्षरं ॥ १ ॥ नमस्तेदेवदेवेशत्रैलोक्याभयदप्रभो ॥ सर्वेश्वरनमस्तेऽस्तुत्वामहंश
रणंगतः ॥ २ ॥ पाहिमांपरमेशानशरणागतवत्सल ॥ जगद्वंद्यनमस्तेऽस्तुप्रपन्नभयभंजन ॥ ३ ॥ जयस्वरूपंजयदंजयेशंजयकारणं ॥ विश्वाधारंविश्वसंस्थं

विश्वकारणकारणम् ॥ ४ ॥ विश्वैकरक्षकं दिव्यं विश्वघ्नं विश्वपंजरं ॥ फलबीजं फलाधारं फलमूलफलप्रदं ॥ ५ ॥ तेजःस्वरूपं तेजोदं सर्वतेजस्विनां वरं
॥ कृष्णं विष्णुं वासुदेवं वंदेऽहं दीनवत्सलं ॥ ६ ॥ न त्वां ब्रह्मादयो देवाः स्तोतुं शक्ता जगत्प्रभो ॥ कथं मंदो मनुष्योऽहमल्पबुद्धिर्जनार्दन ॥ ७ ॥ अतिदुःखत
रं दीनं त्वद्भक्तं मामुपेक्षसे ॥ तत्कथं लोकबंधुस्त्वं प्रभो लोके वृथागतं ॥ ८ ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ इत्यभिष्टूय भूमानं द्विजस्तस्थौ हरेः पुरः ॥ तदाकर्ण्य हरि
र्वीक्ष्य मुवाच जलदस्वनः ॥ ९ ॥ श्रीहरिरुवाच ॥ सम्यक् संपादितं वत्स यत्त्वयाचरितं तपः ॥ किमिच्छसि महाप्राज्ञ तपोधन वदस्व मे ॥ १० ॥ तत्तेऽहं
वितरिष्यामि संतुष्टस्तपसा तव ॥ एतादृशं महत्कर्म न केनापि कृतं पुरा ॥ ११ ॥ सुदेव उवाच ॥ यदि प्रीतोऽसि हे नाथ दीनबंधो दयानिधे ॥ सत्पुत्रं देहि
मे विष्णो पुराणपुरुषोत्तम ॥ १२ ॥ हरे पुत्रं विना शून्यं गार्हस्थ्यं मे न रोचते ॥ इति विप्रवचः श्रुत्वा जगाद हरिरीश्वरः ॥ १३ ॥ श्रीहरिरुवाच ॥ अदेयमपि ते स
र्वं दास्ये पुत्रं विना द्विज ॥ तव पुत्रसुखं वत्स विधात्रा नैव निर्मितं ॥ १४ ॥ त्वदीयभालफलके वर्णाः सर्वे मयेक्षिताः ॥ तत्र नैवास्ति ते पुत्रसुखं सप्तसु जन्मसु
॥ १५ ॥ इत्याकर्ण्य हरेर्वाक्यं वज्रनिर्घातनिष्ठुरं ॥ स पपात महीपृष्ठे छिन्नमूल इव द्रुमः ॥ १६ ॥ पतिं पतितमालोक्य प्रमदात्यंतदुःखिता ॥ पश्यंती स्वा-
मिनं पुत्रस्पृहाशून्यमरूरुदत् ॥ १७ ॥ पश्चाद्धैर्यं समालंब्य सा वोचत्पतितं पतिं ॥ गौतम्युवाच ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ हे नाथ किं न स्मरसि मे वचः ॥ १८ ॥ वि
धात्रा लिखितं भाले तल्लभेत सुखासुखं ॥ किं करोति रमानाथः स्वकृतं भुंजते नरः ॥ १९ ॥ अभाग्यस्य कृतो योगो मुमूर्षोरिव भेषजं ॥ तस्य सर्वं भवे
द्व्यर्थं यस्य दैवमदक्षिणं ॥ २० ॥ क्रतुदानतपःसत्यव्रतेभ्यो हरिसेवनं ॥ श्रेष्ठं सर्वेषु वेदेषु ततो दैवबलं वरं ॥ २१ ॥ तस्मात्सर्वत्र विश्वासं विहायोत्तिष्ठ भूसु

र ॥ दैवमेवावलंब्याशु हरिणा किं प्रयोजनं ॥ २२ ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्यास्तीव्रशोकसमन्वितं ॥ वैनतेयो वदद्विष्णुं क्षोभसंजातवेपथुः ॥ २३ ॥ गरुड उवा
च ॥ शोकसागरसंमग्नां ब्राह्मणीं वीक्ष्य हे हरे ॥ तथैव ब्राह्मणं नेत्रगलद्बाष्पकलाकुलं ॥ २४ ॥ दीनबंधो दयासिंधो भक्तानामभयंकर ॥ भक्तदुःखास
हिष्णोस्ते दया यद्यकगता प्रभो ॥ २५ ॥ अहो ब्रह्मण्यदेव त्वं स्वधर्मः क्व गतोऽधुना ॥ त्वद्भक्तस्य चतुर्धापि मुक्तिः करतले स्थिता ॥ २६ ॥ अहो तथापि नेच्छं-
ति विहाय भक्तिमुत्तमां ॥ तदग्रे सिद्धयश्चाष्टौ किंकरीभूय संस्थिताः ॥ २७ ॥ त्वदाराधनमाहात्म्यमेवं सर्वत्र विश्रुतं ॥ नहि विप्रस्य पुत्रेच्छापूरणे कः परि
श्रमः ॥ २८ ॥ गज मर्पयतः पुंसो ह्यंकुशे कः परिश्रमः ॥ अतः परं न केनापि सेव्यते ते पदांबुजं ॥ २९ ॥ यदहृष्टगतं पुंसस्तदेवं भविता ध्रुवं ॥ इति लोके प्रथा
जाता त्वद्भक्तिर्विलयं गता ॥ ३० ॥ कर्तुमकर्तुं सामर्थ्यं तव सर्वत्र विश्रुतं ॥ तदेवाद्यगतं नाथ न चेदस्मै सुतमदः ॥ ३१ ॥ अतस्त्वं सर्वथा देहि पुत्रमेकं द्विज
न्मने ॥ सुदामा त्वां समाराध्य लेभे वैभवमुत्तमं ॥ ३२ ॥ सांदीपिनिर्मृतं पुत्रमवाप कृपया तव ॥ इति ते शरणं भासो दंपती पुत्रलालसौ ॥ ३३ ॥ श्रीनाराय
ण उवाच ॥ इति गरुडवचो निशम्य विष्णुर्वचनमुवाच खगं सुधोपमानं ॥ अयि खगवर पुत्रमेकमस्मै वितर मनोगतमाशु वैनतेय ॥ ३४ ॥ इति हरिव
चनं निजानुकूलं झटिति निशम्य खगोतिहृष्टचेताः ॥ अददद्अतिविषण्णमानसाय सुतमनुरूपमिलासुराय रम्यम् ॥ ३५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पु
रुषोत्तममाहात्म्ये दृढधन्वोपाख्याने श्रीनारायणनारदसंवादे सुदेववरप्रदानं नाम पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ ॥ शृणु
नारद वक्ष्येहं यदुक्तं दृढधन्वने ॥ वाल्मीकिना महाभाग तच्चरित्रं परमाद्भुतम् ॥ १ ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ दृढधन्वन्महाराज शृणुष्व वचनं मम ॥ सुपर्णः के

 शवादेशादिदमाह द्विजेश्वरम् ॥२॥ गरुडउवाच ॥ समजन्मसुतेपुत्रसुखंनास्तीतियद्वचः ॥ हरिणोक्तं द्विजश्रेष्ठ तत्तथैव तवाधुना ॥ ३॥ तथापिस्वा-
 मिनाऽस्मसः कृपयादद्मितेसुतम् ॥ मदंशसंभवः पुत्रोभविताते तपोधन ॥ ४॥ येनत्वमाशिषःसत्यालप्स्यसेगौतमीयुतः ॥ परंतज्जनितं दुःखंयुव
योर्भविताध्रुवम् ॥ ५॥ धन्योऽसिद्विजशार्दूलयत्तेजाता हरौमतिः ॥ सकामाप्यथ निष्कामाहरिभक्तिर्हरेः प्रिया ॥ ६॥ जलबुद्बुदवत्तुंसांशरीरंक्ष
णभंगुरम् ॥ तदासाद्य हरेः पादंधन्याश्चिंतयंतेहृदि ॥ ७॥ हरेरन्योनससारात्तारयेद्बहुदुस्तरात् ॥ हरेरेवकृपालेशान्मयादत्तः सुतस्तव ॥ ८॥ मन
सिश्रीहरिंधृत्वाविचरस्व यथासुखम् ॥ उदासीनत्वयास्थित्वाभुंक्ष्वसंसारजंसुखम् ॥ ९॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ दंपत्योःपश्यतोःस द्योदत्वावर
मनुत्तमम् ॥ खगद्वारा हरिःशीघ्रंययौनिजनिकेतनम् ॥ १०॥ सुदेवोपिसपत्नीकोवरंलब्ध्वामनोगतम् ॥ आसाद्यस्वगृहंभेजे गार्हस्थ्यसुखमु
त्तमम् ॥ ११॥ कियत्कालक्रमेणास्यादोहदः सम पद्यत ॥ दशमेमासिसंप्रासेपूर्णगर्भोबभूवह ॥ १२॥ प्रसूतिकालेसंप्रासेसासूतसुतमुत्तमम् ॥
स्कदेवस्त्वात्मजेजातेजाताल्हादोबभूवह ॥ १३॥ आहूयजातकंकर्मचकार द्विजसत्तमान् ॥ बृहद्धानंददौतेभ्यःसुस्नातोद्विजसत्तमः ॥ १४॥ नाम
चास्याकरोद्धीमान्ब्राह्मणैःस्वजनैर्वृतः ॥ अयंसुतःसुपर्णेनदत्तःप्रेम्णाकृपालुना ॥ १५॥ शारदेंदुरिवप्रोद्यत्तेजस्वीशुकसन्निभः ॥ शुकदेवेतिनामा
यंपुत्रोऽस्तुममवल्लभः ॥ १६॥ अवर्द्धत सुतःशीघ्रंशुक्लपक्षइवोडुपः ॥ पितुर्मनोरथैःसाकंमातृमानसनंदनः ॥ १७॥ उपनीयसुतंतातःसावित्री २०
दत्तवान्मुदा ॥ संस्कारवैदिकंप्राप्य ब्रह्मचर्यव्रतेस्थितः ॥ १८॥ तत्तेजसान्वितोरेजेसाक्षात्सूर्यइवापरः ॥ वेदाध्ययनमारेभेकुमारोबुद्धिसागरः ॥

॥१९॥ सहुस्थ्यानंदयामास स्वगुरुं गुरुवत्सलः॥ सकृन्निगदमात्रेण विद्यां सर्वामुपेयिवान्॥२०॥ वाल्मीकिरुवाच॥ एकदा देवलोऽभ्यागान्कोटि
सूर्यसमप्रभः॥ तमालोक्य सुदेवोऽसौ ननाम दंडवन्मुदा॥२१॥ पूजयामास विधिवदर्घ्यपाद्यादिभिर्मुनिम्॥ आसनं कल्पयामास देवलाय महात्म
ने॥२२॥ तत्रोपविष्टो भगवान् देवलो देवदर्शनः॥ चरणे पतितं दृष्ट्वा कुमारं देवलोऽब्रवीत्॥२३॥ देवल उवाच॥ भो भो सुदेव धन्योऽसि तुष्टस्ते भग
वान् हरिः॥ यतस्त्वं प्राप्तवान् पुत्रं दुर्लभं सुंदरं वरम्॥२४॥ एतादृशः सुतः क्वापि कस्याप्यनवलोकितः॥ विनीतो बुद्धिमान्वाग्मी वेदाध्ययनशीलवान्
॥२५॥ एहि पुत्र किमेतत्ते करे पश्यामि कौतुकम्॥ सच्छत्रं चामरयुगं कमलं यवसंयुतम्॥२६॥ आजानुलंबिनौ हस्तौ हस्तिहस्तसमौ तव॥ आकर्णांत
विशाले च चक्षुषी मधुपिंजरे॥२७॥ वपुर्वर्तुलकं मध्यं वलित्रयविभूषितम्॥ एवमुक्त्वा सुतं दृष्ट्वा पुनराहोत्सुकं द्विजम्॥२८॥ अहो सुदेव तनयस्तवा
यं गुणसागरः॥ गूढजत्रुः कंबुकंठः स्निग्धकुंचितमूर्द्धजः॥२९॥ तुंगवक्षाः पृथुग्रीवः समकर्णो वृषांसकः॥ सर्वलक्षणसंपूर्णः पुत्रो भाग्यनिधिर्म-
हान्॥३०॥ एक एव महान् दोषो येन सर्वं वृथाकृतम्॥ इत्युक्त्वा मौलिमाधुन्वन्विनिःश्वास्याब्रुवन्मुनिः॥३१॥ पूर्वमायुः परीक्षेत पश्चाल्लक्षणमादि
शेत्॥ निरायुषः कुमारस्य लक्षणैः किं प्रयोजनम्॥३२॥ सुदेव तनयोयं ते द्वादशे हायने जले॥ मृत्युमेष्यति तस्मात्त्वं शोकं मा कुरु मानसे॥३३॥ अवश्यं
भाविनो भावा भवंत्येव न संशयः॥ तत्र प्रतिविधिर्नास्ति मुमूर्षोरिव भेषजम्॥३४॥ वाल्मीकिरुवाच॥ इत्युदीर्य गतो ब्रह्मलोकं देवलको मुनिः॥ सु
देवः सह गौतम्या पपात धरणीतले॥३५॥ विललाप चिरं भूमौ देवलोक्तं वचः स्मरन्॥ अथ सा गौतमी पुत्रं स्वांकमारोप्य धैर्यतः॥३६॥ चुचुंब वदनं

प्रेम्णापश्चात्पतिमुवाचसा ॥ गौतम्युवाच ॥ द्विजराजनकर्तव्याभीतिर्भाव्येषुवस्तुषु ॥३७॥ नाभाव्यंभविताकुत्रभाव्यमेवभविष्यति ॥ किंनुनो
दुःखमापन्नानलरामयुधिष्ठिराः ॥३८॥ बंधनंबलिराजापिप्रापवानूयदवःक्षयम् ॥ हिरण्याक्षोवधंघोरोवृत्रोपिनिधनंगतः ॥३९॥ कार्त्तवीर्यशिर
श्छेदंरावणोपितथाप्तवान् ॥ विरहंरघुनाथोपिजानक्याःप्रापवान्मुने ॥४०॥ परीक्षिदपिराजर्षिर्ब्राह्मणान्मृत्युमाप्तवान् ॥ एवंयेभाविनोभावा
भवंत्येवमुनीश्वर ॥४१॥ अतउत्तिष्ठहेनाथहरिंभजसनातनम् ॥ शरण्यंसर्वजीवानांनिर्वाणपददायकम् ॥४२॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ इतिनिजव-
नितावचोनिशम्यप्रकृतिमुपागतवान्सुदेवशर्मा ॥ हृदिहरिचरणांबुजंनिधायझटितिनिजहौशुचमात्मजाद्भवित्रीम् ॥४३॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयपुरा
णेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेदृढधन्वोपाख्यानेसुदेवमतिबोधोनामषोडशोऽध्यायः ॥१६॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततः
किमभवत्तस्यप्रबुद्धस्यमहीपतेः ॥ तन्मेवदकृपासिंधोशृण्वतांपापनाशनम् ॥१॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्वकीयंचरितंश्रुत्वाप्राकृतनंचकिना-
ननं ॥ राजानंपुनरेवाहवाल्मीकिःश्रवणोत्सुकम् ॥२॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ इतितांःशीतलावाचःसमाकर्ण्यप्रियामुखात् ॥ सुदेवोधैर्यमालंब्य हृ
दौचित्तमधारयत् ॥३॥ निश्वस्यदीनवदनोयद्भाव्यंतद्भविष्यति ॥ इतिनिश्चित्यमनसापुष्पाद्यर्थंवनंययौ ॥४॥ एवंकृतवतस्तस्यकियान्कालो-
गतःक्रमात् ॥ समित्कुशफलाद्यर्थंकदाचित्काननंययौ ॥५॥ सुदेवोमनसाध्यायन्हरेःपादसरोरुहम् ॥ तस्मिन्नेवदिनेगच्छद्वापींसूनुःसुहृद्वृतः २१
॥६॥ प्रविश्यवापींचिक्रीडेवयस्यैःसहवारिणि ॥ जलयंत्रैःक्षिपन्वारिबालकेषुस्मयन्मुहुः ॥७॥ जलेक्रीडांमुहुःकुर्वन्ग्रीष्मेमोदमुपाययौ ॥ ए

वंसवैंषुबालेषुक्रीडत्स्फ प्रेमनिर्भरम् ॥ ८ ॥ अगाधसलिले तिष्ठन् बालकैरूपमर्दितः ॥ सपलायनमन्विच्छन् सुहृद्दुर्गभयाद्द्रुतम् ॥ ९ ॥ विधिना
नोदितस्तत्र नियम्यश्वासमात्मनः ॥ ममज्जागाधतोयेसौ वंचयन्नात्मनः सरवीन् ॥ १० ॥ तत्रापिव्याकुलीभूय ततोनिर्गंतुमुन्मनाः ॥ सहसामृतिमाप
न्नः कुमारोगाधवारिणि ॥ ११ ॥ जलादनिर्गतं वीक्ष्य सर्वेचकितमानसाः ॥ समानवयसः सर्वेहाहाकृत्वाप्रधाविताः ॥ १२ ॥ गौतम्यै कथयामासुर्हृच्छे
कपरायणाः ॥ वज्रपातसमां वार्त्तां बालानामनतिप्रियाम् ॥ १३ ॥ श्रुत्वाभूमौ पपाताशु गौतमी पुत्रवत्सला ॥ एतस्मिन्नेव समये वनाद्विप्रः समाययौ ॥
॥ १४ ॥ निशम्य पुत्रमरणं त्वरितं वन्यपतद्भुवि ॥ ततउत्थाय तौ विप्रदंपती वापिकां गतौ ॥ १५ ॥ मृतं पुत्रं समालिंग्य स्वांके कृत्वा कलेवरम् ॥ सुदेवः
पुत्रवदनं चुंचुंबच मुहुर्मुहुः ॥ १६ ॥ ततः स्वांके स्थितं पुत्रं मृतं वीक्षन्मुहुर्मुहुः ॥ सरुदन्विलपन्नेव गद्गदाक्षरमूचिवान् ॥ १७ ॥ सुदेवउवाच ॥ ॥
वद पुत्र शुभां वाणीं ममशोकविनाशिनीम् ॥ शीतलां ललितां वत्स मनसो मोदमावह ॥ १८ ॥ विहाय पितरौ वृद्धौ नत्वं गंतुमिहार्हसि ॥ वत्साव्हय
तिसन्मित्रं वेदाध्ययनहेतवे ॥ १९ ॥ मुदाव्हयत्युपाध्यायस्त्वमध्यापनहेतवे ॥ तूर्णमुत्तिष्ठ हे पुत्र कथं सुप्तोसि सांप्रतम् ॥ २० ॥ त्वां विहाय न गच्छामि
गृहे किं मे प्रयोजनम् ॥ शून्यारण्यमिवाद्यैव त्वदृते सदनं मम ॥ २१ ॥ वनेपि नैव गच्छामि गमने किं प्रयोजनम् ॥ फलमूलं प्रियं त्वं चेन्नोत्तिष्ठसि म
माग्रतः ॥ २२ ॥ न मयाचरितं गर्ह्यं ब्रह्महत्यापि नो कृता ॥ केन कर्मविपाकेन पुत्रो मे निधनं गतः ॥ २३ ॥ अहो धातः किमेतावत्फलं लब्धं त्वया महत् ॥
लोचनं मम दीनस्य वृद्धस्याकृष्य निर्दय ॥ २४ ॥ निर्धनस्य धनं बालं दंपत्योरवलंबनम् ॥ हरतस्ते कथं लज्जा जायते नाहि कुत्रचित् ॥ २५ ॥ सर्वत्र

सदयस्त्वंवैमयिनिर्दयतांगतः ॥ कथमित्यन्यथाभावोममभाग्यवशादहो ॥ २६ ॥ कुत्राहंशोधयाम्यद्यपुत्रंप्रकृतिसुंदरम् ॥ द्रक्ष्येतवाननंकुत्रपुत्र
चारुसुलोचनम् ॥ २७ ॥ पर्जन्यःस्रवतेवारिसूतेधान्यंवसुंधरा ॥ गिरयोरत्नजातानिमुक्तासारंपयोनिधिः ॥ २८ ॥ नतंदेशंप्रपद्यामियत्रपुत्रंमृतं
लभेत् ॥ यद्गात्रंतुसमालिंग्यहृद्गतंतापमुत्सृजेत् ॥ २९ ॥ हेवत्सत्वंसकृद्वाचंभाषयाशुदयांकुरु ॥ विलपत्यतितेमाताकुररीवगतत्रपा ॥ ३० ॥ तांहि-
त्वातुकथंपुत्रदयानोत्पद्यतेतव ॥ अननुज्ञाप्यपितरौनकदापिभवान्गतः ॥ ३१ ॥ आवामपृष्ट्वाकिंदीर्घमार्गंयातोसिपुत्रक ॥ वेदाध्ययनसद्वाणीं
कस्यश्रोष्यामिसांप्रतम् ॥ ३२ ॥ त्वामनुस्मरतोवत्सकलवाक्यमनोहरम् ॥ शतधोदीर्यतेनोद्यहायसंहृदयंमम ॥ ३३ ॥ मन्येसुधन्यंकिलकोशलेंद्रंयः
काननंदाशरथौप्रयाते ॥ दधारनोऽसूनसुततापदग्धोधिङ्मांसुतस्यमलयेप्यनष्टम् ॥ ३४ ॥ गोविंदविष्णोयदुनाथनाथश्रीरुक्मिणीप्राणपतेमुरारे-
॥ दीनानुकंपिन्भगवन्दयालोमांपाहिपुत्रानलतापतप्तम् ॥ ३५ ॥ देवाधिदेवाखिललोकनाथगोपालगोपीशरथांगपाणे ॥ कलिंदकन्याविषदोष
हारिन्मांपाहिपुत्रानलतापतप्तम् ॥ ३६ ॥ वैकुंठविष्णोनरकासुरारेचराचराधारभवाब्धिपोत ॥ ब्रह्मादिदेवानतपादपीठमांपाहिपुत्रानलतापतप्त
म् ॥ ३७ ॥ शठोमदन्योभवितानकोपियोदेवकीसूनुवचोविलंघ्य ॥ पुत्रेदुराशांकृतवानभाग्योलभेतकारष्टविनष्टवस्तु ॥ ३८ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदी
येपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेदृढधन्वोपाख्यानेसुदेवविलापोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ दृ २२
ढधन्वमहीपालंकिमुवाचततःपरम् ॥ वाल्मीकिर्भगवान्साक्षात्तद्वदस्वतपोनिधे ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ दृढधन्वासराजर्षिःश्रुत्वाप्राकृतनमात्मनः

॥ सविस्मयः समापृच्छद्वाल्मीकिं मुनिसत्तमम् ॥ २ ॥ दृढधन्वोवाच ॥ ब्रह्मंस्तव वचो रम्यं सुधाकल्पं नवं नवम् ॥ पीत्वापि त्वान्न तृप्तोस्मि भूयो वद
ततः परम् ॥ ३ ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ एवं विलपतस्तस्य विप्रस्य जगतीपते ॥ अकालजलदोभ्यागाद्गर्जयंश्च दिशो दश ॥ ४ ॥ ववौ वायुः खरस्पर्शः
कंपयन्निव पर्वतान् ॥ ववृहल्लसन्महाविद्युत्स्वनेनापूरयन् दिशः ॥ ५ ॥ यावन्मासं ववर्षैव मही पूर्णजलाभवत् ॥ नासौ विज्ञातवान्किंचित्पुत्रशोका
ग्नितापितः ॥ ६ ॥ न पपौ बुभुजे नैव पुत्र पुत्र इति ब्रुवन् ॥ एवं विलपतस्तस्य मासो यो विगतस्तदा ॥ ७ ॥ श्रीकृष्णावल्लभो मासः सोभवत्पुरुषोत्तमः ॥ अ
जानतोपि तस्यासीत्पुरुषोत्तमसेवनम् ॥ ८ ॥ तेनात्यंतप्रसन्नः सन् प्रादुरासीद्धरिः स्वयम् ॥ नवीनजलदश्यामो वनमालाविभूषितः ॥ ९ ॥ प्रादुर्भू
ते जगन्नाथे विलीना घनराजयः ॥ ततो ददर्श विप्रोसौ श्रीकृष्णं पुरुषोत्तमम् ॥ १० ॥ सहसांकगतं पुत्रं देहं भुवि निधाय च ॥ सपत्नीको नमश्चक्रे दंडव
च्छ्रीहरिं मुदा ॥ ११ ॥ बद्धांजलिपुटो भूत्वा संस्थितः श्रीहरेः पुरः ॥ श्रीकृष्ण एव शरणं ममास्त्विति विचिंतयन् ॥ १२ ॥ भगवानपि तुष्टः सन् पुरुषोत्तम
सेवनात् ॥ अवोचन्मधुरां वाणीं बृहत्पीयूषवर्षिणीम् ॥ १३ ॥ श्रीहरिरुवाच ॥ भो भो सुदेव धन्योसि भाग्यवान् सांप्रतं भवान् ॥ त्वद्भाग्यं वर्णितुं को वा
समर्थो भुवनत्रये ॥ १४ ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्येहं यत्ते भावि तपोधन ॥ द्वादशाब्दसहस्रायुः पुत्रस्ते भविता द्विज ॥ १५ ॥ अतः परं न संदेहस्तव पुत्रोद्भ
वे सुखे ॥ मया यं ते सुतो दत्तः प्रसन्नेन द्विजोत्तम ॥ १६ ॥ तव पुत्रसुखं दृष्ट्वा देवगंधर्वमानवाः ॥ सस्पृहास्ते भविष्यंति मत्प्रसादान्मे द्विजोत्तम ॥ १७ ॥
अत्र ते कथयिष्यामि इतिहासं पुरातनम् ॥ मार्कंडेयेन मुनिना पुरा प्रोक्तं रघुं नृपम् ॥ १८ ॥ पुरा मुनीश्वरः कश्चिद्दनुर्नामा महामनाः ॥ पश्यत्सुभा-

धिनिर्दग्धान् लोकान् दीनमना अभूत् ॥ १९ ॥ अमरं पुत्रमन्विच्छन् तपस्तेपे सुदारुणम् ॥ सहस्राब्दे गते काले देवास्तमब्रुवन्मुनिम् ॥ २० ॥ वरं
वरय भद्रं ते यस्ते मनसि वांछितः ॥ प्रसन्नाऽस्मो वयं सर्वे तीव्रेण तपसा तव ॥ २१ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ इति देववचः श्रुत्वा सुतृप्तोमृतसन्निभ
म् ॥ वव्रे तपोधनः पुत्रममरं बुद्धिशालिनम् ॥ २२ ॥ तमूचुर्निर्जराः सर्वे नैवं भूतोस्ति भूतले ॥ पुनराह मुनिर्देवान्निमित्तायुर्भवत्विति ॥ २३ ॥
सुराः प्रोचुर्निमित्तं किं वद सोप्यवदन्मुनिः ॥ असौ महान् गिरिर्यावत्तावदायुर्विधीयताम् ॥ २४ ॥ एवमस्त्विति संपाद्य सेंद्रा देवा दिवं ययुः ॥ धनुः
शर्मा सुतं लेभे कालेनाल्पेन तादृशम् ॥ २५ ॥ स पुत्रो ववृधे तस्य तारापतिरिवांबरे ॥ प्राप्ते तु षोडशे वर्षे पुत्रं प्राह मुनीश्वरः ॥ २६ ॥ हे वत्स मुनयः सर्वे नाव
ज्ञेयाः कदाचन ॥ शिक्षितोपि तथा पुत्रः सोऽहेगानकरोन्मुनीन् ॥ २७ ॥ निमित्तायुर्बलोन्मत्तो ब्राह्मणानवमन्यते ॥ कदाचिन्महिषो नाम मुनिः पर
मकोपनः ॥ २८ ॥ पूजयामास विधिना शालिग्रामशिलां शुभाम् ॥ तदानीं स समागत्य तामादाय त्वरान्वितः ॥ २९ ॥ चिक्षेप निजचांचल्यात्कूपे पूर्णज
ले हसन् ॥ ततः क्रोधसमाविष्टः कालरुद्र इवापरः ॥ ३० ॥ शशाप धनुषः पुत्रमद्यैव म्रियतामयम् ॥ न मृतं पुत्रमालक्ष्य दध्यौ मनसि कारणम् ॥ ३१ ॥
निमित्तायुरयं देवैः कृतोयं धनुषः सुतः ॥ इति चिंतापरेणाशु निःश्वासः प्रकटीकृतः ॥ ३२ ॥ महिषाः कोटिशो जातास्तैर्गिरिः शकलीकृतः ॥ तदानीं मृ-
तिमापन्नो मुनिपुत्रोति दुर्मदः ॥ ३३ ॥ धनुःशर्मातिदुःखेन विललाप मुहुर्मुहुः ॥ विलप्य बहुधा विप्रो गृह्य पुत्रकलेवरम् ॥ ३४ ॥ प्रविवेश चितां वन्हिं
पुत्रदुःखातिपीडितः ॥ एवं हृगामपुत्रायेन सुखं याति कुत्रचित् ३५ वैनतेयेन यो दत्तस्तनयोयं तपोधन ॥ तेन त्वं पुत्रवान् लोके स्पृहणीयो भविष्यसि ॥

॥ ३६ ॥ पुरुषोत्तममाहात्म्याद्यसन्नेनमयानघ ॥ सुचिरंस्थापितोयंहितनयःसुखदोस्तुते ॥ ३७ ॥ गार्हस्थ्यमतुलंभुक्त्वासहपुत्रेणसर्वदा ॥ तत
स्त्वंब्रह्मणोलोकंगत्वातत्रमहत्सुखम् ॥ ३८ ॥ दिव्याब्दवर्षसाहस्रंभुक्त्वागंतासिभूतले ॥ ततोराजाचक्रवर्त्तीभविष्यसिद्विजोत्तम ॥ ३९ ॥ दृढधन्वेतिवि
ख्यातःसमृद्धबलवाहनः ॥ संवत्सराणामयुतंराज्यंभोक्ष्यसिपार्थिवम् ॥ ४० ॥ अव्याहतबलैश्वर्यमाखंडलपदाधिकम् ॥ गौतमीयंतवांगार्द्धहारिणी
महिषीतदा ॥ ४१ ॥ पतिसेवारतानित्यंनाम्नाचगुणसुंदरी ॥ चत्वारस्ते सुताभाव्याराजनीतिविशारदाः ॥ ४२ ॥ कन्यैकाचमहाभागासुशीलासुवरान
ना ॥ भुंक्त्वाभोगान्महाभागसुरासुरसुदुर्लभान् ॥ ४३ ॥ कृतार्थोहंधरापीठे इत्यज्ञानविमोहितः ॥ अतिदुस्तरसंसारविषयाकृष्टमानसः ॥ ४४ ॥ य
दाविस्मरसेविष्णुंसंसारार्णवतारकम् ॥ अयंतेतनयोविप्रशुकोभूत्वातदावने ॥ ४५ ॥ वटवृक्षंसमाश्रित्यत्वामेवंबोधयिष्यति ॥ वैराग्योत्पादकंप
द्यंपठन्नेवमुहुर्मुहुः ॥ ४६ ॥ श्रुत्वावाक्यंशुकप्रोक्तंदुर्मनागृहमेष्यसि ॥ अथचिंतार्णवेमग्नंत्यक्त्वाविषयजंसुखम् ॥ ४७ ॥ वाल्मीकिस्त्वांसमागत्य
बोधयिष्यतिभूसुर ॥ तदावयेछिन्नसंदेहस्त्यक्त्वालिंगंहरेःपदम् ॥ ४८ ॥ गमिष्यसिसपत्नीकःपुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ वदत्येवंमहाविष्णौसमुत्तस्थौ
द्विजात्मजः ॥ ४९ ॥ दंपतीतौसुतंदृष्ट्वामहानंदौबभूवतुः ॥ सुराःसर्वेपिसंतुष्टाववर्षुःकुसुमाकरान् ॥ ५० ॥ ननामशुकदेवोपिश्रीहरिंपितरौचतौ
॥ गरुडोप्यतिसंहृष्टस्तंदृष्ट्वाससुतंद्विजम् ॥ ५१ ॥ ब्राह्मणश्चकितोभूत्वाननामश्रीहरिंतदा ॥ बद्धांजलिपुटोविप्रःप्रोवाचजगदीश्वरम् ॥ ५२ ॥
हृदिस्थंसंशयंछेत्तुंहर्षगद्गदयागिरा ॥ ५३ ॥ चत्वार्यब्दसहस्रमेवमनिशंतप्तंतपोदुष्करंतत्रागत्यवचस्त्वयानिगदितंयन्मांहरेकर्कशम् ॥ हेव

त्साद्यविलोकितंतवसुतोनैवास्तिनैवास्तिहितद्वाक्यव्यतिलंघ्यमेमृतसुतोत्थानेचहेतुंवद ॥५४॥ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तम
माहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेसुदेवपुत्रजीवनंनामाऽष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवाणंप्राचीनंमुनिमाहतप
स्विनः ॥ प्रणीयन्निवसद्वाचानारदोमुनिसत्तमः ॥१॥ किंमुवाचोत्तरंब्रह्मन्सुदेवंतपसांनिधिम् ॥प्रसन्नोभगवान्विष्णुस्तन्मेब्रूहितपोनिधे॥
॥२॥श्रीनारायणउवाच ॥ इत्थमावेदितोविष्णुःसुदेवेनमहात्मना ॥प्रत्याहप्रीणयन्वाचाभगवान्भक्तवत्सलः ॥३॥ हरिरुवाच ॥ द्विजराज
कृतंयत्तेनैतदन्यःकरिष्यति ॥ नतद्वेत्तिभवान्नूनंयेनाहंतुष्टिमाप्तवान् ॥४॥अयंममप्रियोमासःप्रयातःपुरुषोत्तमः ॥ तत्सेवातेसमजनिशोक
मग्नस्यसत्स्त्रियः ॥५॥ एकमप्युपवासंयःकरोत्यस्मिंस्तपोनिधे ॥असावनंतपापानिभस्मीकृत्यद्विजोत्तम ॥६॥ सुरयानंसमारुह्यवैकुंठंया
तिमानवः ॥ मासमात्रंनिराहारोह्यकालजलदागमात् ॥ त्रिषुकालेषुतेस्नानंसंजातंप्रतिवासरम् ॥७॥ अत्रस्नानंत्वयालब्धंमासमात्रंतपोधन
॥उपवासाश्चतेजातास्तावन्मात्रमखंडिताः ॥८॥ शोकसागरमग्नस्यपुरुषोत्तमसेवनम् ॥अजानतोपिसंजातंचेतनारहितस्यते ॥९॥त्वदीय
साधनस्यास्यप्रमाणंकःकरिष्यति ॥ एकतःसाधनान्येववेदोक्तानिचयानिवै ॥१०॥तानिसर्वाणिसंगृह्यह्येकतःपुरुषोत्तमम् ॥ तोलयामासदे
वानांसन्निधौचतुराननः ॥११॥ लघून्यन्यानिजातानिगुरुश्चपुरुषोत्तमः ॥ तस्माद्भूमिस्थितैर्लोकैःपूज्यतेपुरुषोत्तमः ॥१२॥पुरुषोत्तममासस्तु
सर्वत्रास्तितपोधन ॥ तथापिपृथिवीलोकेपूजितःसफलोभवेत् ॥१३॥तस्मात्सर्वात्मनोवत्सभवान्धन्योस्तिसांप्रतम् ॥यदस्मिंस्तसवानुग्रंतपः

परमदारुणम् ॥१४॥ मानुषंजन्मसंप्राप्य मासेश्रीपुरुषोत्तमे ॥स्नानदानादिरहितादरिद्राजन्मजन्मनि ॥१५॥ तस्मात्सर्वात्मनासेव्योमत्प्रियः
पुरुषोत्तमः ॥ समेवल्लभतांयातिधन्योभाग्ययुतोनरः ॥१६॥ श्रीनारायणउवाच ॥ एवमुक्त्वाहरिःशीघ्रंजगामजगदीश्वरः ॥ वैनतेयंसमारुह्यवैकुं
ठममलंमुने ॥१७॥ सपत्नीकःसुदेवस्तुसुमुदेहर्निशंभृशम् ॥ मृतोत्थितंशुकंदृष्ट्वापुरुषोत्तमसेवनात् ॥१८॥ अजानतोममैवासीत्पुरुषोत्तमम
सेवनम् ॥ तदेवसफलंजातंयेनपुत्रो मृतोत्थितः ॥१९॥ अहोएतादृशोमासोनैवदृष्टःकदाचन ॥ इत्येवंविस्मयाविष्टस्तंमासंसमपूजयत् ॥२०॥
तेनपुत्रेणसुसुदेसपत्नीकोद्विजोत्तमः ॥ पितरंनंदयामासशुकदेवोपि सत्कृतैः ॥२१॥ स्तुवन्मासंचविष्णुंच पूजयामाससादरम् ॥ कर्ममार्गस्पृ-
हांत्यक्त्वाभक्तिमार्गैकसस्पृहः ॥२२॥ सर्वदुःखापहंमासंवरिष्ठंपुरुषोत्तमम् ॥ जपहोमादिभिस्तस्मिन्भजन्श्रीहरिंस्त्रिया ॥२३॥ भुक्त्वाथवि
षयान्सर्वान्सहस्राब्दमहर्निशम् ॥ जगामपरमंलोकंसपत्नीकोद्विजोत्तमः ॥२४॥ योगिनामपिदुःप्रापंयाजकानांतुतत्कुतः ॥ यत्रगत्वानशो
चंतिवसंतोहरिसन्निधौ ॥२५॥ तत्रत्यंसुखमासाद्यसपत्नीकोभुवंगतः ॥ सएवदृढधन्वात्वंप्रथितःपृथिवीपतिः ॥२६॥ पुरुषोत्तममासस्यसेव
नात्सकलर्द्धिभाक् ॥ महिषीयंपुराराजन्गौतमीपतिदेवता ॥२७॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंपृष्टवानसियन्मम ॥ शुकस्तुतवभूपालपूर्वजन्मनि
यःसुतः ॥२८॥ शुकदेवइतिख्यातोहरिणायोऽनुजीवितः ॥ द्वादशाब्दसहस्रायुर्भुक्त्वावैकुंठमेयिवान् ॥२९॥ सएवारण्यसरसिवटवृक्षं
समाश्रितः ॥ त्वामेवागतमालोक्यपितरंपूर्वजन्मनः ॥३०॥ हितानामुपदेष्टारंप्रत्यक्षंदैवतंमम ॥ संसारसागरेमग्नंविषयव्यालदूषितं

पु. ।।३१।। अत्यंतकृपयाविष्टश्चिंतयामासकीरजः ।। नबोधयामिचेद्भूपंममापिबंधनंभवेत् ।। ३२।। पुन्नामनरकाद्यस्तुत्रायतेपितरंसुतः ।। इतिश्रु अ
त्यर्थबोधोपिस्यादेवाद्यान्यथाममम ।। ३३ ।। तस्मादुपकरिष्यामिपितरंपूर्वजन्मनः ।। अवधार्यवचश्चेत्थंकीरजोजीगदन्नृप ।। ३४ ।। इत्येतत्कथितं २०
सर्वेयद्यत्पृष्टंत्वयानघ ।। अतःपरंगमिष्यामिसरयूंपापनाशिनीम् ।। ३५।। श्रीनारायणउवाच ।। इत्येवंप्रथमजन्तुश्चरित्रमुक्त्वाभूपस्यप्रथितयश
स्विनश्चिराय ।। गच्छंतंमुनिमनुनीयराजराजप्रावोचत्किमपिनमन्नगण्यपुण्यः ।। ३६।। इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारा
यणनारदसंवादेवाल्मीकिनोक्तदृढधन्वोपाख्यानेपुरुषोत्तममाहात्म्यकथनंनामैकोनविंशतितमोऽध्यायः ।।१९।। ।। सूतउवाच ।। ।।
नारायणमुखात्तच्छ्रुत्वाप्राक्तनंदृढधन्वनः ।। नातितृप्तमनाविप्रानारदःपृष्टवान्मुनिम् ।। १।। नारदउवाच ।। किमुवाचमहाराजोवाल्मीकिंमुनि
सत्तमम् ।। तन्मेवदविनीतायतपोधनसुविस्तरम् ।। २।। श्रीनारायणउवाच ।। शृणुनारदवक्ष्येऽहंयदुक्तंदृढधन्वना ।। अनुनीयमहाप्राज्ञंवाल्मीकिंमु
निसत्तमम् ।। ३।। दृढधन्वोवाच ।। पुरुषोत्तममासोऽयंकथंकार्योमुमुक्षुभिः ।। कीदृशीकस्यपूजाचकिंदानंकोविधिर्मुने ।। ४।। एतत्सर्वंसमाचक्ष्व
सर्वलोकहितायमे ।। सर्वलोकहितार्थायचरंतिहिभवादृशाः ।। ५।। असौमासःस्वयंसाक्षाद्भगवान्पुरुषोत्तमः ।। तस्मिन्कृतेमहत्पुण्यंत्वन्मुखा-
त्संश्रुतंमया ।। ६।। पूर्वजन्मन्यहंभूत्वासुदेवोब्राह्मणोत्तमः ।। विधिनाकृतवान्मासंदृष्ट्वापुत्रंमृतोत्थितम् ।। ७।। अजानतोपिमेब्रह्मन्पुत्रशो २५
कादच्चेतसः ।। निराहारस्यसततंगतश्चपुरुषोत्तमः ।। ८।। तस्याप्येतत्फलंजातंशुकदेवोमृतोत्थितः ।। अनुभूतमिमंमासंसंसेवेहरिणोदितः

॥९॥ इहजन्मनि तत्सर्वं विस्मृतं मे तपोधन॥ एतत्पूजाविधानं मे वद विस्तरतः पुनः॥ १०॥ वाल्मीकिरुवाच॥ ब्राह्मे मुहूर्त्ते चोत्थाय परं ब्रह्म वि-
चिंतयेत्॥ ततो व्रजेन्नैर्ऋतां शां ब्रह्मसोदकभाजनः॥११॥ ग्रामाद्दूरतरं गच्छेत्पुरुषोत्तमसेवकः॥ दिवासंध्यासु कर्णस्थब्रह्मसूत्र उदङ्मुखः॥१२॥
अंतर्धाय तृणैर्भूमिं शिरः प्रावृत्य वाससा॥ वक्त्रं नियम्य यत्नेन नोष्ठीवेन्नोच्छ्वसेदपि॥१३॥ कुर्यान्मूत्रपुरीषं च रात्रौ चेद्दक्षिणामुखः॥ गृहीतशिश्न-
श्चोत्थाय गृहीतशुचिमृत्तिकः॥१४॥ गंधलेपक्षयकरं कुर्याच्छौचमतंद्रितः॥ एका लिंगे गुदे पंच त्रिर्वामे दश चोभयोः॥१५॥ द्विसप्त पादयोश्चैव गा-
र्हस्थ्यं शौचमुच्यते॥ कृत्वा शौचं तु प्रक्षाल्य पादौ हस्तौ च मृज्जलैः॥१६॥ तीर्थे शौचं न कुर्वीत कुर्वीतोद्धृतवारिणा॥ अरत्निद्वयसंचारि त्यक्त्वा कुर्यादनु-
द्धृते॥१७॥ पश्चात्तच्छोधयेत्तीर्थमशुद्धमन्यथा हि तत्॥ एवं शौचं प्रकुर्वीत पुरुषोत्तमसदाव्रती॥१८॥ ततः षोडश गंडूषान्प्रकुर्याद्द्वादशैव वा॥
मूत्रोत्सर्गे तु गंडूषानष्टौ वा चतुरो गृही॥१९॥ उत्थाय नेत्रे प्रक्षाल्य दंतकाष्ठं समाहरेत्॥ इमं मंत्रं समुच्चार्य दंतधावनमाचरेत्॥२०॥ आयुर्बलं य-
शो वर्चः प्रजाः पशुवसूनि च॥ ब्रह्मप्रज्ञां च मेधां च त्वं नो देहि वनस्पते॥२१॥ अपामार्गं बादरं वा द्वादशांगुलमव्रणम्॥ कनिष्ठांगुलिवत्स्थूलं पर्वार्द्धे
कृतकूर्चकम्॥२२॥ शुनि द्वादशगंडूषैर्निषिद्धं भानुवासरे॥ आचम्य प्रयतः सम्यक् प्रातःस्नानं समाचरेत्॥२३॥ स्नानादनंतरं तावत्तर्पयेत्तीर्थदे-
वताः॥ समुद्रगानदीस्नानमुत्तमं परिकीर्त्तितम्॥२४॥ वापीकूपतडागेषु मध्यमं कथितं बुधैः॥ गृहे स्नानं तु सामान्यं गृहस्थस्य प्रकीर्त्तितम्॥
॥२५॥ ततश्च वाससी शुद्धे शुक्ले च परिधाय च॥ उत्तरीयं सदा धार्यं ब्राह्मणेन विजानता॥२६॥ उपविश्य शुचौ देशे प्राङ्मुखो वाउदङ्मु-

पु· मा· ख: ।। भूत्वाबद्धशिखः कुर्यादंतर्जानुभुजद्वयम् ।।२७।। सपवित्रेण हस्तेन कुर्यादाचमनक्रियाम् ।। नोच्छिष्टं तत्पवित्रं तु भुक्तोच्छिष्टं तु वर्जयेत् अ·
२६ ।।२८।। आचम्य तिलकं कुर्याद्गोपीचंदनमृत्स्नया ।। ऊर्ध्वपुंड्रमृजुं सौम्यं दंडाकारं प्रकल्पयेत् ।।२९।। ऊर्ध्वपुंड्रं त्रिपुंड्रं वा मध्यच्छिद्रं प्रकल्पयेत् २·
।। निवसत्यूर्ध्वपुंड्रे तु श्रिया सह हरिः स्वयम् ।।३०।। त्रिपुंड्रे धूर्जटिः साक्षादुमया सह सर्वदा ।। विनाच्छिद्रं तु तत्पुंड्रं शूनः पादसमं विदुः ।। ३१ ।।
श्वेतं ज्ञानकरं प्रोक्तं रक्तं वश्यकरं नृणाम् ।। पीतं सर्वर्द्धिदं प्रोक्तमन्यत्तु परिवर्जयेत् ।। ३२।। शंखचक्रादिकं धार्यं गोपीचंदनमृत्स्नया ।। सर्वपा
पक्षयकरं पूजांगं परिकीर्तितम् ।। ३३।। शंखचक्रादिचिन्हानि दृश्यंते यस्य विग्रहे ।। मर्त्यो मर्त्यो न विज्ञेयः स नित्यं भगवत्तनुः ।। ३४ ।। पा-
पं सुकृतरूपं तु जायते तस्य देहिनः ।। शंखचक्रादिचिन्हानि यो धारयति नित्यशः ।। ३५ ।। नारायणायुधैर्नित्यं चिन्हितो यस्य विग्रहः ।। पापको
टियुतस्यापि तस्य किं कुरुते यमः ।।३६।। प्राणायामं ततः कृत्वा संध्यावंदनमाचरेत् ।। पूर्वसंध्यां सनक्षत्रामुपासीत यथाविधि ।।३७।। गा
यत्रीमभ्यसेत्तावद्यावदादित्यदर्शनम् ।। सावित्रैरनवैर्मंत्रैरुपस्थाय कृतांजलिः ।। ३८ ।। आत्मपादौ तथा भूमौ संध्याकालेऽभिवादयेत् ।।
यस्य स्मृत्येति मंत्रेण यदूनं परिपूरयेत् ।। ३९ ।। यस्तु संध्यामुपासीत श्रद्धया विधिवद्द्विजः ।। न तस्य किंचिद्दुःप्राप्यं त्रिषु लोकेषु विद्यते ।।४०।।
दिवसस्यादिमे भागे कृत्यमेतदुदीरितम् ।। एवं कृत्वा क्रियां नित्यां हरिपूजां समाचरेत् ।। उपलिप्ते शुचौ देशे नियतो वाग्यतः शुचिः ।। वृत्तं २६
वा चतुरस्रं वा मंडलं गोमयेन तु ।।४२।। विधायाष्टदलं कुर्यात्तंडुलैर्व्रतसिद्धये ।। सौवर्णं राजतं ताम्रं मृन्मयं सुदृढं नवम् ।। ४३ ।। अव्रणं कल

शंशुद्धं स्थापयेन्मंडलोपरि ॥ तत्रोदकं समापूर्य शुद्धतीर्थाहृतं शिवम् ॥ ४४ ॥ कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः समाश्रितः ॥ मूले तत्र स्थितो
ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥ ४५ ॥ कुक्षौ तु सागराः सर्वे सद्वीपा वसुंधरा ॥ ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥ ४६ ॥ अंगैश्च स
हिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिताः ॥ एवं संस्थाप्य कलशं तत्र तीर्थानि योजयेत् ॥ ४७ ॥ गंगा गोदावरी चैव कावेरी च सरस्वती ॥ आयांतु मम शां
त्यर्थं दुरितक्षयकारणात् ॥ ४८ ॥ ततः संपूज्य कलशमुपचारैः समंत्रकैः ॥ गंधाक्षतैश्च नैवेद्यैः पुष्पैस्तत्कालसंभवैः ॥ ४९ ॥ तस्योपरि न्यसेत्पा
त्रं ताम्रं पीतांबरावृतम् ॥ तस्योपरि न्यसेद्धैमं राधयासहितं हरिम् ॥ ५० ॥ राधयासहितः कार्यः सौवर्णः पुरुषोत्तमः ॥ तस्य पूजा प्रकर्तव्या वि
धिना भक्तितत्परैः ॥ ५१ ॥ पुरुषोत्तममासस्य दैवतं पुरुषोत्तमः ॥ तस्य पूजा प्रकर्तव्या संप्रासे पुरुषोत्तमे ॥ ५२ ॥ संसारसागरे मग्नमुत्तारयति-
यो ध्रुवम् ॥ कोन सेवेत तं लोके मर्त्यो मरणधर्मवान् ॥ ५३ ॥ पुनर्ग्रामाः पुनर्वित्तं पुनः पुत्राः पुनर्गृहं ॥ पुनः शुभाशुभं कर्म न शरीरं पुनः पुनः ॥
॥ ५४ ॥ तद्रक्षितं तु धर्मार्थे धर्मो ज्ञानार्थमेव हि ॥ ज्ञानेन सुलभो मोक्षस्तस्माद्धर्मं समाचरेत् ॥ ५५ ॥ देहरूपस्य वृक्षस्य फलं धर्मः सनातनः ॥
धर्महीनस्तु यो देही निःफलो वंध्यवृक्षवत् ॥ ५६ ॥ न माता न च सहायार्थे न कलत्र सुतादयः ॥ न पिता सोदरा वित्तं धर्मस्तिष्ठति केवलं ॥ ५७ ॥
जराव्याघ्रीव भयदा व्याधयः शत्रवो यथा ॥ आयुर्याति प्रतिदिनं भग्नभांडात्पयो यथा ॥ ५८ ॥ तरंगतरला लक्ष्मीर्यौवनं कुसुमोपमम् ॥ वि
षयाः स्वप्नविषया इव सर्वे निरर्थकाः ॥ ५९ ॥ चलं चित्तं चलं वित्तं चलं संसारजं सुखम् ॥ एवं ज्ञात्वा विरक्तः सन् धर्माभ्यासपरो भवेत् ॥ ६० ॥

अर्द्दग्रस्तो हि नाभेको मक्षिकामत्तुमिच्छति ॥ कालग्रस्तस्तथा जीवः परपीडाधना हतः ॥ ६१ ॥ मृत्युग्रस्तायुषः पुंसः किं सुखं हर्षयत्यहो ॥ आ
घातं नीयमानस्य वध्यस्यैव निरर्थकम् ॥ ६२ ॥ धर्मार्थं च यदा चित्तं न वित्तं स्फलभं तदा ॥ यदा वित्तं न च तदा चित्तं धर्मान्सुखं भवेत् ॥ ६३
॥ चित्तवित्ते यदा स्यातां सत्पात्रं न तदा लभेत् ॥ एतत्त्रितयसंबंधो यदा काले तु संभवेत् ॥ ६४ ॥ अविचार्य तदा धर्मं यः करोति स बुद्धिमान्
॥ वित्तप्राचुर्यसंसाध्यधर्माः संति सहस्रशः ॥ ६५ ॥ पुरुषोत्तमे स्वल्पवित्तसाध्यो धर्मो महान् भवेत् ॥ स्नानं दानं कथायां च विष्णोः स्मर
णमेव च ॥ ६६ ॥ एतन्मात्रोपि सद्धर्मस्त्रायते महतो भयात् ॥ ६७ ॥ गंगैव तीर्थं स्मर एव धन्वी वित्तं तु विद्यैव गुणास्तु रूपम् ॥ मासेषु सर्वेषु तथै
व साक्षान्मासोत्तमोयं पुरुषोत्तमो हि ॥ ६८ ॥ यद्यप्यसौ निंद्यतमः पुरासीत्सर्वेषु कृत्येषु मखादिकेषु ॥ तथापि साक्षाद्भगवत्प्रसादात्त-
न्नाम नाम्ना भुवि विश्रुतोभूत् ॥ ६९ ॥ यथा हस्तिपदे लीनं सर्वप्राणिपदं भवेत् ॥ धर्माः कलास्तथा सर्वे विलीनाः पुरुषोत्तमे ॥ ७० ॥ य
था मरतरंगिण्या न समाः सकलापगाः ॥ कल्पवृक्षेण न समा यथा सकलपादपाः ॥ ७१ ॥ चिंतारत्नेन रत्नानि न समानि यथा भुवि ॥ कामधे
न्वा यथा धेनुर्न राज्ञा पुरुषाः समाः ॥ ७२ ॥ न वेदैः सर्वशास्त्राणि पुण्यकालास्तथाखिलाः ॥ पुरुषोत्तममासेन समो मासो न कर्हिचित् ॥ ७३
॥ पुरुषोत्तममासस्य दैवतं पुरुषोत्तमः ॥ तस्मात्संपूजयेद्भक्त्या श्रद्धया पुरुषोत्तमम् ॥ ७४ ॥ शास्त्रज्ञं निपुणं शुद्धं वैष्णवं सत्यवादिनम् ॥ वि
प्राचार्यमथाहूय पूजां तेन प्रकल्पयेत् ॥ ७५ ॥ संसारसागरमतीवगभीरवेगमं तस्य मोहमदनादितिमिंगिलौघम् ॥ उल्लंघ्य गंतुमभिवांछति

भारतेस्मिन्सं पूजयेत्स पुरुषोत्तममादिदेवम् ॥ ७६ ॥ इतिश्री बृहन्नारदीयेपुराणे पुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारद संवादे हृदधन्वोपा-
ख्याने आन्हिककथनंनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ अनलोत्तारणंकृत्वाप्रतिमायास्ततःपरम् ॥ प्राण प्रतिष्ठांकुर्वीत
ह्यन्यथाधातुरेवसा ॥ १ ॥ प्रतिमायाःकपोलौद्वौ स्पृष्ट्वादक्षिणपाणिना ॥ प्राणप्रतिष्ठांकुर्वीत तस्यां देवस्य वै हरेः ॥ २ ॥ अकृतायांप्रतिष्ठायांप्रा
णानांप्रतिमासुच ॥ यथापूर्वंतथाभागःस्वर्णादीनांनदेवता ॥ ३ ॥ अन्येषामपि देवानांप्रतिमास्वपिपार्थिव ॥ प्राणप्रतिष्ठाकर्तव्यातस्यां-
देवत्वसिद्धये ॥ ४ ॥ पुरुषोत्तमबीजेन तद्विष्णोरित्यनेनच ॥ तथैवहृदयंगुष्ठं दत्वाशश्वच्चमंत्रवित् ॥ ५ ॥ एभिर्मंत्रैःप्रतिष्ठां तु हृदयेपि समा
चरेत् ॥ अस्यैप्राणाः प्रतिष्ठंतु अस्यैप्राणाःक्षरंतुच ॥ ६ ॥ अस्यैदेवत्वसंख्यायैस्वाहेतियजुरीरयन् ॥ मूलमंत्रैरंगमंत्रैर्वैदिकैरित्यनेनच ॥
॥ ७ ॥ प्राणप्रतिष्ठां सर्वत्र प्रतिमासु समाचरेत् ॥ अथवानाममंत्रैश्च चतुर्थ्यंतैः प्रयत्नतः ॥ ८ ॥ स्वाहांतैश्चप्रकुर्वीत तत्तद्देवाननुस्मरन् ॥
एवंप्राणान्प्रतिष्ठाप्य ध्यायेच्छ्रीपुरुषोत्तमं ॥ ९ ॥ श्रीवत्सवक्षसंशांतंनीलोत्पलदलच्छविम् ॥ त्रिभंगललितंध्यायेत्सराधं पुरुषोत्तमं ॥ १० ॥
देशकालौसमुल्लिख्य नियतोवाग्यतःशुचिः ॥ षोडशैरुपचारैश्च पूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ ११ ॥ आगच्छदेवदेवेशश्रीकृष्णपुरुषोत्तम ॥ राधयास
हितश्चात्रगृहाणपूजनंमम ॥ १२ ॥ श्रीराधिकासहितपुरुषोत्तमायनमः ॥ आवाहनंसमर्पयामि ॥ इत्यावाहनम् ॥ नानारत्नसमायुक्तं का
र्तस्वरविभूषितम् ॥ आसनंदेवदेवेश गृहाण पुरुषोत्तम ॥ १३ ॥ श्रीराधा० आसनं० ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतम् ॥

पु॰ मा॰
२८

तत्करवस्पर्शि पाद्यार्थं प्रतिगृह्यतां ॥ १४ ॥ इतिपाद्यं ॥ नंदगोपगृहे त्ता तो गोपिकानंदहेतवे ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं राधयासहितो हरे ॥ आ
॥ १५ ॥ इत्यर्घ्यं ॥ गंगाजलं समानीतं सुवर्णकलशोस्थितम् ॥ आचम्यतां हृषीकेश पुराण पुरुषोत्तम ॥ १६ ॥ इत्याचमनम् ॥ कार्यम-
सिद्धिमायातु पूजिते त्वयि धातरि ॥ पंचामृतैर्मयानीतैः राधिका सहितो हरे ॥ १७ ॥ इतिस्नानं ॥ पयो दधि घृतं गव्यं माक्षिकं शर्करा तथा ॥
गृहाणेमानि द्रव्याणि राधिकानंददायक ॥ १८ ॥ इतिपंचामृतस्नानं ॥ योगेश्वराय देवाय गोवर्द्धनधराय च ॥ यज्ञानां पतये नाथ गोविंदाय
नमो नमः ॥ १९ ॥ गंगाजल समं शीतं नदीतीर्थसमुद्भवम् ॥ स्नानं दत्तं मया कृष्ण गृह्यतां नंदनंदन ॥ २० ॥ इतिपुनःस्नानम् ॥ पीतांबर युगं दे-
व सर्वकामार्थसिद्धये ॥ मया निवेदितं भक्त्या गृहाण सुरसत्तम ॥ २१ ॥ इतिवस्त्रम् ॥ आचमनम् ॥ दामोदर नमस्ते स्तु त्राहि मां भवसा-
गरात् ॥ ब्रह्मसूत्रं सोत्तरीयं गृहाण पुरुषोत्तम ॥ २२ ॥ उपवीतम् ॥ आचमनं ॥ श्रीखंडं चंदनं दिव्यं गंधाढ्यं सुमनोहरं ॥ विलेपनं सुरश्रेष्ठ-
प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यतां ॥ २३ ॥ चंदनं ॥ अक्षतास्तु सुरश्रेष्ठ कुंकुमाक्ताः सुशोभिताः ॥ मया निवेदिता भक्त्या गृहाण पुरुषोत्तम ॥ २४ ॥ इत्य-
क्षतान् ॥ माल्यादीनि सुगंधीनि मालत्यादीनि वै प्रभो ॥ मयाहृतानि पूजार्थं पुष्पाणि प्रतिगृह्यताम् ॥ २५ ॥ इतिपुष्पाणि ॥ ततोंगपूजा
॥ नंदात्मजो यशोदायास्तनयः केशिसूदनः ॥ भूभारोत्तारकश्चैव ह्यनंतो विष्णुरूपधृक् ॥ २६ ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च श्रीकंठः सकलास्त्रधृक् २८
॥ वाचस्पतिः केशवश्च सर्वात्मेति च नामतः ॥ २७ ॥ पादौ गुल्फौ तथा जानू जघने च कटी तथा ॥ मेढ्रं नाभिं च हृदयं कंठं बाहू मुखं तथा ॥

॥२८॥ नेत्रे शिरश्च सर्वांगं विश्वरूपिणमर्चयेत् ॥ पुष्पाण्यादाय क्रमशश्च तुर्थ्यं तैर्जगत्पतिम् ॥२९॥ प्रत्यंगपूजां कृत्वा तु पुनश्च केशवादिभिः
चतुर्विंशति मंत्रैश्च चतुर्थ्यं तैश्च नामभिः ॥३०॥ पुष्पमादाय प्रत्येकं पूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ ३१ ॥ वनस्पतिरसोद्दिव्यो गंधाढ्यो गंधउत्तमः ॥ आघ्रे
यः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ ३२ ॥ इतिधूपं ॥ त्वंज्योतिः सर्वदेवानां तेजसां तेजउत्तमम् ॥ आत्मज्योतिः परंधामदीपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ इति
दीपम् ॥ नैवेद्यं गृह्यतां देव भक्तिं मे ह्यचलां कुरु ॥ ईप्सितं मे वरं देहि परत्र च परां गतिम् ॥ ३४॥ इतिनैवेद्यम् ॥ मध्येपानीयं उत्तरापोशनं ॥ गंगाजल
समानीतं सुवर्णकलशोस्थितम् ॥ आचम्यतां हृषीकेश त्रैलोक्य व्याधिनाशन ॥ ३५॥ इत्याचमनम् ॥ इदं फलं मयादेव स्थापितं पुरतस्तव ॥ तेनमे
सफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ ३६॥ इतिश्रीफलम् ॥ गंधकर्पूरसंयुक्तं कस्तूर्यादिसुवासितं ॥ करोद्वर्त्तनकं देवगृहाण परमेश्वर ॥ ३७॥ इ
तिकरोद्वर्तनं ॥ पूगीफलसमायुक्तं सकर्पूरंमनोहरम् ॥ भक्त्यादत्तं मयादेव तांबूलं प्रतिगृह्यतां ॥३८॥ तांबूलं ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभा
वसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतः शांतिं प्रयच्छ मे ॥३९॥ इतिदक्षिणां ॥ शारदेंदीवरश्यामं त्रिभंगललिताकृतिं ॥ नीराजयामि देवेशं राधया सहितं
हरिम् ॥ ४०॥ इतिनीराजनं ॥ रक्षरक्ष जगन्नाथ रक्ष त्रैलोक्यनायक ॥ भक्तानुग्रहकर्त्ता त्वं प्रदक्षिणां गृहाण मे ॥ ४१॥ इति प्रदक्षिणां ॥ यज्ञेश्व
राय देवाय तथा यज्ञोद्भवाय च ॥ यज्ञानां पतये नाथ गोविंदाय नमोनमः ॥ ४२॥ इति मंत्रपुष्पम् ॥ विश्वेश्वराय विश्वाय तथा विश्वोद्भवाय च ॥ विश्व-
स्य पतये तुभ्यं गोविंदाय नमोनमः ॥ ४३॥ इतिनमस्कारान् ॥ मंत्रहीनेति मंत्रेण क्षमाप्य पुरुषोत्तमं ॥ स्वाहांतैर्नाम मंत्रैश्च तिलहोमादिनेदिने ॥

पु॰मा॰ ॥४४॥ दीपः कार्यस्त्वखंडश्च यावन्मासंच सर्पिषा॥ पुरुषोत्तमस्य प्रीत्यर्थं सर्वार्थफलसिद्धये॥४५॥ यस्यस्मृत्येति मंत्रेण नमस्कृत्य जनार्दनम् अ॰
२९ ॥ दन्यूनं तत्तु संपूर्णं विधाय विचरेत्सुखम्॥४६॥ इत्थंश्रीपुरुषोत्तमं नवघनश्यामं सराधं मुदा संप्रासे पुरुषोत्तमे वनितले लब्ध्वा जनुर्मानवम्॥ भ- २१
क्त्यायः परिपूजयेत्प्रतिदिनं कृत्वा गुरुं वैष्णवं भुक्त्वा ह्यत्र सुखं समस्तमतुलं पश्चात्स गच्छेत्परम्॥४७॥ इतिश्रीबृहन्नारदीये॰ श्रीनारायणना
रदसंवादे दृढधन्वोपाख्याने पुरुषोत्तमपूजनविधिर्नामैकविंशोऽध्यायः॥२१॥ राजोवाच॥ पुरुषोत्तमस्य नियमान् व्रतिनो वद विस्तरात्॥ किं
भोज्यं किमभोज्यं वा वर्ज्यावर्ज्यं तपोधन॥१॥ श्रीनारायण उवाच॥ स एवं भगवान्पृष्टो भूभृता वाल्मिको मुनिः॥ पुंसां निःश्रेयसार्थाय तमाह बहुमा
नयन्॥२॥ वाल्मीकिरुवाच॥ पुरुषोत्तममासे ये नियमाः परिकीर्तिताः॥ तान् शृणुष्व मया राजन् कथ्यमानान् समासतः॥३॥ हविष्यान्नं च भुं
जीत प्रयतः पुरुषोत्तमे॥ गोधूमाः शालयः सर्वाः सिता मुद्गा यवास्तिलाः॥४॥ कलापकं च नीवारा वास्तूकं हिलमोचिकाः॥ आर्द्रकं कालशाकं
च मूलं कंदं च कर्कटीं॥५॥ रंभा सैंधवसामुद्रे लवणे दधिसर्पिषी॥ पयोऽनुद्धृतसारं च पनसाम्रे हरीतकी॥६॥ पिप्पली जीरकं चैव नागरं चैव
तिंतिणी॥ क्रमुकं लवली धात्रिफलान्यगुडमैक्षवम्॥७॥ अतैलपक्वं मुनयो हविष्यं प्रवदंति च॥ हविष्यभोजनं नृणामुपवाससमं विदुः॥८॥ स
र्वामिषाणि मांसं च क्षौद्रं सौवीरकं तथा॥ राजमाषादिकं चैव राजिकां मादकं तथा॥९॥ द्विदलं तिलतैलं च तथान्नं शल्यदूषितम्॥ भावदुष्टं क्रिया २९
दुष्टं शब्ददुष्टं च वर्जयेत्॥१०॥ परान्नं च परद्रोहं परदारागमं तथा॥ तीर्थं विना प्रयाणं च परदेशं परित्यजेत्॥११॥ देववेदद्विजानां च गुरुगोव्रति-

नांतथा ॥ स्त्रीराज महतांनिंदांवर्जयेत्पुरुषोत्तमे ॥ १२ ॥ माण्यंगमामिषंचूर्णंफलेजंबीरमामिषं ॥ धान्येमसुरिकाप्रोक्ताह्यन्नंपर्युषितंतथा ॥
॥ १३ ॥ अजागोमहिषीदुग्धादन्यदुग्धादिचामिषं ॥ द्विजक्रीतारसाःसर्वेलवणंभूमिजंतथा ॥ १४ ॥ ताम्रपात्रस्थितंगव्यंजलंचर्मणिसंस्थितं
॥ आत्मार्थंपाचितंचान्नमामिषंतद्बुधैःस्मृतं ॥ १५ ॥ ब्रह्मचर्यमधःशय्यांपत्रावल्यांचभोजनं ॥ चतुर्थकालेभुक्तिंचप्रकुर्यात्पुरुषोत्तमे ॥ १६ ॥
रजस्वलांत्यजंम्लेंच्छपतितैर्व्रात्यकैःसह ॥ द्विजद्विड्वेदबाह्यैश्चनवदेत्पुरुषोत्तमे ॥ १७ ॥ एभिर्दृष्टंचकाकैश्चसूतकान्नंचयद्भवेत् ॥ द्विःपाचि
तंचदग्धान्नंनैवाद्यात्पुरुषोत्तमे ॥ १८ ॥ पलांडुंलशुनंमुस्तांछत्राकंगृंजनंतथा ॥ नालिकंमूलकंशिग्रुंवर्जयेत्पुरुषोत्तमे ॥ १९ ॥ एतानिवर्ज्जयेन्नित्यं
व्रतीसर्वव्रतेष्वपि ॥ कृ ष्णायंचापिकुर्वीतस्वशक्त्याविष्णुतुष्टये ॥ २० ॥ कूष्मांडंबृहतींचैवतरुणीमूलकंतथा ॥ श्रीफलंचकलिंगंचफलंधात्री
फलंतथा ॥ २१ ॥ नारिकेलमलाबुंचपटोलंबदरीफलं ॥ चर्मवृंताजिकंवल्लीशाकंतुजलजंतथा ॥ २२ ॥ शाकान्येतानिवर्ज्यानिक्रमात्प्रतिपदा
दिषु ॥ धात्रीफलंरवौतद्वद्वर्जयेत्सर्वदागृही ॥ २३ ॥ यद्यद्योवर्जयेत्किंचित्पुरुषोत्तमप्रीतये ॥ तत्पुनर्ब्राह्मणेदत्वाभक्षयेत्सर्वदैवहि ॥ २४ ॥ कुर्या
देतांश्चनियमान्व्रतीकार्तिकमाघयोः ॥ नियमेनविनाराजन्फलंनैवाप्नुयाद्व्रती ॥ २५ ॥ उपोषणेनकर्तव्यःशक्तिश्चेत्पुरुषोत्तमः ॥ अथवाघृत
पानंचपयःपानमयाचितं ॥ २६ ॥ फलाहारादिवाकार्यंयथाशक्त्याव्रतार्थिना ॥ व्रतभंगोयथानस्यात्तथाकार्यंविचक्षणैः ॥ २७ ॥ पुण्येन्हिप्रात
रुत्थायकृत्वापूर्वाण्हिकाःक्रियाः ॥ गृण्हीयान्नियमंभक्त्याश्रीकृष्णंचहृदिस्मरन् ॥ २८ ॥ उपवासस्यनक्तस्यचैकभक्तस्यभूपते ॥ एकंचनिश्च

५ काकाभोपळा ६ गोभा ६ छत्राघने ६ छत्राकं गृंजनं ... ६ शेवगा ६ मुळा ६ शेलक ६ कुइयाफळ

यंकृत्वाव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ २९ ॥ श्रीमद्भागवतंभक्त्याश्रोतव्यंपुरुषोत्तमे ॥ तत्पुण्यंवक्तुंसावक्तुंविधानापिनशक्नुयात् ॥ ३० ॥ शालिग्रामार्च
नंकार्यंमासेश्रीपुरुषोत्तमे ॥ तुलसीदललक्षेणतस्यपुण्यमनंतकं ॥ ३१ ॥ यथोक्तव्रतिनंदृष्ट्वामासेश्रीपुरुषोत्तमे ॥ यमदूताःपलायंतेसिंहंदृष्ट्वा
यथागजाः ॥ ३२ ॥ एतन्मासव्रतंराजञ्छ्रेष्ठंक्रतुशतादपि ॥ क्रतुंकृत्वाप्नुयात्स्वर्गंगोलोकंपौरुषोत्तमे ॥ ३३ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिक्षेत्राणिसर्वदे
वताः ॥ तद्देहेतानितिष्ठंतियःकुर्यात्पुरुषोत्तमं ॥ ३४ ॥ दुःस्वप्नंचैवदारिद्र्यंदुष्कृतंत्रिविधंचयत् ॥ तत्सर्वंविलयंयातिकृतेश्रीपुरुषोत्तमे ॥ ३५ ॥
पुरुषोत्तमसेवायांनिश्चलंहरिसेवकम् ॥ विघ्नाद्रक्षंतिशक्राद्याःपुरुषोत्तमप्रीतये ॥ ३६ ॥ पुरुषोत्तमस्यव्रतिनोयत्रयत्रवसंतिच ॥ भूतप्रेत
पिशाचाद्यानतिष्ठंतितदग्रतः ॥ ३७ ॥ एवंयोविधिनाराजन्कुर्याच्छ्रीपुरुषोत्तमं ॥ सहस्रवदनोनालंतत्फलंवक्तुमंजसा ॥ ३८ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥
पुरुषोत्तमंप्रियतमंसुपरमादरेणकुर्यादनन्यमनसापुरुषोत्तमोयः ॥ पुरुषोत्तमप्रियतमःपुरुषःसभूत्वापुरुषोत्तमेनरमतेरसिकेश्वरेण ॥ ३९ ॥ इ-
तिश्रीबृहन्नारदीयपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेदृढधन्वोपाख्यानेपुरुषोत्तमव्रतनियमकथनंनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥
राजोवाच ॥ किंफलंदीपदानस्यमासेश्रीपुरुषोत्तमे ॥ तन्मेवदमुनिश्रेष्ठकृपयादीनवत्सल ॥ १ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्थंविज्ञापितःप्राहवा
ल्मीकिर्मुनिसत्तमः ॥ प्रहृष्टहर्षीराजानंविनीतंमहसान्वितं ॥ २ ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ शृणुष्वराजशार्दूलकथांपापप्रणाशिनीम् ॥ यांश्रुत्वायाति
विलयंपापंपंचविधंमहत् ॥ ३ ॥ सौभाग्यनगरेराजाचित्रबाहुरितिश्रुतः ॥ सत्यसंधोमहाप्राज्ञश्चासीच्छूरतरःपरः ॥ ४ ॥ सहिष्णुःसर्वधर्मज्ञः

शीलरूपदयान्वितः ॥ ब्राह्मण्यो भगवद्भक्तः कथाश्रवणतत्परः ॥ ५ ॥ स्वदारनिरतः शश्वत् पशुपुत्रसमन्वितः ॥ चतुरंगबलोपेतः समृ
द्ध्याधनदोपमः ॥ ६ ॥ तस्य भार्या चंद्रकला चतुःषष्टिकलान्विता ॥ पतिव्रता महाभागा भगवद्भक्तिसंयुता ॥ ७ ॥ तया सह महीपालो बुभु
जे मेदिनीं युवा ॥ विना श्रीकृष्णदेवं स नैव जानाति दैवतम् ॥ ८ ॥ एकस्मिन्दिवसे राजा चित्रबाहुर्महीपतिः ॥ दृष्ट्वा समागतं दूरादगस्त्यं मुनि
पुंगवम् ॥ ९ ॥ प्रणम्य दंडवद्भूमौ विधिना तमपूजयत् ॥ कल्पयित्वासनं भक्त्या तस्थौ मुनिवराग्रतः ॥ १० ॥ विनयावनतो भूत्वा जगाद मुनि
सत्तमम् ॥ राजोवाच ॥ अद्य मे सफलं जन्म ह्यद्य मे सफलं दिनम् ॥ ११ ॥ अद्य मे सफलं राज्यमद्य मे सफलं गृहम् ॥ यस्त्वं समागतो मेऽद्य गृ
हे श्रीकृष्णसेवकः ॥ १२ ॥ मुक्तोऽहं पापसंघाताद्यत्त्वयाहं निरीक्षितः ॥ तुभ्यं समर्पितं राज्यं गजाश्वरथसंयुतम् ॥ १३ ॥ वैष्णवोऽसि मुनिश्रेष्ठ
नास्त्यदेयं मया नव ॥ मेरुतुल्यं भवेत्स्वल्पं वैष्णवाय समर्पितम् ॥ १४ ॥ कपर्दिकाप्रमाणं तु व्यंजनं वान्नमुत्तमम् ॥ न यच्छति दिने यस्तु वैष्ण
वाय द्विजन्मने ॥ १५ ॥ तद्दिनं विफलं तस्य कथितं वेदपारगैः ॥ विष्णुभक्ताश्च ये केचित्सर्वे पूज्या द्विजातयः ॥ १६ ॥ तेषां संभावना कार्या वाङ्
मनःकायकर्मभिः ॥ कथितं मम गर्गेण गौतमेन सुमंतुना ॥ १७ ॥ तावत्प्रभाच्च नाराणां यावन्नोदयते रविः ॥ तावदन्ये द्विजन्मानो यावन्नायाति
वैष्णवः ॥ १८ ॥ अगस्त्य उवाच ॥ चित्रबाहो महाभाग धन्यस्त्वं सांप्रतं नृप ॥ इमा धन्याः प्रजाः सर्वा यस्त्वं रक्षसि वैष्णवः ॥ १९ ॥ तस्मिन् राष्ट्रे न
वस्तव्यं यस्य राजा न वैष्णवः ॥ वरो वासो वने शून्ये न तु राष्ट्रे ह्यवैष्णवे ॥ २० ॥ चक्षुर्हीनो यथा देहः पतिहीना यथा प्रिया ॥ निरक्षरो यथा विप्रस्तथा

राष्ट्रमवैष्णवम् ॥२१॥ दंतहीनोयथाहस्तीपक्षहीनोयथाखगः ॥ द्वादशीदशमीविद्धातथाराष्ट्रमवैष्णवम् ॥२२॥ दर्भहीनायथासंध्यातिल
हीनंचतर्पणम् ॥ वृत्यर्थेदेवसेवाचतथाराष्ट्रमवैष्णवम् ॥२३॥ सकेशाविधवायद्वद्व्रतंस्नानविवर्जितम् ॥ शूद्रश्चब्राह्मणीगामीतथाराष्ट्र
मवैष्णवम् ॥२४॥ सराजाप्रोच्यतेसद्भिर्यःश्रीकृष्णपदाश्रयः ॥ तद्राष्ट्रंवर्द्धतेनित्यंसुखीभवतितत्प्रजा ॥२५॥ दृष्टिर्मेसफलाराजन्यन्मयात्वंनिरी
क्षितः ॥ अद्यमेसफलावाणीह्युच्यतेयत्त्वयासह ॥२६॥ इदंराज्यंत्वयाराजन्प्रकर्त्तव्यंममाज्ञया ॥ प्रतिष्ठितोमयाराज्येगमिष्याम्यस्तुस्वस्तिते ॥२७॥
श्रीनारायणउवाच ॥ इत्युक्त्वागंतुकामंतमगस्त्यंमुनिपुंगवम् ॥ ननामपरयाभक्त्यामहिषीसापतिव्रता ॥२८॥ अगस्त्यउवाच ॥ अवैधव्यंसदातेऽ
स्तुभक्त्याभजपतिंशुभे ॥ हृदातेऽस्तुसदाभक्तिःश्रीगोपीजनवल्लभे ॥२९॥ इत्थमाशीर्ददानंतंभूयःप्राहमहीपतिः ॥ बद्धांजलिपुटोभूत्वाविनया
नतकंधरः ॥३०॥ चित्रबाहुरुवाच ॥ विपुलामेकथंलक्ष्मीकथंराज्यमकंटकम् ॥ पतिव्रताकथंपत्नीकिंकृतंसुकृतंमया ॥३१॥ एतन्मेब्रूहि
विप्रेंद्रत्वाहंशरणंगतः ॥ करस्थामलवत्सर्वंजानासित्वंमुनीश्वर ॥३२॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्थमावेदितोराजाह्यगस्त्योमुनिपुंगवः ॥ समा
हितमनाभूत्वाजगादनृपसत्तमम् ॥३३॥ अगस्त्यउवाच ॥ मयाविलोकितंसर्वंप्राक्तनंचरितंतव ॥ तत्सर्वंकथयाम्यद्यसेतिहासंपुरातनम् ॥३४॥
चमत्कारपुरेरम्येमणिग्रीवाभिधानभृत् ॥ त्वमभूःशूद्रजातीयोजीवहिंसापरायणः ॥३५॥ नास्तिकोदुष्टचारित्रःपरदारप्रधर्षकः ॥ कृतघ्नोदुर्वि
नीतश्चशिष्टाचारविवर्जितः ॥३६॥ यातेयंभवतोभार्यापूर्वजन्मनिसुंदरी ॥ कर्मणामनसावाचापतिसेवापरायणा ॥३७॥ पतिव्रतामहा-

भागाधर्मे निष्ठा मनस्विनी ॥ भावंनकुरुते दुष्टंतवोपरिकदाचन ॥ ३८ ॥ ज्ञातिभिस्त्वंपरित्यक्तोबंधुभिःपापकर्मकृत् ॥ राज्ञाक्रुद्धेननेसर्वंगृहीं
तंधनमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ ततोऽवशिष्टंयत्किंचित्गृहीतंज्ञातिभिस्तदा ॥ गतेद्रव्येधनाकांक्षातवासीद्विपुलातदा ॥ ४० ॥ क्षीयमाणेधनेसाध्वीन
त्वामत्यजदुन्मनाः ॥ एवंतिरस्कृतःसर्वैर्गतवान्निर्जनंवनम् ॥ ४१ ॥ हत्वाजीवाननेकांश्चत्वंचकृथात्मपोषणम् ॥ एवंवर्तयतस्तस्यपत्न्यासह
महीपते ॥ ४२ ॥ एकदाधनुरुद्यम्यमणिग्रीवोवनंगतः ॥ बहुव्यालमृगाकीर्णमृगमांसजिघृक्षया ॥ ४३ ॥ तस्मिन्निर्मानुषेरण्येमध्येमार्गेमहामु-
निः ॥ उग्रदेवइतिख्यातोदिङ्मूढोविह्वलोभवत् ॥ ४४ ॥ तृषासंपीडितोत्यर्थंमध्यंदिनगतेरवौ ॥ तत्रैवपतितोराजन्मुमूर्षरभवत्तदा ॥ ४५ ॥
तंदृष्ट्वातेदयाजातादृग्भ्रष्टंदुःखितंद्विजम् ॥ उत्थाप्यतंद्विजन्मानंगृहीत्वास्वाश्रमंगतः ॥ ४६ ॥ दंपतिभ्यांकृतासेवादुःखितस्यद्विजन्मनः ॥
उग्रदेवोमहायोगीमुहूर्तानंतरंतदा ॥ ४७ ॥ अवाप्यचेतनांतत्रविस्मयंसमर्जागमत् ॥ तत्रस्थोऽहंकुतश्चात्रकेनानीतोवनांतरम् ॥ ४८ ॥ श्रीना-
रायणउवाच ॥ मणिग्रीवोवदद्विप्रंरमणीयमिदंसरः ॥ अत्रास्तेशीतलंवारिपद्मिनीपुष्पवासितं ॥ ४९ ॥ तत्रस्नात्वाजलेशीतेकृत्वापूर्वाह्नि
काःक्रियाः ॥ कुरुब्रह्मन्फलाहारंपिबवारिसुशीतलम् ॥ ५० ॥ सुखेनकुरुविश्रामंमयासंरक्षितोऽधुना ॥ उत्तिष्ठत्वंमुनिश्रेष्ठप्रसादंकर्तुमर्हसि
॥ ५१ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ लब्धसंज्ञस्तदाविप्रउग्रदेवोगतश्रमः ॥ मणिग्रीववचःश्रुत्वासमुत्तस्थौतृषातुरः ॥ ५२ ॥ मणिग्रीवभुजालंबीज
गामसरसीतटम् ॥ उपविष्टश्चित्रबाहोस्तत्तटेवटशोभिते ॥ ५३ ॥ विश्रम्यतत्क्षणंविप्रोवटच्छायामधिश्रितः ॥ स्नात्वानित्यविधिंकृत्वा

पु· मा· वास्कदेवमपूजयत् ॥ ५४ ॥ देवान्पितॄंश्चसंतर्प्यपपौनीरंसुशीतलं ॥ उग्रदेवस्ततःशीघ्रंवटमूलमुपाश्रितः ॥ ५५ ॥ मणिग्रीवःसपत्नीको
३२ ननाममुनिसत्तमं ॥ विनयेनावदद्वाचमातिथ्यंकर्त्तुमुन्मनाः ॥ ५६ ॥ मणिग्रीवउवाच ॥ अस्मत्संतारणायाद्यमदाश्रममुपागतः ॥ ब्रह्मंस्त्व २३
द्दर्शनादेवपापंमेविलयंगतम् ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वातंप्रियामाहमणिग्रीवोमुदान्वितः ॥ अयिसुंदरिपक्वानिस्वादूनियानियानिच ॥ ५८ ॥ ता
निचूतफलानित्वंशीघ्रमानयमाचिरम् ॥ अन्यत्कंदादियत्किंचित्तदानयशुभानने ॥ ५९ ॥ निजनाथवचःश्रुत्वाफलान्यादायसुंदरी ॥ कंदा
दिकंचविप्राग्रेस्थापयामासहर्षतः ॥ ६० ॥ मणिग्रीवःपुनर्वाक्यमुवाचमुनिसत्तमम् ॥ फलान्यंगीकुरुब्रह्मन्कृतार्थौकुरुदंपती ॥ ६१ ॥ उग्र
देवउवाच ॥ त्वामहंनैवजानामिकस्त्वंभोकथयस्वमे ॥ अज्ञातस्यनभोक्तव्यंब्राह्मणेनविजानता ॥ ६२ ॥ मणिग्रीवउवाच ॥ शूद्रोहंद्विज
शार्दूलमणिग्रीवाभिधानतः ॥ स्वजनैर्ज्ञातिवर्गैश्चपरित्यक्तःस्वबांधवैः ॥ ६३ ॥ इत्थंशूद्रवचःश्रुत्वाफलाहारमचीकरत् ॥ उग्रदेवःप्रसन्ना
त्मातंतोनीरमपीपिबत् ॥ ६४ ॥ ततोविप्रंसुखासीनंमणिग्रीवोवदद्वचः ॥ लालयंस्तत्पदांभोजयुगंस्वांकगतंमुहुः ॥ ६५ ॥ मणिग्रीवउवा
च ॥ क्वगंतव्यंमुनिश्रेष्ठकुतस्त्वंचेहकानने ॥ निर्जनेनिर्जलेदुष्टेहिंस्रजंतुसमाकुले ॥ ६६ ॥ उग्रदेवउवाच ॥ ब्राह्मणोऽहंमहाभागमयागं
गंतुमुत्सहे ॥ अधुनाऽज्ञातमार्गेणसंप्राप्तोदारुणेवने ॥ ६७ ॥ तत्रश्रांतस्तृषाक्रांतोमुमूर्षुरभवंक्षणात् ॥ जीवितंमेत्वयादत्तंब्रूहिकिंतेद ३२
दाम्यहम् ॥ ६८ ॥ अरण्यंकेनदुःखेनदंपतीभ्यांसमाश्रितम् ॥ तद्दुःखमपनेष्यामिमणिग्रीववदस्वमे ॥ ६९ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ इत्युग्रदेव

वचनं ललितं निशम्य पत्न्याः समक्षमनुनीय मुनीश्वरं तम् ॥ दारिद्र्यसागरतितीर्षुरसौ स्वकीयं वृत्तांतमाह निजकर्मविपाकमुग्रम् ॥ ७० ॥ इति
श्रीबृहन्नारदीये पुराणे पुरुषोत्तममाहात्म्ये श्रीनारायणनारदसंवादे दृढधन्वोपाख्याने त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ मणिग्रीव उवाच ॥ चमत्कारपु
रे रम्ये विद्वज्जनसमाकुले ॥ मम वासो भवत्तत्र धर्मपत्न्या सह द्विज ॥ १ ॥ धनाढ्यस्य पवित्रस्य परोपकृतिशालिनः ॥ कदाचिद्दैवयोगेन दुर्बुद्धिः स
मपद्यत ॥ २ ॥ निजधर्मपरित्यागः कृतो मे दुष्टबुद्धिना ॥ परस्त्रीसेवनं नित्यमपेयं पीयते स्म ह ॥ ३ ॥ चौर्यहिंसापरश्चाहं परित्यक्तः स्वबंधुभिः
॥ बृहद्दलेन भूपेन मद्गृहं लुंठितं तदा ॥ ४ ॥ अवशिष्टं च यत्किंचित्तद्गृहीतं बंधुभिर्धनम् ॥ एवं तिरस्कृतः सर्वैर्वनवासमचीकरम् ॥ ५ ॥ कृत्वा
जीववधं नित्यं जीवेयं भार्यया सह ॥ एतस्मिन्विपिने घोरे वसतो मे दुरात्मनः ॥ ६ ॥ कुरुष्वानुग्रहं ब्रह्मन्पापयुक्तस्य सांप्रतम् ॥ प्राचीनपुण्य
पुंजेन संप्राप्तो गहने भवान् ॥ ७ ॥ न वाहं शरणं यातः सपत्नीको महामुने ॥ उपदेशप्रसादेन कृतार्थी कर्तुमर्हसि ॥ ८ ॥ येन मे तीव्रदारिद्र्यं-
विलयं याति न क्षणात् ॥ अतुलं वैभवं लब्ध्वा विचरामि यथासुखम् ॥ ९ ॥ उग्रदेव उवाच ॥ कृतार्थोऽसि महाभाग यदातिथ्यं कृतं मम ॥
अतस्ते भावि कल्याणं सपत्नीकस्य सांप्रतम् ॥ १० ॥ विना व्रतैर्विना तीर्थैर्विना दानैरयत्नतः ॥ दारिद्र्यं ते लयं याति तथा निर्धारितं मया ॥ ११ ॥
अतः परं तृतीयोऽस्ति मासः श्रीपुरुषोत्तमः ॥ भवद्भ्यां तत्र विधिना दंपतीभ्यां प्रयत्नतः ॥ १२ ॥ कर्त्तव्यं दीपदानं च पुरुषोत्तमप्रीतये ॥ तेन ते ती
व्रदारिद्र्यं समूलं नाशमेष्यति ॥ १३ ॥ तिलतैलेन कर्त्तव्यः सर्पिषा वैभवे सति ॥ तयोर्मध्ये न किंचित्ते कानने वसतोऽधुना ॥ १४ ॥ इंगुदीजेन

तैलेन दीपः कार्यस्त्वयानघ ॥ यावन्मासं सनियमं मणिग्रीव स्त्रिया सह ॥ १५ ॥ अस्मिन्सरोवरे स्नात्वा सह पत्न्या निरंतरम् ॥ एवमेव हि कर्त्तव्यं
मासमात्रं त्वया वने ॥ १६ ॥ अयमेवोपदेशस्तु सपत्नीकाय मे कृतः ॥ त्वदातिथ्यप्रसन्नेन मया निगम निश्चितम् ॥ १७ ॥ अन्यथा दीपदानं हि
रमावृद्धिकरं नृणाम् ॥ विधिना क्रियमाणं चेत्किं पुनः पुरुषोत्तमे ॥ १८ ॥ वेदोक्तानि च कर्माणि दानानि विविधानि च ॥ पुरुषोत्तमदीपस्य कलां
नार्हंति षोडशीम् ॥ १९ ॥ तीर्थानि सकलान्येव शास्त्राणि सकलानि च ॥ पुरुषोत्तमदीपस्य कलां नार्हंति षोडशीम् ॥ २० ॥ योगो ज्ञानं तथा सांख्यं
तंत्राणि सकलान्यपि ॥ पुरुषोत्तमदीपस्य कलां नार्हंति षोडशीम् ॥ २१ ॥ कृच्छ्रचांद्रायणादीनि व्रतानि निखिलानि च ॥ पुरुषोत्तमदीपस्य क
लां नार्हंति षोडशीम् ॥ २२ ॥ वेदाभ्यासो गयाश्राद्धं गोमतीतटसेवनम् ॥ पुरुषोत्तमदीपस्य० ॥ २३ ॥ उपरागसहस्राणि व्यतीपातशतानि च ॥
पुरुषोत्तम० ॥ २४ ॥ कुरुक्षेत्रे वर्षाणि दंडकादिवनानि च ॥ पुरुषोत्तम० ॥ २५ ॥ एतद्गुह्यतमं वत्स नाख्येयं यस्य कस्यचित् ॥ धनधान्य
पशुभ्रातृपुत्रपौत्रयशस्करम् ॥ २६ ॥ वंध्यावंध्यत्वशमनमवैधव्यकरं स्त्रियाः ॥ राज्यदं राज्यभ्रष्टस्य चिंतितार्थकरं नृणाम् ॥ २७ ॥ कन्या विं
देत भर्त्तारं गुणिनं चिरजीविनम् ॥ कांतार्थी लभते कांतां सुशीलां च पतिव्रताम् ॥ २८ ॥ विद्यार्थी लभते विद्यां सुसिद्धिं सिद्धिकामुकः ॥ कोशका
मो लभेत्कोशं मोक्षार्थी मोक्षमाप्नुयात् ॥ २९ ॥ विना विधिं विनाशास्त्रं यः कुर्यात्पुरुषोत्तमे ॥ दीपं तु यत्र कुत्रापि कामितं सर्वमाप्नुयात् ॥ ३० ॥ ३३
किं पुनर्विधिना वत्स दीपं कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ तस्माद्दीपः प्रकर्त्तव्यो मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ ३१ ॥ एतदुक्तं मया तेऽद्य तीव्रदारिद्र्यनाशनम् ॥ स्वस्ति

तेऽस्तु गमिष्यामि संतुष्टः सेवया तव ॥३२॥ अगस्त्य उवाच ॥ इत्युक्त्वा विप्रवर्यो ऽसौ प्रयागं संजगाम ह ॥ द्विभुजं मुरलीहस्तं मनसा श्रीहरिं स्मरन् ॥
॥३३॥ अनुगत्वोग्रदेवं तं कियन्मासं निजाश्रमात् ॥ पुनरावव्रतुर्नत्वा दंपती हृष्टमानसौ ॥३४॥ आसाद्य स्वाश्रमं भक्त्या पुरुषोत्तममानसौ ॥ निन्यतु
र्मास युगलं द्विजभक्तिपरायणौ ॥३५॥ गते मास द्वये श्रीमानागतः पुरुषोत्तमः ॥ तौ तस्मिंश्च क्रतुर्दीपं गुरुभक्तिपरायणौ ॥३६॥ इंगुदीजेन तैलेन वैभ
वार्थमतंद्रितौ ॥ एवं तयोः कृतवतोर्जगाम पुरुषोत्तमः ॥३७॥ उग्रदेवप्रसादेन विनिर्धूतमनोमलौ ॥ कालस्य वशमापन्नौ पुरंदरपुरीं गतौ ॥३८॥
तत्र त्वं भोगमासाद्य पृथिव्यां भारताजिरे ॥ उग्रदेवप्रसादेन वरं जनुरवाप्तुः ॥३९॥ वीरबाहुसुतस्त्वं च चित्रबाहुरिति श्रुतः ॥ पूर्वस्मिन्योमणिग्रीवो मृग
हिंसापरायणः ॥४०॥ इयं चंद्रकलानाम्नी महिषी याधुना तव ॥ सुंदरीति समाख्याता पुनर्जनुषि तेऽङ्गना ॥४१॥ पातिव्रत्येन धर्मेण तवार्द्धांगार्द्ध-
हारिणी ॥ पतिव्रता हि या नारी पतिपुण्यार्द्धभागिनी ॥४२॥ कृतेन दीपदानेन मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ इंगुदीजेन तैलेन तव राज्यमकंटकम् ॥४३॥ किं
पुनः सर्पिषा दीपं तिलतैलेन वा पुनः ॥ यः करोति ह्यखंडं वै मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥४४॥ पुरुषोत्तमदीपस्य फलमेतन्न संशयः ॥ किं पुनश्चोपवा-
साद्यैश्चरतः पुरुषोत्तमम् ॥४५॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ चित्रबाहुचरितं पुरातनं सन्निरूप्य कलशोद्भवो मुनिः ॥ सत्कृतिं समधिगम्य तत्कृतामक्षया
शिषमुदीर्य निर्ययौ ॥४६॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पुरुषोत्तममाहात्म्ये श्रीनारायणनारदसंवादे दृढधन्वोपाख्याने दीपमाहात्म्यकथनं ना
म चतुर्विंशोऽध्यायः ॥२४॥ दृढधन्वोवाच ॥ अथ सम्यग्वद ब्रह्मन्नुद्यापनविधिं मुने ॥ पुरुषोत्तममासीयव्रतिनां कृपया नृणाम् ॥१॥ वाल्मीकि रुवा

च ॥ समासतः प्रवक्ष्यामि मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ उद्यापनविधिं सम्यक्व्रतसंपूर्णहेतवे ॥ २ ॥ कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां नवम्यां पुरुषोत्तमे ॥ अष्टम्यां
वाथ कर्त्तव्यमुद्यापनमुदीरितम् ॥ ३ ॥ यथालब्धोपहारेण मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ पुण्येऽस्मिन्प्रातरुत्थाय कृत्वा पूर्वाह्णिकाः क्रियाः ॥ ४ ॥ स-
माहितमना भूत्वा त्रिंशद्विप्रान्निमंत्रयेत् ॥ सपत्नीकान्सदाचारान्विष्णुभक्तिपरायणान् ॥ ५ ॥ यथाशक्त्यथवा सप्त पंच वित्तानुसारतः ॥ ततो
मध्यान्हसमये द्रोणमानेन भूपते ॥ ६ ॥ तदर्द्धेन तदर्द्धेन निजशक्त्यनुसारतः ॥ पंचधान्येन कुर्वीत सर्वतोभद्रमुत्तमम् ॥ ७ ॥ चत्वारः कलशाः स्था
प्या हैमा वा राजताः शुभाः ॥ ताम्रा वा मृन्मयाः शुद्धा अव्रणा मंडलोपरि ॥ ८ ॥ चतुर्दिक्षु चतुर्व्यूहप्रीतये श्रीफलान्विताः ॥ सहस्त्रवेष्टिता नागवल्लीद
लसमन्विताः ॥ ९ ॥ वासुदेवं हलधरं प्रद्युम्नं देवमुत्तमम् ॥ अनिरुद्धं चतुर्ध्वैव स्थापयेत्कलशेषु च ॥ १० ॥ पुरुषोत्तमव्रतारंभे स्थापितं पुरुषोत्तमम्
सराधं देवदेवेशं कलशेन समन्वितम् ॥ ११ ॥ तत आनीय तन्मध्ये मंडलोपरि विन्यसेत् ॥ आचार्यं वैष्णवं कृत्वा वेदवेदांगपारगम् ॥ १२ ॥ विप्राश्च
त्वार एवात्र वरणीया जपार्थिना ॥ द्वे द्वे वस्त्रे च दातव्ये हस्तमुद्रादिसंयुते ॥ १३ ॥ आचार्यं समलंकृत्य वस्त्रभूषादिभिर्मुदा ॥ ततो देहविशुद्ध्यर्थं मा
यश्चित्तं समाचरेत् ॥ १४ ॥ ततः पूर्वोक्तविधिना पूजा कार्या सहस्त्रिया ॥ चतुर्व्यूहजपः कार्यो वृतैर्विप्रैश्चतुर्विधः ॥ १५ ॥ चतुर्दिक्षु प्रकर्त्तव्या दीपाश्चत्वा
र उद्धृताः ॥ अर्घदानं ततः कार्यं नारिकेलादिभिः क्रमात् ॥ १६ ॥ पंचरत्नसमायुक्तैर्जानुभ्यां सक्तभूतलः ॥ स्वपाणिपुटमध्यस्थैर्यथालब्धैः फलैः शुभैः ३४
॥ १७ ॥ श्रद्धाभक्तिसमायुक्तः सपत्नीको मुदान्वितः ॥ अर्घं दद्यात्प्रहृष्टेन मनसा श्रीहरिं स्मरन् ॥ १८ ॥ अर्घमंत्रः ॥ देवदेव नमस्तुभ्यं पुराण पुरुषोत्तम ॥

गृहाणार्घ्यं मया दत्तं राधया सहितो हरे ॥ १९ ॥ वंदे नवघनश्यामं द्विभुजं मुरलीधरम् ॥ पीतांबरधरं देवं सराधं पुरुषोत्तमम् ॥ २० ॥ एवं भक्त्या हरिं-
नत्वा सराधं पुरुषोत्तमम् ॥ चतुर्थ्यंतैर्नाममंत्रैस्तिलहोमं चकारयेत् ॥ २१ ॥ ततस्तदंते तन्मंत्रैः कार्यं तर्पणमार्जने ॥ नीराजयेत्ततो देवं सराधं पुरुषो
त्तमम् ॥ २२ ॥ अथ नीराजनमंत्रः ॥ नीराजयामि देवेशमिंदीवरदलच्छविम् ॥ राधिकारमणं प्रेम्णा कोटिकंदर्पसुंदरम् ॥ २३ ॥ अथ ध्यानम् ॥ अं
तर्ज्योतिरनंतरत्नरचिते सिंहासने संस्थितं वंशीनादविमोहितव्रजवधूवृंदावने सुंदरम् ॥ ध्यायेद्राधिकया सकौस्तुभमणिप्रद्योतितोरस्थलं राज
द्रत्नकिरीटकुंडलधरं प्रत्यग्रपीतांबरम् ॥ २४ ॥ ततः पुष्पांजलिं दत्वा राधिकासहिते हरौ ॥ नमस्कारं प्रकुर्वीत साष्टांगं गृहिणीयुतः ॥ २५ ॥ नौमि-
नवघनश्यामं पीतवाससमच्युतम् ॥ श्रीवत्सभासितोरस्कं राधिकासहितं हरिम् ॥ २६ ॥ पूर्णपात्रं ततो दद्याद् ब्राह्मणे सहिरण्यकम् ॥ आचार्याय त
तो दद्याद्दक्षिणां विपुलां मुदा ॥ २७ ॥ आचार्यं तोषयेद्भक्त्या वस्त्रैराभरणैरपि ॥ सपत्नीकं ततो दद्यादृत्विग्भ्यो दक्षिणां पराम् ॥ २८ ॥ धेनुरेका प्रदात
व्या सुशीला च पयस्विनी ॥ सचैला च सवत्सा च घंटाभरणभूषिता ॥ २९ ॥ ताम्रपृष्ठी हेमशृंगी सरौप्यखुरभूषिता ॥ घृतपात्रं ततो दद्यात्तिलपात्रं
तथैव च ॥ ३० ॥ उमामहेश्वरं दद्याद्दंपत्योः परिधायकम् ॥ पदमष्टविधं दद्यादुपानद्युगुलं तथा ॥ ३१ ॥ श्रीमद्भागवतं दद्याद्वैष्णवाय द्विजन्मने ॥ श-
क्तिश्चेन्नविलंबेत चलमायुर्विचारयन् ॥ ३२ ॥ श्रीमद्भागवतं साक्षाद्भगवद्रूपमद्भुतम् ॥ यो दद्याद्वैष्णवायैव पंडिताय द्विजन्मने ॥ ३३ ॥ स कोटिकुलमु
द्धृत्य ह्यप्सरोगणसेवितः ॥ विमानमधिरूढ्यैति गोलोकं योगिदुर्लभम् ॥ ३४ ॥ कन्यादानसहस्राणि वाजपेयशतानि च ॥ सधान्यक्षेत्रदानानि तु ला-

मा. दानानियानिच ॥ ३५ ॥ महादानानियान्यष्टौच्छंदो दानानियानिच ॥ श्रीभागवतदानस्य कलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ३६ ॥ तस्माद्यत्नेन तद्देयंवैष्णवा अ.
५ यद्विजन्मने ॥ संभूष्य वस्त्रभूषाभिर्हैमसिंहासनस्थितं ॥ ३७ ॥ कांस्यानि संपुटान्येव त्रिंशद्देयानि सर्वथा ॥ त्रिंशत्त्रिंशदपूपैश्च मध्येसंपूरितानिच २५
॥ ३८ ॥ प्रत्यपूपंतुयावंतिच्छिद्राणिपृथिवीपते ॥ तावद्वर्षसहस्राणिवैकुंठेवसतेनरः ॥ ३९ ॥ ततःप्रयातिगोलोकंनिर्गुणं योगिदुर्लभम् ॥ यद्गत्वाननि
वर्त्तंतेज्योतिर्धाम सनातनम् ॥ ४० ॥ सार्द्धप्रस्थद्वयं कांस्यसंपुटंपरिकीर्त्तितम् ॥ निर्धनेनयथाशक्त्याकार्याणिव्रतपूर्त्तये ॥ ४१ ॥ अथवापूपसामग्रीम्
पक्कांसफलांपराम् ॥ तत्राधायप्रदेयानिपुरुषोत्तमप्रीतये ॥ ४२ ॥ निमंत्रितानांविप्राणांसस्त्रीकाणांनराधिप ॥ संकल्पंचप्रकुर्वीतपुरुषोत्तमसन्निधौ
॥ ४३ ॥ अथप्रार्थना ॥ श्रीकृष्णजगदाधारजगदानंददायक ॥ ऐहिकामुष्मिकान्कामान्निखिलान्पूरयाशुमे ॥ ४४ ॥ इतिसंप्रार्थ्यगोविंदंभोजयेद्ब्रा
ह्मणान्मुदा ॥ सपत्नीकान्सदाचारान्संस्मरन्पुरुषोत्तमम् ॥ ४५ ॥ संपूज्यविधिवद्भक्त्याभोजयेत् घृतपायसैः ॥ विप्ररूपंहरिंस्मृत्वास्त्रीरूपांराधि
कांस्मरन् ॥ ४६ ॥ भोजनस्यतुसंकल्पमाचरेद्विधिनाव्रती ॥ द्राक्षाभिःकदलीभिश्चचूतैश्चविविधैरपि ॥ ४७ ॥ घृतपाचितपक्कान्नैःशुभैश्चमाष
कैर्वटैः ॥ शर्करा घृतपूरैश्चफाणितैःखंडमंडकैः ॥ ४८ ॥ उर्वारुकर्कटीशाकैरार्द्रकैश्चसुनिंबुकैः ॥ अन्यैश्चविविधैःशाकैराम्लैःपक्कैःपृथक्पृथक् ॥
॥ ४९ ॥ चतुर्धाभोजनैरेवषड्रसैःसहसंगतैः ॥ वासितान्गोरसांस्तत्रपरिवेष्यमृदुब्रुवन् ॥ ५० ॥ इदंस्वादुमुदाभोज्यंभवदर्थेप्रकल्पितम् ॥ या ३५
च्यतांरोचतेब्रह्मन्यन्मयापाचितंप्रभो ॥ ५१ ॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मिजातंमेजन्मसार्थकम् ॥ भोजयित्वामुदाविप्रान्दद्यात्तांबूलदक्षिणाः

॥५२॥ एलालवंगकर्पूरजाविन्नीजातिजानिच ॥ कस्तूरिसुरमांसीन्वचूर्णंच खदिरंशुभम् ॥५३॥ एतैश्चमीलितैर्देयंतांबूलंभगवत्प्रियम् ॥ त
स्मादेवंविधायैव देयंतांबूलमादरात् ॥ ५४ ॥ तांबूलंयोद्विजाग्र्याय एवंकृत्वाप्रयच्छति ॥ सुभगश्चभवेदत्र परत्रामृतभुग्भवेत् ॥ ५५ ॥ परितोष्यसप-
त्नीकान्हस्ते दद्याच्चमोदकान् ॥ पत्नीभ्योवैणवीर्दद्यादलंकृत्यविधानतः ॥ ५६ ॥ आसीमांतमनुव्रज्यब्राह्मणांस्तान्विसर्जयेत् ॥ मंत्रहीनेतिमंत्रेणाक्ष
माप्यपुरुषोत्तमम् ॥ ५७ ॥ यस्यस्मृत्येतिमंत्रेणनमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ यदूनंतत्तुसंपूर्णंविधायविचरेत्सुखम् ॥ ५८ ॥ अन्नंविभज्यभूतेभ्योयथा
भागमकुत्सयन् ॥ भुंजीतस्वजनैःसार्द्धं मिथ्यावादविवर्जितः ॥ ५९ ॥ दर्शेस्यदिवसेमासेकुर्याज्जागरणंनिशि ॥ राधिकासहितं हैमंपूजयेत्पुरुषो
त्तमम् ॥ ६० ॥ पूजांतेचनमस्कृत्य सपत्नीकोमुदान्वितः ॥ व्रतीविसर्जयेद्देवंसराधंपुरुषोत्तमं ॥ ६१ ॥ आचार्याय ततोदद्यादुपहारंसमूर्तिकम् ॥ अन्नदा
नंयथायोग्यंदद्यादिच्छानुसारतः ॥ ६२ ॥ येनकेनाप्युपायेनव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ कुर्याच्च परयाभक्त्यादानंवित्तानुसारतः ॥ ६३ ॥ नारीवाथनरोवा
पिव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ दुःखदारिद्र्यदौर्भाग्यंनाप्नुयाज्जन्मजन्मनि ॥ ६४ ॥ येकुर्वंतिजनालोकेनानापूर्णमनोरथाः ॥ विमानान्यधिरुह्यैवयांतिवैकुं
ठमुत्तमम् ॥ ६५ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्थंयोविधिमवलंब्यचर्करीतिश्रीकृष्णाप्रियतममासमादरेण ॥ गोलोकंव्रजतिविधूयपापराशिंस्वाप्न
त्यंसुखमनुभूयपूर्वपुंभिः ॥ ६६ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेनारायणनारद० दधन्योपा० व्रतोद्यापनविधिकथनंनामपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥
अथोद्यापनानंतरं व्रतनियममोक्षणमुच्यते ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ अशेषपापनाशार्थंप्रीतयेगरुडध्वजे ॥ गृहीतनियमत्यागश्चोच्यतेविधिपूर्वकः

॥१॥ नक्तभोजीनरोराजन्ब्राह्मणान्भोजयेदथ ॥ अयाचितेव्रतेचैवस्वर्णदानंसमाचरेत् ॥२॥ अमावास्याशनोयस्तुमदद्याद्गांसदक्षिणाम्
॥ धात्रीस्नानंनरोयस्तुदधिवाक्षीरमेवच ॥३॥ फलानांनियमेराजन्फलदानंसमाचरेत् ॥ तैलस्थानेघृतंदेयंघृतस्थानेपयस्तथा ॥४॥ धान्या
नांनियमेराजन्गोधूमान्शालितंडुलान् ॥ भूमौचशयनेराजन्सतूलींसपरिच्छदाम् ॥५॥ सुखदांचात्मनोन्यस्यह्यंतर्यामीप्रियोजनः ॥ पत्रभोजी
नरोयस्तुभोजनंघृतशर्करम् ॥६॥ मौनेघंटांतिलांश्चैवसहिरण्यान्प्रदापयेत् ॥ दंपत्योर्भोजनंचैवसस्नेहंचसुशोभनम् ॥७॥ नखकेशधरोराजन्ना
दर्शंदापयेद्बुधः ॥ उपानहौप्रदातव्येउपानहविवर्जनात् ॥८॥ लवणस्यपरित्यागेदातव्याविविधारसाः ॥ दीपदानेनरोदद्यात्पात्रयुक्तंचदीपकम् ॥९॥
अधिमासेनरोभस्त्रा सर्वेकुंडेवसेत्सदा ॥ दीपंचसघृतंताम्रंकांचनीवर्तिसंयुतम् ॥१०॥ पलमात्रंप्रदेयंस्याद्व्रतसंपूर्णहेतवे ॥ एकांतरोपवासेनकुंभा
नष्टौप्रदापयेत् ॥११॥ सवस्त्रान्कांचनोपेतान्मृन्मयानथकांचनान् ॥ मासांतेमोदकांस्त्रिंशच्छत्रोपानहसंयुतान् ॥१२॥ अनड्वांश्चप्रदातव्योधौरेयस्तु
धुरक्षमः ॥ सर्वेषामप्यलाभेचयथोक्तकरणंविना ॥१३॥ द्विजवाक्यंस्मृतंराजन्संपूर्णव्रतसिद्धिदम् ॥ एकान्नेननरोयस्तुमलमासंनिषेवते ॥१४॥ चतुर्भु
जोनरोभूत्वासयातिपरमांगतिम् ॥ एकान्नान्नापरंकिंचित्पवित्रमिहविद्यते ॥१५॥ एकान्नान्मुनयःसिद्धाःपरंनिर्वाणमागताः ॥ अधिमासेनरोनक्तंयोभुं
क्तेसनराधिपः ॥१६॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिनरोनैवात्रसंशयः ॥ पूर्वाण्हेभुंजतेदेवामध्यान्हेमुनयस्तथा ॥१७॥ अपराण्हेपितृगणाःस्वात्मार्थस्तुचतुर्थ
कः ॥ सर्ववेलामतिक्रम्ययस्तुभुंक्तेनराधिप ॥१८॥ ब्रम्हहत्यादिपापानिनाशंयांतिजनाधिप ॥ नक्तभोजीमहीपालसर्वपुण्याधिकोभवेत् ॥१९॥ दिने

दिनेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ तस्मिन्विवर्जयेन्माषमधिमासेहरिप्रिये ॥२०॥ सर्वस्मान्मुच्यतेपापाद्विष्णुलोकंसगच्छति ॥ तिलयंत्रा
णिपापात्माकुरुतेब्राह्मणोपिसन् ॥२१॥ तिलानांसंख्ययाराजन्सवैतिष्ठतिरौरवे ॥ चांडालयोनिमाप्नोतिकुष्टरोगेणपीड्यते ॥२२॥ शुक्लेकृष्णे
नरोभक्त्याद्वादशींसमुपोषयेत् ॥ आरुह्यगरुडंयातिनरोभूत्वाचतुर्भुजः ॥२३॥ सदेवैःपूज्यमानोपिह्यप्सरोगणसेवितः ॥ दशमीद्वादशीचैवएकभु
क्तंचकारयेत् ॥२४॥ प्रीतयेदेवदेवस्यनरःस्वर्गमवाप्नुयात् ॥ सर्वदापरयाराजन्दर्भकूर्चेविवर्जयेत् ॥१५॥ दर्भेणमार्जयेद्यस्तुपुरीषंमूत्रमेवच ॥ श्ले
ष्माणंरुधिरंवापिविष्टायांजायतेक्रिमिः ॥२६॥ पवित्राःपरमादर्भादर्भहीनावृथाक्रियाः ॥ दर्भमूलेवसेद्ब्रह्मामध्येदेवोजनार्दनः ॥२७॥ दर्भाग्रेतुह्यु-
मानाथस्तस्माद्दर्भैर्नमार्जयेत् ॥ नदर्भान्नुद्धरेच्छूद्रोनपिबेत्कपिलापयः ॥२८॥ मध्यपत्रेनभुंजीतब्रह्मपत्रस्यभूपते ॥ नोच्चरेत्प्रणवंमंत्रंपुरोडाशंन
भक्षयेत् ॥२९॥ नासनंनोपवीतंचनाचरेद्वैदिकींक्रियाम् ॥ निषिद्धाचरणंकुर्वन्पितृभिःसहमज्जति ॥३०॥ पतंतिनरकेघोरेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ प
श्चाच्चकुक्कुरींयोनिंसूकरींवानरींचवा ॥६१॥ एतस्मात्कारणाच्छूद्रःप्रणवंवर्जयेत्सदा ॥ नमस्कारेणविप्राणांशूद्रोनश्यतिभूमिप ॥३२॥ एतत्कृत्वा-
महाराजपरिपूर्णंव्रतंचरेत् ॥ अदत्वादक्षिणांवापिनरकंयांतिवैनराः ॥३३॥ व्रतवैकल्यमासाद्यह्यंधःकुष्ठीप्रजायते ॥३४॥ धरामराणांवचनैर्नरोत्त
माद्दिवौकसांवैपदमाप्नुवंति ॥ नोल्लंघयेद्भूपवचांसितेषांश्रेयोभिकामीमनुजःसविद्वान् ॥३५॥ इदंमयाधर्मरहस्यमुत्तमंश्रेयस्करंपापविमर्दनंच ॥ फ
लप्रदंमाधवतुष्टिहेतोःपठंतिनित्यंमनसोभिरामम् ॥३६॥ यःशृणोतिनरोराजन्पठतेवापिसर्वदा ॥ सयातिपरमंलोकंयत्रयोगीश्वरोहरिः ॥३७॥ इति

श्रीबृह॰ गृहीतनियमत्यागोनाम षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्युक्त्वाविरतंराजा मुनीश्वरमनीनमत् ॥ अपूजयत्ततोभक्त्या सप
त्नीकोमुदान्वितः ॥ १ ॥ उररीकृत्यतत्पूजामाशीर्वादमुदीरयन् ॥ स्वस्तितेऽस्तुगमिष्यामिसरयूंपापनाशिनीं ॥ २ ॥ आवयोर्वदतोरेवसायंकालो २७
ऽधुनाभवत् ॥ इत्युक्त्वासुजगामैववाल्मीकिर्मुनिसत्तमः ॥ ३ ॥ आसीमांतमनुव्रज्यराजाप्यागतवान्गृहम् ॥ आगत्यस्वप्रियामाहसुंदरींगुणसुंद
रीम् ॥ ४ ॥ दृढधन्वोवाच ॥ अयिसुंदरिसंसारेह्यसारेकिंसुखंनृणाम् ॥ रागद्वेषादिषट्शत्रुगंधर्वनगरोपमे ॥ ५ ॥ कृमिविड्भस्मसंज्ञांतेदेहेमे किंप्रयो
जनम् ॥ वातपित्तकफोद्रेकमलमूत्रासृगाकुले ॥ ६ ॥ अध्रुवेणशरीरेणध्रुवमर्जयितुंवने ॥ गमिष्यामिवरारोहेसंस्मरन्पुरुषोत्तमम् ॥ ७ ॥ तदाकर्ण्यप्रिया
माहसाध्वीसागुणसुंदरी ॥ विनयावनताभूत्वाबद्धांजलिपुटाशुचा ॥ ८ ॥ गुणसुंदर्युवाच ॥ अहमप्यागमिष्यामितवैवसहभूपते ॥ पतिव्रतानांस्त्री
णांतुपतिरेवहिदैवतम् ॥ ९ ॥ पत्यौगतेतुयानारीगृहेतिष्ठतिसोनवे ॥ स्नुषाधीनातुसानारीशुनीवपरवेश्मनि ॥ १० ॥ मितंपितादृदात्येवमितंभ्राताम्मि
तंसुतः ॥ अमितस्यप्रदातारंभर्तारंकानुनव्रजेत् ॥ ११ ॥ प्रियावाक्यमुरीकृत्यसुतंराज्येभिषिच्यच ॥ सहपत्न्याययौशीघ्रमरण्यंमुनिसेवितम् ॥ १२ ॥
हिमाचलसमीपेचगंगामासाद्यदंपती ॥ त्रिकालंचकृतुःस्नानंसंप्राप्तेपुरुषोत्तमे ॥ १३ ॥ पुरुषोत्तमंसमासाद्यविधिनातत्रनारद ॥ तपस्तेपेसपत्नीकः
संस्मरन्पुरुषोत्तमम् ॥ १४ ॥ ऊर्ध्वबाहुर्निरालंबः पादांगुष्ठेनसंस्थितः ॥ नभोदृष्टिर्निराहारःश्रीकृष्णांतमजीजपत् ॥ १५ ॥ एवंव्रतविधौतस्यतस्थुष- ३
श्चतपोनिधे ॥ सेवाविधौप्रपन्नासीन्महिषीसापतिव्रता ॥ १६ ॥ एवंकृतवतस्तस्यसंपूर्णेपुरुषोत्तमे ॥ विमानमागमत्तत्रकिंकिणीजालमंडितम् ॥ १७ ॥

पुण्यशीलसुशीलाभ्यां सेवितं सहसागतम् ॥ तद्दृष्ट्वा विस्मयाविष्टः सपत्नीको महीपतिः ॥ १८ ॥ अनीनमद्विमानस्थौ पुण्यशीलसुशीलकौ ॥
ततस्तौ तं सपत्नीकं विमानं निन्यतुर्नृपम् ॥ १९ ॥ विमानमधिरुह्याथ सपत्नीको नराधिपः ॥ गोलोकं गतवान् शीघ्रं दिव्यं धृत्वा वपुर्नवम् ॥ २० ॥ एवं नस्वा
तपो राजा मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ निर्भयं लोकमासाद्य मुमोद हरिसन्निधौ ॥ २१ ॥ पतिव्रता च तत्पत्नी प्रापितल्लोकमाययौ ॥ पुरुषोत्तमे तपस्यंतं संसे
व्यं निजवल्लभम् ॥ २२ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ वर्णयामि किमद्याहं यदेकरसना मम ॥ पुरुषोत्तमसमं किंचिन्नास्ति नारद भूतले ॥ २३ ॥ सहस्रजन्मत
सेन तपसा तन्न गम्यते ॥ यत्फलं गम्यते पुंभिः पुरुषोत्तमसेवनात् ॥ २४ ॥ व्याजतोपि कृते तस्मिन्मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ उपवासेन दानेन स्नानेनन्वजपा
दिना ॥ २५ ॥ कोटिजन्मकृतानेकपापराशिर्लयं व्रजेत् ॥ यथा शाखामृगस्याशु त्रिरात्रं स्नानमात्रतः ॥ २६ ॥ अजानतोपि दुष्टस्य प्राक्तनानां कुकर्मणा
म् ॥ संचयो विलयं यातो मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ २७ ॥ सोपि दिव्यं वपुर्धृत्वा विमानमधिरुह्य च ॥ अगमद्दिव्यगोलोकं जरामृत्युविवर्जितम् ॥ २८ ॥ अतः
श्रेयतमो मासः सर्वेभ्यः पुरुषोत्तमः ॥ दुष्टं शाखामृगं योऽसौ व्याजेनापि हरिं नयत् ॥ २९ ॥ अहो मूढा न सेवंते मासं श्रीपुरुषोत्तमम् ॥ ते धन्याः कृतकृत्या-
स्ते तेषां च सफलो भवः ॥ ३० ॥ पुरुषोत्तममासं ये सेवंते विधिपूर्वकम् ॥ स्नानदानजपैर्होमैरुपोषणपुरःसरैः ॥ ३१ ॥ नारद उवाच ॥ सर्वार्थसाधनं वेदमा
नुषं जनुरुच्यते ॥ अयं शाखामृगो प्यद्य मुक्तोय व्याजसेवनात् ॥ ३२ ॥ तद्वदस्व कथामेतां सर्वलोकहिताय मे ॥ कुत्राऽसौ कृतवान् स्नानं त्रिरात्रं तपसां
निधे ॥ ३३ ॥ कोऽसौ कपिः किमाहारः कुत्र जातः क्व चावसन् ॥ व्याजेन तस्य किं पुण्यं जातं श्रीपुरुषोत्तमे ॥ ३४ ॥ तत्सर्वं विस्तरेणैव मह्यं शुश्रूषवे

पु·मा· द ॥ ननूत्सिर्जायते त्वत्तः शृण्वतो मे कथामृतम् ॥ ३५ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ कश्चित्केरलदेशीयो द्विजः परमलोलुपः ॥ नित्यं धनचये दक्षः सं अ·

३८ वधनप्रियः ॥ ३६ ॥ लोके कदर्य इत्याख्यां गतस्तेनैव कर्मणा ॥ चित्रशर्मा पुरा नाम तस्यासीत्पितृकल्पितम् ॥ ३७ ॥ सदन्नं च सुवस्त्रं च न भुक्तं तेन कु

त्रचित् ॥ न स्वाहा न स्वधा वापि कृता तेन कुबुद्धिना ॥ ३८ ॥ यशोर्थे न कृतं किंचित्पोष्यवर्गो न पोषितः ॥ सर्वं भूमिगतं चक्रे धनमन्यायसंचितम् ॥ ३९ ॥

न माघे तिलदानं च कृतं तेन कदाचन ॥ कार्त्तिके दीपदानं च ब्राह्मणानां च भोजनम् ॥ ४० ॥ वैशाखे धान्यदानं च व्यतीपाते च कांचनम् ॥ वैधृतौ राजतं

दानं सर्वदानान्यमूनि च ॥ ४१ ॥ रविसंक्रमणे काले न दत्तानि कदाचन ॥ चंद्रसूर्योपरागे च न जप्तं न हुतं क्वचित् ॥ ४२ ॥ अवीवदद्धीनवाक्यं सर्वत्राश्रुपरिप्लु

तः ॥ वर्षवातातपक्लिष्टः क्लिशः श्यामकलेवरः ॥ ४३ ॥ चचार धनलोभेन मूढधीर्भूतले सदा ॥ कोपि यच्छतु तत्किंचित्स्यामराय मुहुर्वदन् ॥ ४४ ॥ स गो

दोहनमात्रं हि कुत्रापि स्थातुमक्षमः ॥ लोकधिक्कारसंदग्धो बभ्रामोद्विग्नमानसः ॥ ४५ ॥ तन्मित्रं वाटिकानाथः कश्चिदासीद्वनेचरः ॥ स तं निवेदया

मास स्वदुःखं संरुदन्मुहुः ॥ ४६ ॥ तिरस्कुर्वंति मां नित्यं पुटभेदनवासिनः ॥ अतस्तत्र मया स्थातुं न शक्यं पुटभेदने ॥ ४७ ॥ इत्येवं वदतस्तस्य कद

र्यस्य द्विजन्मनः ॥ अतिदीनतरां वाचमाकर्ण्य कृपयाप्लुतः ॥ ४८ ॥ मालाकारः प्रपन्नं तं दीनं मत्वा करोद्दयां ॥ हे कदर्य त्वमत्रैव वाटिकायां वसाधुना ॥

४९ ॥ मालाकारवचः श्रुत्वा कदर्यः सर्वनागरैः ॥ तिरस्कृतः सनद्वाटीमध्युवास मुदायुतः ॥ ५० ॥ नित्यं तन्निकटस्थायी तदाज्ञापरिपालकः ॥ तेन वाटी ३८

पतिस्तस्मिन्विश्वासमकरोद्दृढं ॥ ५१ ॥ अतिविश्वस्तचित्तेन तस्मिन् स वाटिकापतिः ॥ तमेवान्वीकरद्दिमं स्वकल्पं वाटिकापतिं ॥ ५२ ॥ ततः सर्वात्म

भावेनममायमितिनिश्चयात् ॥ विहायवादिकाश्चिंतां सिषेवेराजमंदिरम् ॥५३॥ राजद्वारे सदाकार्यं तस्यात्यंतमबीभवत् ॥ पराधीनत्तयाचासौवा
टिकांनजगामह ॥५४॥ तत्फलानिकदर्यस्तु जघासनिर्भरंमुदा ॥ अक्षीणतावशिष्टानिलोभेनातीवदुर्बलः ॥५५॥ अगृण्हाद् द्रविणं तज्जं सर्वस्वयम
शंकितः ॥ यदापृच्छद्दनाधीशस्तदग्रेवीवदन्मुधा ॥५६॥ भ्रामंभ्रामंचनगरं यांचं यान्चं चभैक्षकम् ॥ घासंघासंदिवारात्रौपरिचर्यामिते वनम् ॥
॥५७॥ तथाप्यस्य फलान्यास मासंगच्छंतिपक्षिणः ॥ पश्चाभंतोमयाकेचित् नाशिताःखचराभृशम् ॥५८॥ तेषांमासानिपक्षाणिपतितानीहस
र्वतः ॥ तद्दृष्ट्वातीवविध्वस्य जगाम वारिकापतिः ॥५९॥ एवंप्रवर्त्तमानस्यजग्मुर्वर्षाणिदुर्मतेः ॥ ससाशीतिकदर्यस्यजराजर्जरितस्ततः ॥६०॥ ममा
रमूढधीस्तत्रनैवापवन्हिदारुणी ॥ नाभुक्तंक्षीयतेपापमितिवेदविदोवदन् ॥६१॥ तस्मान्द्राहाहामकुर्वाणोमुद्गराघातपीडितः ॥ अजीगमन्महामार्गेकृ
च्छ्रेणातिविभीषणम् ॥ ६२॥ स्मरन्पूर्वंकृतंकर्मप्रलपन् बुद्बुदाक्षरम् ॥ अहोमेपश्यताज्ञानं कदर्यस्यचदुर्मतेः ॥६३॥ आसाद्यमानुषंदेहं दुर्लभं
त्रिदशैरपि ॥ खंडेस्मिन्भारतेपुण्येकृष्णासारमृगान्विते ॥६४॥ किंकृतंधनलोभेनव्यर्थंनीतंजनुर्मया ॥ तदूनंतुपराधीनंचिरकालार्जितंमया ॥
६५॥ किंकरोमिपराधीनः कालपाशावृतोधुना ॥ मानुषंजनुरासाद्यनकिंचित्कृतवान्शुभम् ॥६६॥ नदत्तंनहुतंवन्हौनतप्तंहिमगव्हरे ॥ नगांगंसेवि
तंतोयंमाघेमकरगेरवौ ॥६७॥ उपवासत्रयंचांतेनकृतंपुरुषोत्तमे ॥ नकृतंकार्त्तिकेप्रातःस्नानंसत्तारकागणम् ॥६८॥ नपुष्टश्चमयादेहोमानुषः
पुरुषार्थदः ॥ अहोमेसंचितंद्रव्यंस्थितंभूमौनिरर्थकम् ॥६९॥ जीवोजीवनपर्यंतंक्लेशितोदुष्टबुद्धिना ॥ कदाचिज्जाठरोवन्हिर्नान्नैर्निर्वापितोमया ॥

पु॰ मा॰ ३९

॥७०॥नापिसद्दासनाछन्नः स्वदेहः पर्वणिक्कचित् ॥नज्ञाततयोबांधवाश्चस्वजनाःस्वसृजाअपि॥७१॥जामातान्वसुतावापिपितामातानुजा
स्तथा॥पतिव्रतापिगृहिणीब्राह्मणानैवतोषिताः॥७२॥मिष्टान्नैरेकवारंचतर्पितानमयाक्कचित्॥एवंविलपमानंतंनिन्युःकीनाशसन्निधिम्॥ २
॥७३॥तंदृष्ट्वाचित्रगुप्तस्तुविलोक्यैतच्छुभाशुभम्॥अवोचत्स्वामिनंधर्मंकदर्योऽयंद्विजाधमः॥७४॥नकिंचित्सुकृतंत्वस्यधनलुब्धस्यदुर्मतेः
॥असावचीकरत्पापंपुष्कलंवाटिकास्थितः॥७५॥अचूचुरत्फलान्यन्द्वाविश्वस्तोवाटिकापतेः॥ततोजघासतान्येवपक्वानियानियानिच॥७६॥
अक्रीणाद्वशिष्टानिधनलोभेनदुर्मतिः॥फलचौर्यकृतंपापंविश्वासघातजंपरम्॥७७॥एतत्पापद्वयंचास्मिन्नत्युग्रंवर्ततेप्रभो॥अन्यान्यपिचपापा
निसंत्यस्मिन्विविधानिच॥७८॥नारदउवाच॥इत्थंनिशम्यविधिनंदनचित्रगुप्तवाक्यंक्रुधाप्रबलयाप्लु तधर्मराजः॥आहैषयातुकपिजन्म
सहस्रकृत्वोविश्वासघातकृतिजंफलमस्यपश्चात्॥७९॥इतिश्रीबृहन्नारदीये॰कदर्योपाख्यानेसप्तविंशोऽध्यायः॥२७॥श्रीनारायणउवाच
तन्निशम्यभटानाहचित्रगुप्तस्थिरंभृशम्॥पूर्वंलोभाभिभूतोयंपश्चाच्चौर्यमचीकरत्॥१॥अतःप्रेतत्वमासाद्यपश्चाद्भवतुवानरः॥ततश्चाहंप्र-
दास्यामिबह्वींनरकयातनाम्॥२॥अयमेवक्रमःश्रेयान्धर्मराजगृहेभटाः॥इत्येवंचित्रगुप्तेनसमादिष्टाविभीषणाः॥३॥तथाचक्रुर्भटाःशीघ्रं
ताडयंतश्चतंद्विजम्॥प्रेतत्वंमापितःपूर्वंकाननेविफलेद्विजः॥४॥निर्जलेबहुकालंचप्रेतयोनिमवाप्यसः॥क्षुत्तृड्भ्यांव्याकुलोऽत्यंतंबभ्रामगह ३९
नेवने॥५॥प्रेतयोनिगतंदुःखमनुभूयततःपरम्॥फलचौर्यसमुद्भूतांकपियोनिमजीगमत्॥६॥दिव्येकालंजरेशैलेजंबुखंडमनोहरे॥सुशीतल

जलच्छाये फलपुष्पसमन्विते ॥ ७ ॥ तत्रासीद्देवराजेन निर्मितं कुंडमुत्तमम् ॥ सरोवरसमं पुण्यं सत्सेव्यं पापनाशनम् ॥ ८ ॥ मृगतीर्थमिति-
ख्यातं सुराणामपि दुर्लभम् ॥ यस्मिन्कृतेन श्राद्धेन पितरो यांति सद्गतिम् ॥ ९ ॥ तत्र दैत्यभयाद्देवा मृगा भूत्वा निरंतरम् ॥ अभिसस्नुर्निरातंकाः मृग
तीर्थमतो विदुः ॥ १० ॥ तत्रायं प्रथमं जन्म कापेयं लब्धवान्द्विजः ॥ फलं चौर्यकृतात्पापादासाद्य मानुषीं तनुम् ॥ ११ ॥ नारद उवाच ॥ त्रैलोक्यपावने
रम्ये मृगतीर्थे कथं कपिः ॥ आवासमकरोद्दृष्टः पापकोटिसमन्वितः ॥ १२ ॥ छिंधि मे संशयं नाथ तपोधनमनोगतं ॥ भवादृशां न गोप्यं हि स्वशिष्येषु
कदाचन ॥ १३ ॥ सूत उवाच ॥ एवं सन्नोदितो विप्रा नारदेन तपोनिधिः ॥ उवाच परमप्रीतः सत्कुर्वन्नारदं मुनिं ॥ १४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ कश्चि
द्वैश्यो महानासीन्नाम्ना वै चित्रकुंडलः ॥ तत्पत्नी तारका नाम्नी पातिव्रत्यपरायणा ॥ १५ ॥ तावुभौ चक्रतुर्भक्त्या पुण्यं श्रीपुरुषोत्तमम् ॥ तयोः कृतव
तोर्मासो गतः श्रीपुरुषोत्तमः ॥ १६ ॥ चरमेऽहनि संप्राप्ते उद्यापनमथाकरोत् ॥ सपत्नीको मुदा युक्तः श्रद्धया चित्रकुंडलः ॥ १७ ॥ द्विजानाकारयामा
स वेदवेदांगपारगान् ॥ उद्यापनविधिं कर्त्तुं सपत्नीकान्गुणान्वितान् ॥ १८ ॥ कदर्योऽप्यगमत्तत्र धनलोभेन नारद ॥ उद्यापनविधौ पूर्णे संजाते चित्र
कुंडलः ॥ १९ ॥ अत्युग्रदानैस्तान्विप्रान्सपत्नीकानतोषयत् ॥ तुष्टेषु तेषु सर्वेषु भूयसीं दक्षिणामदात् ॥ २० ॥ तद्दत्तभूयसी तुष्टा अन्ये विप्रा गृहा
न्ययुः ॥ अतिलुब्धः कदर्यस्तु रुदंस्तस्थौ तदग्रतः ॥ २१ ॥ विनयावनतो भूत्वा सगद्गदमुवाच ह ॥ चित्रकुंडल वैश्येश भगवद्भक्तिभास्कर ॥ २२ ॥ पु
रुषोत्तमव्रतं सम्यक् भवता विधिना कृतं ॥ न तथा त्वत्कृतं केन कुत्रापि पृथिवीतले ॥ २३ ॥ भवानद्य कृतार्थोऽसि भाग्यवानसि सर्वथा ॥ यत्त्वया परया

पु॰ पा॰ भक्त्या सेवितः पुरुषोत्तमः ॥२४॥ धन्यस्तव पिता धन्या माता च पतिदेवता ॥ याभ्यामुत्पादितः पुत्रस्त्वादृशो हरिवल्लभः॥२५॥ धन्याद्धन्यतरश्चायं
४० मासः श्रीपुरुषोत्तमः ॥ यत्सेवनादवाप्नोति ह्यैहिकामुष्मिकं फलम् ॥२६॥ दृष्ट्वा हिता वकीं पूजां च कृतो हं विशांपते ॥ अहो त्वया महत्कर्म कृतमेत
न्न संशयः ॥२७॥ अन्येभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च धनं दत्तं हि हन्मुदा ॥ नददासि कथं मह्यं भाग्यहीनाय भूरिद ॥२८॥ इति विज्ञापितस्तेन तस्मै धनमदा
दसौ ॥ तद्गृहीत्वाकरोद्विप्रो धनं भूमिगतं मुदा ॥२९॥ तत्रानेन महापूजा दृष्टा श्रीपौरुषोत्तमी ॥ पुरुषोत्तममासश्च धनलोभेन संस्तुतः ॥३०॥
पूजादर्शनमाहात्म्यात्पुरुषोत्तमसंस्तवात् ॥ धनलोभकृताद्दापि मृगतीर्थमुपागतः ॥३१॥ सूत उवाच ॥ दर्शनात्स्तवनाद्दापि धनलोभकृतादद
पि ॥ दुष्टशाखामृगस्यापि जातं सत्तीर्थसेवनम् ॥३२॥ किं पुनः श्रद्धया कर्तुर्दर्शनस्तवने द्विजाः ॥ पुरुषोत्तमदेवस्य सपत्नीकस्य सादरम् ॥३३॥
नारद उवाच ॥ सुशीतलजले ब्रह्मन् स्निग्धच्छाये मनोहरे ॥ सद्वृक्षमंडिते रण्ये तत्स्थितेः कारणं वद ॥३४॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शृणु नारद व-
क्ष्यामि तुभ्यं शुश्रूषवेऽनघ ॥ अत्रास्ति कारणं किंचित्तच्छ्रवणात्पापनाशनं ॥३५॥ यदा दाशरथी रामः सर्वार्थफलदायकः ॥ हतवान् रावणं दुष्टं
बध्वा सेतुं महोदधौ ॥३६॥ बिभीषणाद्दते तेन राक्षसा नावशोषिताः ॥ ततो वह्निविशुद्धा सा जानकी स्वीकृताधुना ॥३७॥ चतुर्मुखमहेशानपुरं
दरपुरःसरैः ॥ दशवक्त्रवधप्रीतैर्हे राम त्वं वरं वृणु ॥३८॥ इत्युक्तेऽवीवदद्रामो भक्तानामभयंकरः ॥ सुराः शृणुत मद्वाक्यं यदि देयो वरोऽधुना ॥३९ ४
॥ अत्र ये वानराः शूरा रक्षोभिर्निहताश्च ते ॥ संजीवयत तानाशु सुधावृष्ट्या ममाज्ञया ॥४०॥ तथेत्युक्त्वा सुधावृष्ट्या वानरान् समजीवयन् ॥ चतु

र्मुखमहेशानपुरंदरपुरःसराः ॥ ४१ ॥ ततः संजीविताः सर्वे वानराजयशालिनः ॥ अढुढौकन् रामभद्रं चिरं सुप्तोत्थिता इव ॥ ४२ ॥ अथ पुष्प-
कमारुह्य वानरान् सर्वतः स्थितान् ॥ अजीगदत्सपत्नीकः प्रसन्नमुखपंकजः ॥ ४३ ॥ श्रीराम उवाच ॥ हे सुग्रीव हनूमंतौ हे तारात्मज जांबुवन्
॥ मित्रकार्यं कृतं सर्वं भवद्भिः सह वानरैः ॥ ४४ ॥ आज्ञापयंतु तान् सर्वान् भवंतो वानरानितः ॥ भवदाज्ञापिताः सर्वे यथेष्टं यांतु ते यतः ॥ ४५ ॥ यत्र
यत्र वने एते मामकादीर्घजीविनः ॥ वसंति वानरास्तत्र वृक्षाः पुष्पफलान्विताः ॥ ४६ ॥ नद्यो मृष्टजला वाथ शीतलं सुभगं सरः ॥ न केपि धर्ष-
यिष्यंति सर्वे यांतु ममाज्ञया ॥ ४७ ॥ अतो राममभावेन यतो वानरजातयः ॥ तत्र नद्यो मृष्टजलाः सरश्च सुभगं वने ॥ ४८ ॥ लसत्फला महावृक्षाः पु
ष्पपल्लवसंयुताः ॥ परंतु सुखदुःखानि भोक्तुं नादृष्टजानि च ॥ ४९ ॥ यत्र यत्र वसेज्जंतुस्तत्र तत्रोपयांति हि ॥ न भुक्तं क्षीयते कर्म इति वेदानुशासन
म् ॥ ५० ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अथासौ वानरस्तत्र ववृधे पर्वतोपमः ॥ बृहत्क्षुत्तृट्समायुक्तो लोलुपो व्यचरद्वने ॥ ५१ ॥ जन्मतस्तस्य वक्त्रेऽ
भूत्पीडा पित्तसमुद्भवा ॥ ययासृक्कूच्यवते वक्त्रव्रणतश्च दिवानिशम् ॥ ५२ ॥ अत्यंतवेदनाविष्टो नात्तुं शक्तस्तु किंचन ॥ स च वानरश्चापत्न्या द्रुद्रु
मेभ्यः सत्फलानि च ॥ ५३ ॥ लुनीय वदनाभ्याशे नीत्वा तत्याज भूरिशः ॥ नैकत्र पीडयास्थातुं शक्तोऽसौ वानरः क्वचित् ॥ ५४ ॥ वृक्षाद्वृक्षांतरं गच्छ
न्मेने मृत्युं सुखावहम् ॥ कदाचिदपतद्भूमौ विललापातिदुःखितः ॥ ५५ ॥ अरुरुदद्भग्नगात्रो नीरिभ्रष्टो यथा झषः ॥ असौ क्षुत्तृट्समाविष्टः श्ल
थद्देहो गलन्मुखः ॥ ५६ ॥ पेतुर्दंतास्तथा सर्वे व्रणरोगेण पीडिताः ॥ पूर्वजन्मकृतात्पापादेवं दुःखमजीगमत् ॥ ५७ ॥ एवं प्रवर्त्तमानस्य निराहा

पु॰मा
४१

रस्य नित्यशः ॥ दैवयोगात्समागच्छन्मासः श्रीपुरुषोत्तमः ॥ ५८ ॥ तस्मिन्नपि तथैवास्ते शीतवातादिपीडितः ॥ कदाचिद्बहुले पक्षे विचरन् २
न् गहने वने ॥ ५९ ॥ तृषितः कुंडनिकटे नाशक्नोत् पातुममृतम् ॥ क्षुधाविष्टोपि चापत्यात्तन्नोच्चैर्वृक्षमारुहत् ॥ ६० ॥ वृक्षाद्वृक्षांतरं गच्छ
न्मध्ये कुंडमपीपतत् ॥ सच्चिरायनिराहारः श्लथादिंद्रियजर्जरः ॥ ६१ ॥ निर्बलः शिथिलप्राणः कुंडप्रांतमुपाश्रितः ॥ एवं दिनानि चत्वारि दश
मी दिनतः कपेः ॥ ६२ ॥ गतानि लुंठतः कुंडे मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ पंचमे दिवसे प्राप्ते मध्यंदिनगते रवौ ॥ ६३ ॥ व्यसुः पपात तत्तीर्थे तोयक्लिन्नवपुः क
पिः ॥ स तं देहं समुत्सृज्य विनिर्धूतमलाशयः ॥ ६४ ॥ सद्यो दिव्यं वपुः प्राप दिव्याभरणभूषितम् ॥ इंदीवरदलश्यामं कोटिकंदर्पसुंदरम् ॥ ६५ ॥
स्फुरद्रत्नकिरीटं च स्फचारु झषकुंडलम् ॥ लसत्पीतपरं पुण्यं सद्रत्नकटिमेखलम् ॥ ६६ ॥ लसत्केयूरवलयं मुद्रिकाहारशोभितम् ॥ नीलकुंचि
तसुस्निग्धचिकुरावृतसन्मुखम् ॥ ६७ ॥ तदानीमागमच्छीघ्रं विमानं वैष्णवाश्रितम् ॥ भेरीमृदंगपटहवेणुवीणाबृहत्स्वनम् ॥ ६८ ॥ नृत्यद्देवांग
नं दिव्यं गायद्गंधर्वकिन्नरम् ॥ तन्निरीक्ष्य महाभागो दिव्यदेहधरः कपिः ॥ ६९ ॥ विस्मयं परमं यातो महापापस्य मे कुतः ॥ एतत्पुण्यतमस्यैव योग्यं
वैमानिकं सुखम् ॥ ७० ॥ अथ काचित्तदुपरि दधार छत्रमिंदुभम् ॥ चक्रतुश्चामरे तस्य केचिदप्सरसो मुदा ॥ ७१ ॥ काचित्तांबूलहस्ता च ननृतु-
श्चाप्सराः पुरः ॥ काचिद्भृंगारकं हैमं स्वर्धुनीवारिसंभृतम् ॥ ७२ ॥ हस्ते कृत्वा पुरस्तस्थौ गीतवाद्यादितत्परा ॥ एवं वैभवमालोक्य चित्रन्यस्त इ ४१
वाभवत् ॥ ७३ ॥ किमेतत्केन पुण्येन ममापुण्यस्य दुर्मतेः ॥ नास्ति मे सुकृतं किंचिद्येन यामि हरेः पदम् ॥ ७४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ इत्थं तर्क

यतो दृष्ट्वा हत्सुखनिधिं दिव्यं विमानं पुरो दृष्ट्वा विस्मितचेतसो हरिभटौ ज्ञात्वास्य हार्दं परम् ॥ बध्वाग्रे करसंपुटं सविनयं नत्वा तदीयं पदं वाक्यं
सुंदरमूचतुः कपिजनुस्त्यक्त्वा पुरः संस्थितम् ॥ ७५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीये पु० श्रीनारायणनारदसंवादे कदर्योपाख्याने कपिजन्मनिविमानागम
मनं नामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ पुण्यशीलसुशीलावूचतुः ॥ विभो मया हि गोलोकं कथमत्र विलंबसे ॥ पुरुषोत्तमसान्निध्यं त्वया लब्धं विशेष-
तः ॥ १ ॥ कदर्य उवाच ॥ बहूनि मम कर्माणि संति भोग्यान्यनेकशः ॥ केन मे निष्कृतिर्जाता यतो गोलोकमाप्नुयाम् ॥ २ ॥ यावंत्यो वर्षधाराश्च तृणानि भू
रजःकणाः ॥ यावंत्यस्तारका व्योम्नि तावंत्यपापानि संति मे ॥ ३ ॥ कथमेतन्मया प्राप्तं वपुर्दिव्यं मनोहरम् ॥ एतत्कारणमत्युग्रं महद्ब्रूतं हरेः प्रियौ ॥ ४ ॥
श्रीनारायण उवाच ॥ इति वाचमुपाकर्ण्य हरेर्दूतौ वथोचतुः ॥ हरिदूतावूचतुः ॥ अहो देव कथं नैव विज्ञातं साधनं महत् ॥ ५ ॥ प्रभो न ज्ञायते कस्मा-
न्मासः सर्वोत्तमोत्तमः ॥ विष्णुप्रियो महापुण्यो नाम्ना वै पुरुषोत्तमः ॥ ६ ॥ तस्मिंस्त्वया तपश्चीर्णमशक्यं यत्सुरैरपि ॥ अविज्ञात महाराज कपिदेहेन का
नने ॥ ७ ॥ मुखरोगादनाहारव्रतं जातमजानतः ॥ त्वया च कपिचांचल्यात्फलान्युत्कृत्य वृंततः ॥ ८ ॥ क्षिप्तानि पृथिवीपीठे तृप्तास्तैरितरे जनाः ॥
पानीयमपि नो पीतमंत दुःखेन भूरिशः ॥ ९ ॥ संजातं ते तपस्तीव्रमज्ञानात्पुरुषोत्तमे ॥ परोपकारः संजातः फलपातेन तेऽनघ ॥ १० ॥ शीतवातात
तपा रौद्राः सोढाश्चिरतावने ॥ महातीर्थे वरे रम्ये पंचाहं प्लवनं कृतम् ॥ ११ ॥ तस्मात्ते स्नानजं पुण्यं मासे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ एवं रुग्णस्य ते जातमज्ञा
नात्तप उत्तमम् ॥ १२ ॥ तदेतत्त्स फलं जातमनुभूतं त्वयाधुना ॥ व्याजतोऽपि कृतेनैव सफलं स्याद्यथा तव ॥ १३ ॥ किं पुनः श्रद्धयैतस्मिन्मा...

षोत्तमे ॥ विधिनाकुर्वतःकर्मज्ञात्वा माहात्म्य मुत्तमम् ॥१४॥ यस्त्वयासाधितःस्वार्थस्ता दृक्कर्तुंचकःक्षमः ॥ यस्मिन्नेकोपवासेन मुच्य…
पराशिभिः ॥१५॥ नैतत्तुल्यंभवेत्किंचित्पुरुषोत्तम प्रीतिदम्॥ तेधन्याः कृतकृत्यास्ते तद्व्रतंयेप्रकुर्वते ॥१६॥ दुर्लभंमानुषंजन्म भूखंडेभार
ताजिरे ॥ तादृशंजन्तुरासाद्यसेवंतेपुरुषोत्तमम् ॥तेसदासुभगाःपुण्यास्तेषांचसफलोभवः॥ येषांसर्वोत्तमोमासःस्नानदानजपैर्गतः ॥१८॥ दा
नानिपितृकार्याणितपांसिविविधानिच ॥ तानिकोटिगुणान्येवसंप्राप्तेपुरुषोत्तमे ॥१९॥ धिक्तंचनास्तिकंपापंशठंधर्मध्वजंखलम् ॥ पुरुषो
त्तम मासाद्यस्नानदानविवर्जितः ॥२०॥ श्रीनारायणउवाच ॥ पुण्यशीलसुशीलाभ्यामहर्षंवर्णितंनिजम् ॥ तत्श्रुत्वाचकितोहर्षःपुलकांकि
तविग्रहः ॥२१॥ तीर्थदेवान्नमस्कृत्य कालंजरगिरिंततः ॥ ननामकाननाधीशानसर्वगुल्मलता तरून् ॥२२॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यविमानंवि
नयान्वितः ॥आरुरोह घनश्यामो लसत्पीतांबरावृतः ॥२३॥ पश्यत्सुसर्वदेवेषु गंधर्वाद्यैरभिष्टुतः ॥वाद्यमानेषुवाद्येषुकिन्नराद्यैर्मुहुर्मुहुः ॥२४॥
पुष्पवृष्टिमुचोदेवा मंदंमंदंमुदान्विताः ॥ सादरंपूजयांचक्रुःपुरंदरपुरःसराः ॥२५॥ ततोजगाम गोलोकं सानंदंयोगिदुर्लभम् ॥ गोपगोपीगवांसे
व्यंरासमंडलमंडितम् ॥२६॥ यत्रगत्वानशोचंतिजरामृत्युविवर्जिते ॥तत्रासौचित्रशर्माचपुरुषोत्तमसेवनात् ॥२७॥ व्याजेनापिमुमोदोच्चैर्वि
हायवानरंवपुः ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तं दृष्ट्वाश्रीपुरुषोत्तमम् ॥२८॥ श्रीनारायणउवाच ॥इदमाश्चर्यमालोक्यदेवाःसर्वेसुविस्मिताः ॥स्वंस्वंस्वर्गंययुः
सर्वेशंसंतंपुरुषोत्तमं ॥२९॥ नारदउवाच ॥ दिवसस्यादिमेभागेत्वयान्हिकमुदीरितम् ॥तद्दिवापरभागीयंकथंकार्यंतपोधन ॥३०॥ गृहस्थस्या

पकारायवदमेवदतांवर ॥ सदासर्वोपकारायचरंतिहिभवादृशाः ॥ ३१ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ प्रातःकालोदितंकर्म समाप्य विधिवत्ततः ॥ कृत्वा
माध्यान्हिकिंसंध्यांतिलतर्पणमाचरेत् ॥ ३२ ॥ देवामनुष्याःपशवोवयांसिसिद्धाश्चयक्षोरगदैत्यसंघाः ॥ प्रेताःपिशाचाउरगाःसमस्तायेचान्नमिच्छं
तिमयात्रदत्तम् ॥ ३३ ॥ ततःपंचमहायज्ञान् कुर्याद्भूतबलिंततः ॥ काकस्यचशुनश्चैवबलिंदत्वैवसुच्चरन् ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वासर्वभूतेभ्योबलिंदद्यात्पुनः
पृथक् ॥ तत आचम्यविधिवत्श्रद्धयाप्रीतमानसाः ॥ ३५ ॥ द्वारावलोकनंकुर्यादतिथिग्रहणायच ॥ गोदोहकर्ममात्रंतुभाग्यात्प्राप्तेतिथौयदि ॥ ३६ ॥
आदौसत्कृत्यवचसादेववत्पूजयेत्सुधीः ॥ तोषयेत्परयाभक्त्यायथाशक्त्यन्नपानतः ॥ ३७ ॥ भिक्षांचभिक्षवेदद्याद्विधिवद्ब्रह्मचारिणे ॥ आक-
ल्पितान्नाद्दुध्धृत्यसर्वव्यंजनसंयुतम् ॥ ३८ ॥ यतिश्चब्रह्मचारीच पक्वान्नस्वामिनावुभौ ॥ तयोरन्नमदत्वैवभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ ३९ ॥ यतिहस्तेज
लंदद्याद्भैक्षंदद्यात्पुनर्जलं ॥ तद्भैक्षंमेरुणातुल्यंतज्जलंसागरोपमम् ॥ ४० ॥ सत्कृत्यभिक्षवेभिक्षांयःप्रयच्छतिमानवाः ॥ गोप्रदानसमंपुण्यमित्या
हभगवान्यमः ॥ ४१ ॥ ततश्चभोजनंकुर्यात्प्राङ्मुखोमौनमास्थितः ॥ प्रशस्तशुद्धपात्रेचभुंजीतान्नमकुत्सयन् ॥ ४२ ॥ नैकवासाःसमश्नीयात्स्वासने
निजभाजने ॥ स्वयमासनमारुह्यस्वस्थचित्तःप्रसन्नधीः ॥ ४३ ॥ एकएवतुयोभुंक्तेस्वकीयेकांस्यभाजने ॥ चत्वारितस्यवर्द्धंत आयुःप्रज्ञायशोबलम्
॥ ४४ ॥ सत्यंत्वर्तेतिमंत्रेणाजलमादायपाणिना ॥ परिषिच्यचभोक्तव्यंसघृतंव्यंजनान्वितम् ॥ ४५ ॥ भोजनात्किंचिदन्नाग्र्यमादायैवंसमुच्चरेत्
॥ नमोभूपतयेपूर्वंभुवनपतयेनमः ॥ ४६ ॥ भूतानांपतयेपश्चाद्धर्मायचततोबलिम् ॥ दत्वाचचित्रगुप्तायभूतेभ्यइदमुच्चरेत् ॥ ४७ ॥ यत्रक्वचन

संस्थानांक्षुत्तृषोपहतात्मनाम् ॥ भूतानां तृप्तये ऽक्षय्यमिदमस्तु यथासुखम् ॥ ४८ ॥ प्राणायापानसंज्ञायव्यानायच ततः परम् ॥ उदानाय ततो ब्रूया
त्समानाय ततः परम् ॥ ४९ ॥ प्रणवं पूर्वमुच्चार्य स्वाहा चांते घृतप्लुतं ॥ पंचकृत्वोग्रसेदन्नं जिह्वया न तु दर्शयेत् ॥ ५० ॥ ततश्च तन्मना भूत्वा भुंजीत
मधुरं पुरः ॥ लवणाम्लौ तथा मध्ये कटुतिक्तौ ततः परम् ॥ ५१ ॥ प्रागद्रवं पुरुषोऽश्नीयान्मध्ये तु कठिनाशनम् ॥ अंते पुनर्द्रवाशी तु बलारोग्ये न मुंचति
॥ ५२ ॥ अष्टौ ग्रासा मुनेर्भक्ष्याः षोडशारण्यवासिनः ॥ द्वात्रिंशच्च गृहस्थस्य त्वमितं ब्रह्मचारिणः ॥ ५३ ॥ नाद्याच्छास्त्रविरुद्धं तु भक्ष्यभोज्यादि-
कं द्विजः ॥ अभोज्यं प्राहुराहारं शुष्कं पर्युषितं तथा ॥ ५४ ॥ सर्वं सशेषमश्नीयात् घृतपायसवर्जितम् ॥ अग्रांगुलिषु तच्छेषं निधाय भोजनोत्तरम्
॥ ५५ ॥ जलपूर्णांजलिं कृत्वा पीत्वा चैव तदर्द्धकम् ॥ अग्रांगुलिस्थितं शेषं भूमौ दत्वांजलेर्जलम् ॥ ५६ ॥ शेषं निषिंचेत्तत्रैव पठन्मंत्रमिमं बुधः ॥
अन्यथा पापभाक् विप्रः प्रायश्चित्तेन शुध्यति ॥ ५७ ॥ रौरवे पूयनिलये पद्मार्बुदनिवासिनाम् ॥ अर्थिनामुदकं दत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ ५८ ॥
निषिच्यानेन मंत्रेण कुर्याद्दंतविशोधनम् ॥ आचम्य पात्रमुच्चार्य किंचिद्द्रावेण पाणिना ॥ ५९ ॥ ततः परं समुत्थाय बहिः स्थित्वा समाहितः ॥ शो
धयेन्मुखहस्तौ च मृदा शुद्धजलेन च ॥ ६० ॥ कृत्वा षोडश गंडूषान् शुद्धो भूत्वा सुखासनः ॥ इमौ मंत्रौ पठन्नेव पाणिनोदरमालभेत् ॥ ६१ ॥ अगस्त्यं
कुंभकर्णं च शनिं च वडवानलं ॥ आहारपरिपाकार्थं स्मरेद्भीमं च पंचमम् ॥ ६२ ॥ आतापी मारितो येन वातापी च निपातितः ॥ समुद्रः शोषितो येन
न समे ऽगस्त्यः प्रसीदतु ॥ ६३ ॥ ततः श्रीकृष्णदेवस्य कुर्वीत स्मरणं मुदा ॥ भूयोप्याचम्य कर्तव्यं ततस्तांबूलभक्षणं ॥ ६४ ॥ भुक्तोपविष्टः श्रीकृष्णं

परंब्रह्मविचारयेत् ॥ सच्छास्त्रादिविनोदेन सन्मार्गाद्यविरोधिना ॥ ६५ ॥ ततश्चाध्यात्मविद्यायाः कुर्वीतश्रवणंसुधीः ॥ सर्वथावृत्तिहीनोपिसु
हूर्त्तंस्वस्थमानसः ॥ ६६ ॥ श्रुत्वाधर्मंविजानातिश्रुत्वापापंपरित्यजेत् ॥ श्रुत्वानिवर्त्ततेमोहःश्रुत्वाज्ञानामृतंलभेत् ॥ ६७ ॥ नीचोपिश्रवणेनाशु
श्रेष्ठत्वंमतिपद्यते ॥ श्रेष्ठोपिनीचतांयातिरहितेश्रवणेनच ॥ ६८ ॥ व्यवहारंततःकुर्याद्बहिर्गत्वायथासुखम् ॥ श्रीकृष्णंमनसाध्यायेत्सर्वार्थसि
द्धिदायकम् ॥ ६९ ॥ सूर्येऽस्तशिखरंप्राप्तेतीर्थंगत्वाथवागृहम् ॥ सायंसंध्यामुपासीनधौतांघ्रिःसपवित्रकः ॥ ७० ॥ यः प्रमादान्नकुर्वीत सायंसं
ध्यांद्विजाधमः ॥ सगोवधमवाप्नोतिमृतेरौरवमाप्नुयात् ॥ ७१ ॥ कदाचित्काललोपेपिसंकटेवापथिस्थितः ॥ आनिशीथात्सकुर्वीतसायंसंध्यां
द्विजोत्तमः ॥ ७२ ॥ यस्मिन्संध्यमुपासीतब्राह्मणःश्रद्धयान्वितः ॥ तत्तेजोवर्द्धतेऽत्यंतंघृतेनेवहुताशनः ॥ ७३ ॥ सादित्यांपश्चिमांसंध्यामर्द्धास्त
मितभास्कराम् ॥ प्राणानायम्यसंप्रोक्ष्यमंत्रेणाब्दैवतेनतु ॥ ७४ ॥ सायमग्निश्चमेत्युक्त्वाप्रातःसूर्येत्यपःपिबेत् ॥ प्रत्यङ्मुखोपविष्टस्तुवाग्य
तःसुसमाहितः ॥ ७५ ॥ प्रणवव्याहृतियुतांगायत्रींतुजपेत्ततः ॥ अक्षसूत्रंसमादायसम्यगातारकोदयात् ॥ ७६ ॥ वारुणीभिस्तदादित्य-
मुपस्थायप्रदक्षिणम् ॥ कुर्वन्दिशोनमस्कुर्याद्दिगीशांश्चपृथक्पृथक् ॥ ७७ ॥ उपास्यपश्चिमांसंध्यांहुत्वाग्निमश्नियात्ततः ॥ भृत्यैःपरिवृतो
भूत्वानातितृप्तोऽथसंविशेत् ॥ ७८ ॥ सायंप्रातर्वैश्वदेवःकर्तव्योबलिकर्मच ॥ अनश्नतापिसततमन्यथाकिल्बिषीभवेत् ॥ ७९ ॥ कृतपादा
दिशौचस्तुभुक्त्वासायंततोगृही ॥ गच्छेच्छय्यांततोमृद्वीमुपधानसमन्विताम् ॥ ८० ॥ स्वगृहेप्राक्शिराःशेतेश्वाशुरेदक्षिणाशिराः ॥ प्रवा-

पु॰मा स्पश्चिमशिरानकदाचिदुदक्शिराः ॥ ८१ ॥ रात्रिसूक्तंजपेत्स्मृत्वा देवांश्च सुखशायिनः ॥ नमस्कृत्वाव्ययंविष्णुंसमाधिस्थःस्वपेन्निशि ॥ अ
५५ ॥ ८२ ॥ अगस्त्योमाधवश्चैव मुचुकुंदो महाबलः ॥ कपिलो मुनिरास्तीकः पंचैते सुखशायिनः ॥ ८३ ॥ मांगल्यंपूर्णकुंभंच शिरःस्थाने निधा ३०
यच ॥ वैदिकैर्गारुडैर्मंत्रै रक्षांकृत्वास्वपेत्ततः ॥ ८४ ॥ ऋतुकालाभिगामीस्यात्स्वदारनिरतःसदा ॥ पर्ववर्जंव्रजेदेनांनद्व्रतारतिकाम्यया ॥
॥ ८५ ॥ प्रदोषपश्चिमौ यामौ वेदाभ्यासेन तौनयेत् ॥ यामद्वयंशयानस्तु ब्रह्मभूयायकल्पते ॥ ८६ ॥ एतत्सर्वमशेषेण कृत्यजातं दिनेदिने
॥ कर्त्तव्यंगृहिभिःसम्यक्गृहस्थाश्रमलक्षणम् ॥ ८७ ॥ अहिंसासत्यवचनं सर्वभूतानुकंपनम् ॥ शमोदानंयथाशक्तिर्गार्हस्थ्योधर्मउच्यते
॥ ८८ ॥ परदारेष्वसंसर्गोधर्मस्त्रीपरिरक्षणम् ॥ अदत्तादानविरमोमधुमांसविवर्जनम् ॥ ८९ ॥ एषःपंचविधोधर्मोबहुशाखःसुखोदयः
॥ देहिभिर्देहपरमैः कर्तव्यो देहसंभवः ॥ ९० ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ अशेषवेदोदितसच्चरित्रमेतद्गृहस्थाश्रमलक्षणंहि ॥ उक्तंसमासेनचल
क्षणेन तुभ्यंमुने लोकहिताय सम्यक् ॥ ९१ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेश्रीनारायणनारदसंवादे आह्निककथनंनाम एकोनत्रिंशोऽध्यायः
॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आत्मानंधर्मकृत्यंचपुत्रदारांश्चपीडयन् ॥ देवतातिथिभृत्यांश्च सकदर्यइतिस्मृतः ॥ १ ॥ स्क्तनापति
व्रतानारीत्वया पूर्वं तपोनिधे ॥ तल्लक्षणानि सर्वाणि समासेन वदस्व मे ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नोदितोनारदेनेत्थं पुरातन मुनिःस्वयम् ४८
॥ पतिव्रतायाःसर्वाणिलक्षणान्याहभूसुराः ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारद वक्ष्यामि सतीनांव्रतमुत्तमम् ॥ कुरूपा वा कुवृत्ता

वास्कस्वभावोथवैपतिः ॥ ४ ॥ रोगान्वितः पिशाचोवाक्रोधनोवाथमद्यपः ॥ वृद्धोवाप्यविदग्धोवामूकोऽधोबधिरोपिवा ॥ ५ ॥ रौद्रोवाथद
रिद्रोवाकदर्यःकुत्सितोपिवा ॥ कातरः कितवोवापिललनालंपटोपिवा ॥ ६ ॥ सततंदेववत्पूज्यः साध्व्यावाक्कायकर्मभिः ॥ नजातुविषमं-
भर्त्तुः स्त्रियाकार्यंकथंचन ॥ ७ ॥ बालयावायुवत्यावावृद्धयावापियोषिता ॥ नस्वतंत्रेणकर्त्तव्यंकिंचित्कार्यंगृहेष्वपि ॥ ८ ॥ अहंकारंविहा
याथकामक्रोधौचसर्वदा ॥ मनसोरंजनंपत्युःकार्यंनान्यस्यकुत्रचित् ॥ ९ ॥ सकामंवीक्षिताप्यन्यैः प्रियवाक्यैः प्रलोभिता ॥ स्पृष्टावाजन
संमर्देनविकारमुपैतिया ॥ १० ॥ यावंतोरोमकूपाःस्युःस्त्रीणांगात्रेषुनिर्मिताः ॥ तावद्वर्षसहस्राणिनाकंताःपर्युपासते ॥ ११ ॥ पुरुषंसेवतेना
न्यंमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ लोभितापिपरेणार्थैःसासतीलोकभूषणा ॥ १२ ॥ दौत्येनप्रार्थितावापिबलेनविधृतापिवा ॥ वस्त्राद्यैर्वासितावापि
नैवान्यंभजतेसती ॥ १३ ॥ वीक्षितावीक्षितेनान्यैर्हासितानहसत्यपि ॥ भाषिताभाषतेनैवसासाध्वीसाधुलक्षणा ॥ १४ ॥ रूपयौवनसं
पन्नागीतेनृत्येऽतिकोविदा ॥ स्वानुरूपंनरंदृष्ट्वानयातिविकृतिंसती ॥ १५ ॥ सुरूपंतरुणंरम्यंकामिनीनांचवल्लभम् ॥ यानेच्छतिपरंकांतंवि
ज्ञेयासामहासती ॥ १६ ॥ देवोमनुष्योगंधर्वःसतीनांनापरःप्रियः ॥ अप्रियंनैवकर्त्तव्यंपत्युःपत्न्याकदाचन ॥ १७ ॥ भुंक्तेभुंक्तेयथापत्यौदुःखि
तेदुःखिताचया ॥ मुदितेमुदितात्यर्थंप्रोषितेमलिनांबरा ॥ १८ ॥ सुप्तेपत्यौचयाशेतेपूर्वमेवप्रबुध्यति ॥ प्रविशेच्चैवयावन्हौयातेभर्त्तरिपं
चताम् ॥ १९ ॥ नान्यंकामयतेचित्तेसाविज्ञेयापतिव्रता ॥ भक्तिंश्वशुरयोःकुर्यात्पत्युश्चापिविशेषतः ॥ २० ॥ धर्मकार्येनुकूलत्वमर्थकार्ये

पिसंचये ॥ गृहोपस्कार संस्कारे सक्तायाम्प्रतिवासरं ॥ २१ ॥ क्षेत्राद्वना द्वाग्रामाद्वा भर्त्तारं गृह मागतं ॥ प्रत्युत्थायाभिनंदेत आसनेनोद
केन ॥ २२ ॥ प्रसन्नवदनानित्यं कालेभोजनदायिनी ॥ भुक्तवंतं तु भर्त्तारं नवदेदप्रियं क्वचित् ॥ २३ ॥ आसनेभोजने दाने संमाने प्रिय-
भाषणे ॥ दक्षया सर्वदाभाव्यं भार्ययागृहसुख्यया ॥ २४ ॥ गृहव्ययनिमित्तं च यद्द्रव्यं प्रभुणार्पितं ॥ निर्वृत्य गृहकार्यं सा किंचिद्बु-
ध्यावशेषये ॥ २५ ॥ त्यागार्थमर्पिते द्रव्ये लोभात्किंचिन्न धारयेत् ॥ भर्त्तुराज्ञां विना नैव स्वबंधुभ्योदिशोद्धनम् ॥ २६ ॥ अन्यालापमसं
तोषं परव्यापार ... कथाः ॥ अति हासातिरोषं च क्रोधं च परिवर्जयेत् ॥ २७ ॥ यच्च भर्त्ता न पिबति यच्च भर्त्ता न खादति ॥ यच्च भर्त्ता न चाश्ना
ति सर्वं तद्वर्जयेत्सती ॥ २८ ॥ तैलाभ्यंगं तथास्नानं शरीरोद्वर्त्तनक्रियाम् ॥ मार्जनं चैव दंतानां कुर्यात्पतिमुदे सती ॥ २९ ॥ श्वेताप्रभृतिनारी
णां मासि मास्यार्त्तवं सुने ॥ तदादिनत्रयं त्यक्त्वा शुद्धा स्याद्गृहकर्मणि ॥ ३० ॥ प्रथमेऽहनि चांडाली द्वितीये ब्रह्मघातिनी ॥ तृतीये रजकी प्रो
क्ता च तुर्थेऽहनि शुद्ध्यति ॥ ३१ ॥ स्नानं शौचं तथा गानं रोदनं हसनं तथा ॥ यानमभ्यंजनं नारीद्यूतं चैवानुलेपनम् ॥ ३२ ॥ दिवास्वप्नं विशेषे
ण तथा वै दंतधावनम् ॥ मैथुनं मान... वापि वाचिकं देवतार्चनम् ॥ ३३ ॥ वर्जयेच्च नमस्कारं देवतानां रजस्वला ॥ रजस्वलायाः संस्पर्शं संभा
षां च तया सह ॥ ३४ ॥ त्रिरात्रं स्वमुखं ने... दर्शयेच्च रजःस्वला ॥ स्ववाक्यं श्रावयेन्नैव यावत्स्नाता न शुध्यितः ॥ ३५ ॥ स्नात्वान्यं पुरुषं ना
री न पश्येच्च रजस्वला ॥ ईक्षेत भास्करं देव... ब्रह्मकूर्चं ततः पिबेत् ॥ ३६ ॥ केवलं पंचगव्यं च क्षीरं वात्मविशुद्धये ॥ यथोपदेशं नियतावर्त

येतवरांगना ॥ ३७ ॥ गर्भिणीचेद्भवेन्नारी तदानियमतत्परा ॥ अलंकृता सुप्रयातापि भर्तुः प्रियहिते रता ॥ ३८ ॥ निषेव्य सन्नपदना स्वधर्म
निरता शुचिः ॥ कृतरक्षासुभूषाच वास्तुपूजनतत्परा ॥ ३९ ॥ कुस्त्रीभिर्नाभिभाषेत शूर्पवातं च वर्जयेत् ॥ मृतवत्सादिसंसर्गपरपाकं च
सुंदरी ॥ ४० ॥ न बीभत्सं किंचिदीक्षेन्नरौद्रां शृणुयात्कथां ॥ गुरूं वात्युष्णमाहारमजीर्णे न समाचरेत् ॥ ४१ ॥ अनेन विधिना साध्वी शोभ
नं पुत्रमाप्नुयात् ॥ अन्यथा गर्भपतनं स्तंभनं वाप्नपद्यते ॥ ४२ ॥ हीनां निजगणै रन्यां सपत्नीं नैव गर्हयेत् ॥ ईर्ष्यारागसमुद्भूते विद्यमानेपि
मत्सरे ॥ ४३ ॥ अप्रियं नैव कर्त्तव्यं सपत्नीभिः परस्परं ॥ नगायेदन्यनामानि न कुर्यादन्यवर्णनम् ॥ ४४ ॥ न वसेद्दूरतः पत्युः स्थेयं वल्लभस-
न्निधौ ॥ निर्दिष्टे च महीभागे वल्लभाभिमुखा वसेत् ॥ ४५ ॥ नावलोक्या दिशः स्वैरं नावलोक्यः परो जनः ॥ विलासैः स्वलोक्यं स्यात्पत्युराननं
पंकजम् ॥ ४६ ॥ कथ्यमाना कथा भर्त्रा श्रोतव्याः सादरं स्त्रिया ॥ पत्युः संभाषणस्याग्रे नान्यत्संभाषयेत्स्वयम् ॥ ४७ ॥ आहूता सत्वरं गच्छे-
द्गतिस्थानं रतोत्सुका ॥ पत्यौ गायति सोत्साहं श्रोतव्यं हृष्टचेतसा ॥ ४८ ॥ गायंतं च पतिं दृष्ट्वा भवेदानंदनिर्वृता ॥ भर्त्तुः समीपे न स्थेयं सो
द्वेगं व्यग्रचित्तया ॥ ४९ ॥ कलहो न विधातव्यः कलियोग्ये प्रिये स्त्रिया ॥ भर्त्सिता निंदिता त्यर्थं ताडितापि पतिव्रता ॥ ५० ॥ व्यथितापि भ
यं त्यक्त्वा कंठे गृण्हीत वल्लभं ॥ उच्चैर्न रोदनं कुर्यान्नैवाक्रोशेच्च तं प्रति ॥ ५१ ॥ पलायनं न कर्त्तव्यं निजं गेहाद्बहिः स्त्रिया ॥ उत्सवादिषु बंधू
नां सदनं यदि गच्छति ॥ ५२ ॥ लब्ध्वानुज्ञां तदा पत्युर्गच्छेदध्यक्षरक्षिता ॥ न वसेत्सुचिरं तत्र प्रत्यागच्छेद्गृहं सती ॥ ५३ ॥ प्रस्थानाभि

मुखेपत्यौनासन्नंमंगलभाषिणी ॥ नवार्योऽसौनिषेधोत्त्यानकार्यैरोदनंतदा ॥ ५४ ॥ अकृत्वोद्वर्तनंनित्यंपत्यौदेशांतरेगते ॥ वधूजीवनरक्षा
र्थंकर्मकुर्यादनिंदितं ॥ ५५ ॥ श्वश्रूश्वशुरयोःपार्श्वेनिद्राकार्यानचान्यतः ॥ प्रत्यहंपतिवार्त्ताच्चितयान्वेष्याप्रयत्नतः ॥ ५६ ॥ दूताःप्रस्थाप
नीयाश्च पत्युःक्षेमोपलब्धये ॥ देवतानांप्रसिद्धानांकर्त्तव्यमुपयाचनं ॥ ५७ ॥ एवमादिविधातव्यंसत्याप्रोषितकांतया ॥ अप्रक्षालन
मंगानांमलिनांबरधारणम् ॥ ५८ ॥ तिलकांजनहीनत्वंगंधमाल्यविवर्जनम् ॥ नखरोम्णामसंस्कारोदशनानामप्रमार्जनम् ॥ ५९ ॥ उच्चै
र्हासःपरैर्नर्मपरचेष्टाविचिंतनम् ॥ स्वेच्छापर्यटनंचैववरपुंसांगमर्दनम् ॥ ६० ॥ अटनंचैकवस्त्रेणनिर्लज्जत्वयथागतिः ॥ इत्यादिदो-
षाःकथितायोषितोनित्यदुःखदाः ॥ ६१ ॥ निर्वृत्यगृहकार्याणिहरिद्रालेपनैस्तनुम् ॥ प्रक्षाल्यशुचितोयेनकुर्यान्मंडनमुज्ज्वलम् ॥ ६२
॥ समीपंप्रेयसोगच्छेद्विकसन्मुखपंकजा ॥ अनेननारिवृत्तेनमनोवाग्देहसंयुता ॥ ६३ ॥ आहूताग्रहकार्याणित्यक्त्वागच्छेच्चसत्वरम्
॥ किमर्थंव्याहृतास्वामिन्सप्रसादोविधीयताम् ॥ ६४ ॥ माचिरंतिष्ठतेद्वारिनद्वारमुपसेवयेत् ॥ स्वामिनादापितंकिंचित्कस्मैचिन्न-
ददात्यपि ॥ ६५ ॥ सेवयेद्भर्तुरुच्छिष्टमिष्टमन्नफलादिकम् ॥ महाप्रसादइत्युक्त्वामोदमानानिरंतरम् ॥ ६६ ॥ सुखसुप्तंसुखासीनंर
ममाणंयदृच्छया ॥ आतुरेष्वपिकार्येषुपतिंनोत्थापयेत्क्वचित् ॥ ६७ ॥ नैकाकिनीक्वचिद्गच्छेन्ननग्नास्नानमाचरेत् ॥ भर्तृविद्वेषिणीं
नारींसाध्वींनोभावयेत्क्वचित् ॥ ६८ ॥ नोलूखलेनमुसलेनवर्द्धिन्यांदृषद्यपि ॥ नयंत्रकेपिदेहल्यांसतीचोपविशेत्क्वचित् ॥ ६९ ॥ नी-

र्थस्नानार्थिनीनारीपतिपादोदकं पिबेत् ॥ शंकरादपिविष्णोर्वापतिरेवाधिकः स्त्रियाः ॥ ७० ॥ व्रतोपवासनियमं पतिमुल्लंघ्ययाचरेत्
॥ आयुष्यं हरते भर्तुर्मृतानरकमृच्छति ॥ ७१ ॥ उक्ता प्रत्युत्तरं दद्यान्नारी क्रोधेन तत्परा ॥ सरमा जायते ग्रामे सृगाली निर्जने वने ॥ ७२
॥ स्त्रीणां हि परमश्चैको नियमः समुदाहृतः ॥ अभ्यर्च्य भर्तुश्चरणौ भोक्तव्यं च सदा स्त्रिया ॥ ७३ ॥ या भर्तारं परित्यज्य मिष्टमश्नाति
केवलम् ॥ उलूकी जायते क्रूरा वृक्षकोटरशायिनी ॥ ७४ ॥ या भर्तारं समुत्सृज्य रहश्चरति केवलम् ॥ ग्रामे वासूकरी भूयात् वल्गुलीवा
स्वविड्भुजा ॥ ७५ ॥ या हुं कृत्याप्रियं ब्रूते सा मूका जायते खलु ॥ या सपत्नीं सदेर्ष्येत दुर्भगा सान्यजन्मनि ॥ ७६ ॥ दृष्टिं विलुप्य भर्तुर्या
कंचिदन्यं समीक्षते ॥ काणा वा विमुखी चापि कुरूपा चैव जायते ॥ ७७ ॥ बाह्यादागतमालोक्य त्वरिता च जलासनैः ॥ तांबूलैर्व्यजनैश्चै
व पादसंवाहनादिभिः ॥ ७८ ॥ अतिप्रियतरैर्वाक्यैर्भर्तारं या सुसेवते ॥ पतिव्रताशिरोरत्नं सा नारी कथिता बुधैः ॥ ७९ ॥ भर्ता देवो गुरु
र्भर्त्ता धर्मतीर्थव्रतानि च ॥ तस्मात्सर्वं परित्यज्य पतिमेकं समर्चयेत् ॥ ८० ॥ जीवहीनो यथा देहः क्षणादशुचितां व्रजेत् ॥ भर्तृहीना-
तथा योषित् सुस्नाताप्यशुचिः सदा ॥ ८१ ॥ अमंगलेभ्यः सर्वेभ्यो विधवा ह्यत्यमंगला ॥ विधवादर्शनात्सिद्धिर्जातु कापि न जाय
ते ॥ ८२ ॥ विहाय मातरं चैका माशीर्वाद प्रदायिनीम् ॥ अन्याशिषमपि प्राज्ञस्त्यजेदाशीविषोपमां ॥ ८३ ॥ कन्यां विवाहसमये वाचये
युरिति द्विजाः ॥ भर्तुः सहचरी भूयाज्जीवतोऽजीवतोपि वा ॥ ८४ ॥ तस्माद्भर्तानुयातव्यो देहवच्छाययास्वया ॥ एवं सत्या सदास्थेयं-

भक्त्या पत्यनुकूलया ॥ ८५ ॥ व्यालग्राही यथा व्यालं बिलादुद्धरते बलात् ॥ एवमुत्क्रम्य दूतेभ्यः पतिं स्वर्गं नयेत्सती ॥ ८६ ॥ यमदूताः पलायंते सतीमालोक्य दूरतः ॥ अपि दुष्कृतकर्माणमुत्सृज्य पतितं पतिम् ॥ ८७ ॥ यावत्स्वलोमसंख्यास्ति तावत्कोट्ययुतानि च ॥ भर्त्रा स्वर्गं सुखं भुंक्ते रममाणा पतिव्रता ॥ ८८ ॥ शीलभंगेन दुर्वृत्ताः पातयंति कुलत्रयम् ॥ पितुः कुलं तथा पत्युरिहामुत्र च दुःखिताः ॥ ८९ ॥ अनुयाति न भर्तारं यदि दैवात्कथंचन ॥ तत्रापि शीलं संरक्ष्यं शीलभंगात्पतत्यधः ॥ ९० ॥ तद्वैगुण्यात्पिता स्वर्गात्पतिः पतति नान्यथा ॥ विधवाकबरीबंधो भर्तृबंधाय जायते ॥ ९१ ॥ शिरसो वपनं कार्यं तस्माद्विधवया सदा ॥ एकाहारः सदा कार्यो न द्वितीयः कदाचन ॥ ९२ ॥ पर्यंकशायिनी नारी विधवा पातयेत्पतिम् ॥ तस्माद्भूशयनं कार्यं पतिसौख्यसमीहया ॥ ९३ ॥ नैवांगोद्वर्तनं कार्यं न तांबूलस्य भक्षणम् ॥ गंधद्रव्यस्य संभोगो नैव कार्यस्तया क्वचित् ॥ ९४ ॥ तर्पणं प्रत्यहं कार्यं भर्तुः कुशतिलोदकैः ॥ तत्पितुस्तत्पितुश्चापि नामगोत्रादिपूर्वकम् ॥ ९५ ॥ श्वेतवस्त्रं सदा धार्यमन्यथा रौरवं व्रजेत् ॥ इत्येवं नियमैर्युक्ता विधवापि पतिव्रता ॥ ९६ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ नैतादृशं दैवतमस्ति किंचित्सर्वेषु लोकेषु सदैवतेषु ॥ यदा पतिस्तुष्यति सर्वकामाल्लँभ्यात्स कामं कुपितश्च हन्यात् ॥ ९७ ॥ तस्मादपत्यं विविधाश्च भोगाः शय्यासनान्यद्भुतभोजनानि ॥ वस्त्राणि माल्यानि तथैव गंधाः स्वर्गश्च लोके विविधा च कीर्तिः ॥ ९८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे नारायणनारद॰ पतिव्रताधर्मनिरूपणं॰ त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ सूत उवाच ॥ इत्थं पतिव्रताधर्ममाक

र्यं नारदो मुनिः ॥ किंचिन्न पृष्टुमनाविप्रा मुनिमाह पुरातनम् ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ सर्वदानाधिकं कांस्य संपुटं परिकीर्तितम् ॥ एतत्कारणमव्यक्तं वद मे
बदरीपते ॥ २ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ एकदै तद्व्रतं ब्रह्मन्नचीकरदुमा पुरा ॥ तदा पृच्छन्महादेवं किं देयं दानमुत्तमम् ॥ ३ ॥ येन संपूर्णतां याति व्रतं मे पौरु
षोत्तमम् ॥ तन्मे वद दयासिंधो सर्वेषां हितहेतवे ॥ ४ ॥ तत्श्रुत्वा मनसि ध्यायन्ध्यायन् श्रीपुरुषोत्तमम् ॥ उमामजीगदच्छंभुः सर्वलोकेहितैषिणीम् ॥ ५
॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ नशक्यं किंचिदेवास्ति दानं श्रीपुरुषोत्तमे ॥ व्रतपूर्णविधिं कर्तुमपर्णे छंदसि क्वचित् ॥ ६ ॥ यद्यद्दानं गिरिसुते ह्युत्तमं परिकीर्ति
तम् ॥ श्रीकृष्णवल्लभे मासि तत्सर्वं गौणतां गतम् ॥ ७ ॥ तस्माद्देतादृशं दानं नैवास्ति क्वापि सुंदरि ॥ येन ते व्रतसंपूर्तिर्भवेच्छ्रीपुरुषोत्तमे ॥ ८ ॥ पुरुषोत्त
ममासेऽस्मिन् व्रतसंपूर्णहेतवे ॥ ब्रह्मांडसंपुटाकारं तदर्हं देयमंगने ॥ ९ ॥ नशक्यं तत्तु केनापि दातुं क्वापि वरानने ॥ तस्माद्देतत्प्रतिनिधिं कृत्वा कांसस्य सं
पुटम् ॥ १० ॥ तन्मध्ये पूरयित्वैवापूपांस्त्रिंशन्मितान्मुदा ॥ ससनंतु भिरावृत्य संपूज्या विधिवत्प्रिये ॥ ११ ॥ देयं विप्राय विदुषे व्रतसंपूर्णहेतवे ॥ एवं त्रिंशन्मिता
न्येव देयानि सति वैभवे ॥ १२ ॥ इत्याकर्ण्य वचो रम्यं धूर्जटेरुपकारकम् ॥ अबीभवदुमा हृष्टा सर्वलोकहितैषिणी ॥ १३ ॥ त्रिंशत्कांस्यानि विद्वद्भ्यः संपुटानि व्य
तीर्य सा ॥ पूर्णं व्रतविधिं कृत्वा सुमोदातीव नारद ॥ १४ ॥ सूत उवाच ॥ इत्याकर्ण्य मुनिर्विप्रा नारायणवचोऽमृतम् ॥ पुनराहातितृप्तोऽसौ नामं नामं पुनः पुनः
॥ १५ ॥ नारद उवाच ॥ सर्वेभ्यः साधनेभ्योऽयं मासः श्रीपुरुषोत्तमः ॥ वरीयान्निश्चितो मेऽद्य श्रुत्वा माहात्म्यमुत्तमम् ॥ १६ ॥ श्रुत्वापि जायते भक्त्या महापापक्षयो
नृणाम् ॥ किं पुनः श्रद्धया कर्तुर्विधिनाचेतिमे मतिः ॥ १७ ॥ अतः परं न किंचिन्मे श्रोतव्यमवशिष्यते ॥ पीयूषात्यंतसंतृप्तो नान्यत्तोयं समीहते ॥ १८ ॥ सूत उ० ॥

पु॰मा॰
४८

इत्युक्त्वाविरतोविप्रोनारदोमुनिसत्तमः ॥ अनीनमत्पादपद्मंपुरातनमुनेःपरम् ॥१९॥ भारतेजनुरासाद्यपुरुषोत्तममुत्तमम् ॥ नसेवतेनशृण्वंतिगृहासक्ता
नराधमाः ॥२०॥ गतागतंभजंतेऽत्रदुर्भगाजन्मजन्मनि ॥ पुत्रमित्रकलत्रास्तावियोगादुःखभागिनः ॥२१॥ अस्मिन्मासेद्विजश्रेष्ठानासच्छास्त्राण्युदा
हरेत् ॥ नस्वपेत्परशय्यायांनालपेद्वितथंक्वचित् ॥२२॥ परापवादान्नब्रूयान्नकथंचित्कदाचन ॥ परान्नंचनभुंजीतनकुर्वीतपरक्रियाम् ॥२३॥ वित्तशाठ्यमकु
र्वाणोदानंदद्याद्द्विजातये ॥ विद्यमानेधनेशाठ्यंकुर्वाणोरौरवंव्रजेत् ॥२४॥ दिनेदिनेद्विजेंद्रायदत्वाभोजनमुत्तमम् ॥ दिवसस्याष्टमेभागेव्रतीभोजनमाचरेत् ॥
२५॥ धन्यास्तेपुरुषालोकेयेनित्यंपुरुषोत्तमम् ॥ अर्चयंतिविधानेनभक्त्याप्रेमपुरःसरम् ॥२६॥ इंद्रद्युम्नःशतद्युम्नोयौवनाश्वोभगीरथः ॥ पुरुषोत्तममारा
ध्ययद्युर्भगवदंतिकम् ॥२७॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसंसेव्यःपुरुषोत्तमः ॥ सर्वसाधननःश्रेष्ठःसर्वार्थफलदायकः ॥२८॥ गोवर्द्धनधरंवंदेगोपालंगोपरूपिण
म् ॥ गोकुलोत्सवमीशानंगोविंदंगोपिकाप्रियम् ॥२९॥ कौंडिन्येनपुराप्रोक्तमिमंमंत्रंपुनःपुनः ॥ जपन्मासंनयेद्भक्त्यापुरुषोत्तममाप्नुयात् ॥३०॥ ध्याये
न्नवघनश्यामंद्विभुजंमुरलीधरम् ॥ लसत्पीतपटंरम्यंसराधंपुरुषोत्तमम् ॥३१॥ ध्यायंध्यायन्नयेन्मासंपूजयन्पुरुषोत्तमम् ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्यास्वाभीष्टं
सर्वमाप्नुयात् ॥३२॥ गुह्याद्गुह्यतरंचैतन्नवाच्यंयस्यकस्यचित् ॥ मयापिकथितंनैवकस्याप्यग्रेतपोधनाः ॥३३॥ श्रोतव्यमेतत्सततंपुराणमभीष्टदं
पावनमादरेण ॥ श्लोकैकमात्रश्रवणेनपुंसामघानिसर्वाणिनिहंतिविप्राः ॥३४॥ गंगादिसर्वतीर्थेषुमज्जतोयत्फलंभवेत् ॥ तत्फलंशृणवतस्तस्यमा
हात्म्यंमुनिसत्तमाः ॥३५॥ इलांप्रदक्षिणीकुर्वन्यत्पुण्यंलभतेनरः ॥ तत्पुण्यंशृणवतस्तस्यमाहात्म्यंपौरुषोत्तमम् ॥३६॥ ब्राह्मणोब्रह्मवर्चस्वीक्षत्रियो

वसुधाधिपः ॥ वैश्योधनपतिर्भूयाच्छूद्रः सत्तमतांलभेत् ॥ ३७ ॥ येऽन्येकिरातहूणाद्याःपशुचर्यापरायणाः ॥ तेसर्वेमुक्तिमायांतिश्रुत्वामाहात्म्यमु
त्तमम् ॥ ३८ ॥ पुरुषोत्तममाहात्म्यंलेखयित्वाद्विजन्मने ॥ संभूष्यवस्त्रभूषाभिर्विधिनायःप्रयच्छति ॥ ३९ ॥ कुलत्रयंसमुद्धृत्यगोलोकंयातिदुर्लभम् ॥
यत्रास्तेगोपिकावृंदैर्वेष्टितःपुरुषोत्तमः ॥ ४० ॥ लिखित्वाधारयेद्यस्तुगृहेमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ तत्गृहेसर्वतीर्थानिविलसंतिनिरंतरम् ॥ ४१ ॥
मासोत्तमस्यमहिमानमनंतपुण्यंश्रुत्वासुविस्मितधियोमुनयश्चसर्वे ॥ ऊचुश्चसूततनयंविनयेनविष्वक्सेनांघ्रिसेवनविधौनिपुणानितांतम् ॥ ४२ ॥
ऋषयऊचुः ॥ सूतसूतमहाभागधन्योऽसित्वंमहामते ॥ त्वन्मुखामृतपानेनकृतार्थाःस्मोवयंभृशम् ॥ ४३ ॥ चिरंजीवसदासूतपौराणिकशिरोमणे
अस्तुतेशाश्वतीकीर्तिर्जगत्पावनपावनी ॥ ४४ ॥ तुभ्यंप्रदत्तंनिमिषालयस्थैर्ब्रह्मासनंपूज्यतमंमुनीशैः ॥ त्वदीयवक्त्रांबुजनिर्गतश्रीमुकुंदवार्त्तामृतपा
नलोलैः ॥ ४५ ॥ विप्रश्रवस एवपवित्रायावदेववितनाभुविकीर्तिः ॥ तावदत्रमुनिवर्यसमाजेश्रीहरेर्वदकथांकमनीयाम् ॥ ४६ ॥ इत्थंद्विजाशीर्वचनंम-
गृह्यप्रदक्षिणीकृत्यद्विजान्समस्तान् ॥ नत्वागमद्देवनदींस्वकीयंकृत्यंविधातुंसचसूतसूनुः ॥ ४७ ॥ अन्योन्यमूचुर्निमिषालयस्थावरिष्ठमाहात्म्यमिदंपु
राणम् ॥ मासस्यदिव्यंपुरुषोत्तमस्यसमीहितार्थार्पणकल्पवृक्षम् ॥ ४८ ॥ इतिश्रीबृहन्नारदीयेपुराणेपुरुषोत्तममाहात्म्येश्रीनारायणनारदसंवादेपु
रुषोत्तममाहात्म्यश्रवणफलकथनंनाम एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ छ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ
हेंपुस्तकमुंबईंत सखारामभिकुशेटखातुयाणीं आपले शिलायंत्रछापखान्यांत छापिलें· शके १७९६ भावनामसंवत्सरे [illegible] ज्येष्ठकृष्ण ४ बुधवार·ता· ३ माहेजून सन् १८[illegible]

॥इति श्रीपुरुषोत्तममाहात्म्यं समाप्तं॥

[OrderDescription]
,CREATED=19.06.20 10:27
,TRANSFERRED=2020/06/19 at 10:43:34
,PAGES=100
,TYPE=STD
,NAME=S0003182
,Book Name=M-3009-PURUSHOTTAM MAHATMAY
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF

FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF

FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF

FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF

FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF

FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF

FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,